

KOLEKTİF

UZUN YURUYUŞ ÖZEL SAYISI: 1

**GEÇMİŞİ
GELECEĞE
TAŞIRKEN,
GELENEĞİ
AŞMAK,
YENİLENMEK!**

OCAK '98, FİYATI: 250.000TL

KOLEKTİF**(SÜRESİZ TEORİK YAYIN ORGANI)****FİYATI: 250.000 TL (KDV DAHİDİR)****İÇİNDEKİLER**

- ★ GEÇMİŞİ GELECEĞE TAŞIRKEN, GELENEĞİ AŞMAK,
YENİLENMEKİ

SUNU

- ★ GELENEK VE GELECEK (1)

KOLEKTİF

- ★ GELENEK TARİHİ ÜZERİNE (1)

KOLEKTİF

- ★ STRATEJİ VE TAKTİK

BELGE

- ★ AŞK, SİLAHLARIN NAMLUSUNA SÜRÜLMÜŞTÜ BİR KERE!

OZAN VELİ**TOHUM BASIM YAYIN,****GÖSTERİ VE ORGANİZASYON LTD. ŞTİ. ADINA****Sahibi ve Yazışleri Müdürü: CELAL TOKAÇ****Adres: İstiklal cad. Turnacıbaşı sok. Çeşme han****No:21 / 3 Beyoğlu / İSTANBUL****TEL: 245 54 24 FAX: 245 43 70****Dizgi : Tohum Basım Yayın Baskı: Serler Matbaası**

GEÇMİŞİ GELECEĞE TAŞIRKEN, GELENEĞİ AŞMAK, YENİLENMEK!

SUNU

Gelenek ve gelecek çalışmamızın köşe taşlarını istenilen hız ve ustalıkla örüyor olsak da bu çabamızı olanca güç, yetenek ve enerjimizle işletme yolunda azimli ve koşulları zorlayan çalışmalarla yolumuza devam ediyoruz.

Uzun Yürüyüş'ün içinde bölümler halinde yayınladığımız **Kolektif**i, bir özel sayı olarak da olsa ayrı bir yayın olarak çıkarmanın heyecanını ve mutluluğunu paylaşmanın tadını inanıyoruz ki sizler de bizim kadar duyumsuyorsunuz.

Çabamızın ve azmimizin ağır ve sancılı da olsa ürünlerini vermesi, bu ürünlerin somutlaşarak gelişmesi, kurmak istediğimiz dünyanın bugünden yeşermesi bağlamında kendi cephemizden yapabildiklerimiz boyutuyla oldukça anlamlı ve önemlidir.

Gerek yerel düzeyde Türkiye Devrimci Hareketinin ve geleneğimizin, gerekse uluslararası düzeyde devrimci, sosyalistlerin yaşadığı tıkanma ve bir yönüyle kendini yenileyememe olgusunu küçük ama inatçı mücadelelerle aşma çabasının mütevazı bir adımı olan kendi geleneğimiz tarihiyle hesaplaşma ve buradan yarının özgür ve adaletli toplumuna ulaşma savaşımızın doğruluklarını oturma çabası **Kolektif**in ayrı bir yayın olarak şekillenmesiyle çok daha üretici ve yaratıcı çabalara kaynaklık edecek diye umuyoruz.

Geleceğin modern toplumunun biçimlendirilmesinde üzerinde yükselen geleneği anlamak... yaşanılanlardan dersler çıkarmak... olumsuzlukları ve olumsuzluklarıyla yaşanan deneyimleri bilince çıkarıp, yarının toplumunun kimliğini bu sayede bugünden örmeye soyunmak...

Esasta geleneğimizin çeşitli belgelerini gün yüzüne çıkarmak, onlardan öğrenmenin, tarihin ifade edilmesinin mevzisi olmak ve gele-

nek/gelecek yönlü siyasal-ideolojik çalışmaların mevzisi olmak isteğiyle şekillenen **Kolektif**, bu ayrı yayımlandığı ilk sayısında çok daha derinlikli, bütünlüklü perspektifler içeren şekliyle karşınızdaki olmak isterdiyse de, bu noktada bir yönüyle yaparak öğrenime ve eldeki materyalleri, çalışmaları layıkıyla, ustalıkla düzenleyip hazır hale getirerek siz okurlarımıza sunmak yönüyle yetkinliğini gösteren o ki zamanla yakalayacaktır.

Bu yönlü atılan adımlar memnuniyet verici ve moralize edici olsa da çok daha iyisinin yapılabileceği gerçekliği bu noktada daha yaratıcı ve dinamik olunması gerektiğinin altını ısrarla çizmektedir.

Devrimci özgürleşmecilerin olgulara yaklaşımda sahip oldukları bütünlüklü değerlendirim, gelenek ve gelecek bağlamında ele alındığında, geçmişle bugün arasında köprü oluşturmak, geçmişle hesaplaşarak onu aşmak ve yeni devrimci doğrulukların klavuzluğunda devrimci toplumu inşa, bugünden yaratılacak kurumlaşmalarla koyulmaktır.

Bir kez daha başlığa çıkardığımız ve sanıyoruz ki bir çok kez daha işleyeceğimiz temel yönelimimizi ifade eden: teorik ve pratik düzlemde geleneği aşma üzerinde şekillenen perspektifimiz alternatif olmayı adım adım örecektir, hayatı anlama ve ona yön verme çabamız kuşkusuz karşılığını verecektir.

Geçmiş geleceğe taşımak, geleneği aşarak daha da ileri giderek yenilenmek bu savaşımın meyvesi olarak yarınla kucaklaşmamızı sağlayacaktır. Bir geçmişimiz var biliyoruz; ama daha da önemlisi bir gelecek var ve onu da biliyoruz. Sorun geçmiş hata ve zaafıya düşmeden yaşamın seyrini yakalayabilip onu biçimlendiren bir devrimci-toplumcu dönüşüm çizgisini teorik ve pratik olarak biçimlendirebilmektir.

GELENEK VE GELECEK (1)

KOLEKTİF

"Tarihi gelişim ve ilerleme denen nesne, genel olarak en son biçimin kendisinden önce gelenleri kendisine doğru tırmanan basamaklar olarak görmesi olgusuna dayanır." Marx

Birbirini karşıtı olan, gelenek ve gelecek kavramları, aynı zamanda birbirleri üzerinde önemli etkilerde bulunurlar. Diyalektikğin temel yasası olan karşıtların birliği ve mücadelesi bu iki kavram için de geçerlidir. Bu iki kavramı ortaya çıkaran tarihsel ve toplumsal koşullar ve bu koşullar üzerinde şekillenen çeşitli yansımalar ortadan kalkmadığı sürece, bu kavramların birliği ve mücadelesi sürecektir. Ta ki, bir başka şeye dönüşene yani bu kavramların kullanılmasına ihtiyacın kalmadığı tarihsel ve toplumsal koşullar ortaya çıkana kadar. Öncelikle bu iki kavramın filolojik, etimolojik, lingüistik ve felsefi özelliklerine değinmek gerekiyor.

İsmet Zeki Eyüboğlu'nun hazırladığı "Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü"nde bu iki kavramın kökeni olarak gösterilen GEL/KEL kökü "çokluk, yaklaşma, yaklaşma, yakına getirme, uzaktan özneye doğru yaklaşıma, devinme, devindirme vb. anlamlar içerir. Köke gelen eklerin hepsi de anlam genişletmesini sağlar. Kel/gel kökünde k/g seslerinde dönüşme yaygındır. "Şimdi de bu kökün "mek" ekini alarak türetilen "gelmek" fiiline bakalım. GELMEK, "Kel-gel (yaklaşma, doğma, çıkma, oluş, yetişme, büyüme, süre, düşünce, dayanma, uyma, dokunma, görünme bildiren kök) den Kelmek/gelmek... Bir yerden başka bir yere varmak, varolmak, doğmak, yaklaşmak, değmek, direnmek vb. anlamları içerir." Gelmek'ten türetilen **Gelenek** ise, "Geçmişten günümüze doğru gelme yoluyla edinilen alışkanlık, toplum bütününde geçmişten bu yana uygulanarak birer kural, töre niteliği kazanan eylem koşulları" anlamını içerir. **Gelecek**'de "Gelmesi yarına, erteye kalan süre, yarınki, buradan sonraki dönem" anlamını içerir.

Kavramların sözcük anlamlarını bir de Türk Dil Kurumu'nun hazırladığı "Türkçe Sözlük"ten aktarmak istiyorum. **Gelenek**, "Bir toplumda, bir toplulukta eskiden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen kültürel alışkanlıklar,

bilgi, töre ve davranışlar anane." **Gelecek**: "Zaman bakımından, ileride olması gerçekleşmesi beklenen" anlamlarına gelmektedir.

Felsefi anlamdaki ifadelerini de Orhan Hançerlioğlu Felsefe Ansiklopedisi'nde şöyle açıklıyor: **Gelecek**: "Bir toplumun üyelerini birbirine bağlayan, geçmişten gelecek kökleşmiş alışkanlık. Tarih bilim ve toplumbilim terimidir. ... Marksist açıdan geleceğe körükörüne bağlılık, gelecekte bütünüyle kopma düşüncesi de yanlıştır. Gerçek olan, geçmişin sağlam yanlarını içererek onu sürekli olarak geleceğe doğru taşımaktır." **Gelecek**: "Gelmesi beklenen zaman... olanaklı olarak gelebilecek olan anlayışlar da ikiye ayrılır. Olanaksal geleceği (insanın özgür iradesi gerçekleştirir...) Her nesne ve olayın bir geçmiş, bir şimdisi bir de geleceği vardır."

Kavramların ayrıntılı açıklamalarında da belirtildiği gibi, bu kavramları ayrı ayrı düşünmek olanaksızdır. Kavramları salt zamansal açıdan ele alanlar, "Geçmiş geçmişte kaldı, geleceğe bakmak gerekir", diyebilirler. Ya da kavramlardan birinin bir anlamından yola çıkarak o kavramı tümüyle olumsuzlayanlar olabilir. Bu türden yaklaşımların sahipleri, diyalektik kavramı, anti-bilimsel bakış açısına sahip olanlardır.

Diyalektikğin yasalarından biri olan "yadsımanın yadsınması" ilkesi, kimilerinin anladığı gibi şeylerin kendi içerisindeki karşıtların mücadelesinde, karşıtlarından birinin tümüyle yadsınıp, diğerinin tümüyle olumlanması değildir. Şeylerin kendi içindeki karşıtların mücadelesinde karşıtların birbirine dönüşmesi sözkonusudur. Ancak buradan yola çıkıp birşey içindeki iki karşıttan birinin diğerini yok edeceği anlamı çıkarılmamalıdır. Proletarya tüm sınıflarla birlikte kendisini de ortadan kaldıracaktır. Yoksa, burjuvazi ile proletaryanın savaşımını, proletaryanın burjuvaziyi yok edip kendisinin sonsuza kadar yaşayacağını söylemek ancak anti-bilimsel düşün sahiplerinin işi olur. Marx, "Felsefenin Sefaleti" adlı yapıtında şöyle der: "... İki çelişik yanın birarada varolması, bunların çatışmaları ve yeni bir kategori içinde eriyip kaynaşmalarıdır. Sorunu, kötü yanın atılması olarak koymak, diyalektik hareketi kısa kesmektir." Kapitalizmden komünizme geçiş süreci olan sosyalizm ile kapitalizm arasındaki savaşımın ortaya koyduğu gerçeklik de budur. Bu süreçte görüldüğü gibi, kapitalizm sosyalizme, sos-

yalizm de kapitalizme dönüşmüştür. Elbette burada şeylerin basitçe birbirlerine dönüşmesinden söz etmiyoruz. Bu savaşım-kapitalizm ile sosyalizm arasındaki- devam ettiği sürece bunların birbirine dönüşmesi olasıdır. Taa ki, bu iki çelişik yanın birarada ve birbirleri ile savaşım içerisinden yeni bir "kategoride" -komünizm- eriyip kaynaşana kadar. Savaş ve barış kavramları da sınıflı toplumun ürünü olarak ortaya çıkmışlardır. Sınıflı toplumlar devam ettiği sürece bu kavramlar da varlıklarını devam ettireceklerdir. Bu süreçte, savaşın barışa barışın da savaşa dönüşmesi sözkonusudur. Savaş zamanı, içinde barış etmenlerini barındırır. Savaş sona erer, barış zamanı başlar. Ama içinde savaş etmenlerini de barındırarak.

Tüm şeylerde olduğu gibi, gelenek ve gelecek kavramları da yukarıda verilen örneklerdeki süreci izler. Bunlardan birini olumsuz diğeri olumlu şeklinde ele almak, olumsuzdaki olumluluğu, olumludaki olumsuzluğu görmemektir. Biri olumlu diğeri olumsuz gibi yaklaşım ancak anti-bilimsel kaffaların işi olabilir. Böylesi bakış açısına sahip olanların, gelenek'i olumsuzlayıp gelecek'i olumlamaları, yanlış bir bakış açısı olduğu gibi, o kafaların ürünü olan düşüncelerle de gelecek yaratılamaz.

Gelecek tasarımı: *"geçmişten günümüze doğru gelme yoluyla edinilen alışkanlık, toplum bütününde geçmişten bu yana uygulanarak birer kural, töre niteliği kazanan eylem koşulları"*nın ifadesi olan gelenek'in üzerinde şekillenir. Ve bu, koşulların ilişki ve çelişkilerinin olası yönelimine uygun yani olanaklı olan bir tasarım olması gerekir. Aksi halde bir gelecek tasarımı çok, bir ütopya olur. O halde, gelecek tasarımı *"kendisinden önce gelenleri kendisine doğru tırmanan basamaklar"* olarak görmeli. Lenin, sosyalizmin kapitalizmin mirası üzerinde şekilleneceğini söyler. Geçmiş olmayanın geleceği de olmaz denir. MLM'nin bir bilim olarak insanlığa hâlâ ışık saçıyor olması, onun insanlık tarihinin yarattığı zenginlikleri içeriyor olmasındandır. Toplumsal alışkanlıklar, kurallar ve töreler, kendilerini yaratan tarihsel ve toplumsal koşullar, o koşullar üzerinde şekillenen yansımalar ortadan kalkmadığı sürece ortadan kalkmazlar. Gelenek kavramını dar anlamda anlayanlara sormak gerekir. Bir gelenek olan tanrı inancı, aradan binlerce yıl geçmiş olmasına rağmen neden hala ortadan kalkmadı? Bir başka önemli nokta; evet din afyondur; dolayısıyla kitleleri uyusuklaştırır. Buna rağmen neden hâlâ ilerici bir tavır olan anti-emperyalizmin motivasyonu olabiliyor? Tek tanrılı dinler çok tanrılı sürecin

izlerini taşıyor mu?

Olaylara ve olgulara idealist ya da kaba materyalist açıdan bakanlar, Bu sorulara cevap veremezler. Hareket, maddenin varoluş nedenidir. Dolayısıyla hareket olmazsa madde de olmaz. Çeşitli hareket biçimleri vardır. Ve her bir madde atomu bir an bu hareket biçimlerinden birinin ya da öbürünün ya da aynı anda bir kaçının içindedir. Her türlü hareketsizlik ve her türlü denge durumu ancak görelî olabilir ve ancak belirli bir devrimin biçimine bağlı olarak bir anlam taşıyabilir. (Engels) Hareketi ve maddeyi kavrayamayanlar, doğadaki ve toplumdaki karmaşık ilişkileri de kavrayamazlar. Doğadaki ve toplumdaki şeylerin çeşitliliği ve karmaşıklığı, bu şeyler arasında benzerlikler olmadığı anlamına gelmez. Elbette doğa yasaları ve toplum yasaları farklılıklar içerir. Ancak farklılıklar olduğu gibi benzerlikler de vardır. Doğa yasalarından söz ederken, toplumsal pratikten, toplum yasalarından söz ederken doğadaki gelişmelerden örnek vermeyi pek doğru görmemekle birlikte, böylesi örneklemeleri tümüyle yadsımak doğru değildir. Engels'in madde hareket ilişkisi üzerine söylediği şeylerle toplumsal ilişkiler arasında benzerlikler olmadığını söyleyebilir miyiz? Maddenin gelişimi ve değişimi süresinde süreklilik ve kesiklik, alçalma ve yükselme, genişleme ve daralma, sıçrama ve düşme, ilerleme ve gerileme gibi özellikler olduğu gibi, bu özellikleri, toplumsal gelişme ve değişim süreçlerinde de görebiliriz. Marx, bir toplumun kendini yeniden yeniden üretmediği koşullarda, yok olup gideceğini söyler ve tarihte öyle örneklerle rastlandığını belirtir. Yakın tarihinde tanıklık ettiği gibi, proleter ve demokratik halk devrimlerinin olduğu ülkelerdeki toplumların, devrimler sonucu çok geri konumlarından çok ileri durumlara kısa sürelerde ulaşmışlardır. Devrimler olmadan önceki süreçte, Rus, Çin ve Hint toplumlarının ilişkileri birbirlerine çok benzemektedir. Bugün Hint toplumunun ilişkileri Rus veya Çin toplumunun ilişkileriyle kıyaslanamayacak kadar geridedir. Geçmiş tarihin tanık olduğu gibi, bazı ileri topluluklar kendilerinden geri toplulukların istilası sonucu ileri üretim ilişkilerini yitirmişlerdir. Toplumsal gelişmenin düz bir rota izlemediğine örnek olarak, George Thomson'un "Tarih Öncesi Ege" adlı çalışmasından bir aktarma yapmak istiyorum: *"Kabile sistemi, hiç kuşku yok ki, gerçek yaşamda bu denli yetkin bir bütünlük içinde gelişmedi -karmaşıklıklar ve sapmalar oldu- Bu da, elbette, değişik çevrelerde gerçekleşen organik bir süreçte kaçınılmazdı. Kabile sisteminin, kabaca ve tek başına ekonomik güçlerce (abc) sürdürüldüğünü söyle-*

mek de güçtür. **Böylesine özenli bir yapı, savaşlar ve kıtlıklarla sık sık bozulmuş olsa gerek.** Marks, İngilizler'in Hindistan'daki ilkel tarım komününü yıkıp oraya kapitalizmi sokmasını Hindistan'a uygarlığın ulaştırılması olarak olumlar. Toplumların gelişimi sürecinin her tarihsel ve toplumsal koşulda aynı olacağını düşünmek yanlıştır.

Kapitalizm ve sosyalizm sürecinde ortaya çıkan tablo ne idi? Kendi iç dinamikleri ile kapitalizm sürecini tamamlayan uluslar, henüz kendi iç dinamikleri oluşmamış toplulukları uluslaşma sürecine sokup çekim merkezleri haline geldiler. Bu ulusal devletler, kapitalizmin emperyalizm aşamasına geldiği süreçte çekim alanlarında olan devletleri hegemonyalarına alıp, kendi sistemlerine kattılar. Ekim Devrimi ve sonrasında İkinci Dünya Savaşı ve Çin Devrimi, devrim ve sosyalizm için koşulları henüz olgunlaşmamış olan toplumların çekim merkezi haline geldi. Marks, V. Zasluch ile Rusya'daki tarım komünü üzerine yazışmalarının birinde şunları söyler: *"Tarım Komünü'nün her yerde toplumların arkaik şekillenmesinin en yeni tipi olarak ortaya çıkması ve eski ve modern Batı Avrupa'nın tarihsel hareketin ve tarım komünü döneminin, komünal mülkiyetten özel mülkiyete geçiş dönemi olarak, ilkel şekillenmeye geçiş dönemi olarak gözükmesi, bu yüzdendir. Ama bu, bütün hal ve koşullarda (bütün tarihsel ortamlarda) Tarım Komünü'nün gelişmesi bu yolu izleyecek demek midir? Hiç de öyle değil. Tarım Komünü'nün yapı biçimi şu seçeneği olanaklı kalmaktadır. Ya içerdiği özel mülkiyet unsuru ağır basacaktır, ya da kolektif unsur üstün gelecektir. Her şey onun yerleşmiş bulunduğu tarihsel ortama bağlıdır. Kırsal komünün bu gelişmesinin çağımızın tarihsel akımına uyduğunu en iyi kanıtı, kapitalist üretimin en büyük atılım gösterdiği Avrupa ve Amerika ülkelerinde uğradığı ölümcül bunalımlardır, o bunalımlar ki, kapitalist üretimin yok olmasıyla ve modern toplumun en arkaik biçiminin daha yüksek bir biçimine -kolektif üretim ve mülkiyete- dönüşmesiyle son bulacaktır."* Konuyu ayrıntılı olarak ele alan Marks, bir Rus devriminin, Rus komününü nasıl bir niteliğe büründüreceğini şöyle ifade etmektedir: *"Rus Komünü, Rus toplumunun yeniden doğuşunu sağlayan bir unsur olarak, kapitalist düzenin köleleştirdiği ülkelere bir üstünlük unsuru olarak kısa zamanda gelişecektir."*

Alıntının uzun tutulmasının nedeni, konunun daha iyi anlaşılması isteğidir. Marks'ın burada söylediği şeylerin esası, her toplumsal yapı, her tarihsel ve toplumsal koşullarda aynı gelişim seyrini izlemeyebilir. Tarım komünü, içerisinde hem kolektif

mülkiyeti, hem de özel mülkiyeti barındıran bir geçiş dönemidir. Genellikle özel mülkiyet ağır basmış *"ilkel şekillenmeden ilenil şekillenmeye geçiş"* olmuştur. Ancak, bu her tarihsel ve toplumsal süreçte aynı durumla karşılaşılacağı anlamına gelmez. Bu sistemden çok ileri olan kapitalist toplumun ölümcül bunalımında *"en arkaik biçimin daha yüksek bir biçimine, kolektif üretim ve mülkiyet"* biçimine bürünebilir. Ve son bölüm... Olası bir Rus devriminin, Rus komününü, kapitalist düzenin köleleştirdiği ülkelere bir üstünlük unsuru olarak kısa zamanda gelişeceği şeklindeki müthiş ileri görüş. Özellikle, 1917 Ekim Devrimi kapitalist düzenin köleleştirdiği ülkelerin ezilenleri için çekim merkezi olmadı mı? Rus muhtaklerinin kolektivizminin sonucu olarak, Avrupa'nın 100 yılda ulaştığı sanayileşme seviyesine 10 yılda ulaşıp, bir üstünlük unsuru haline gelmedi mi?

Gelenek/gelecek ilişkisini bir de zıtların karşıtlarına dönüştürmesi açısından ele almak gerekiyor. Birazcık tarih bilgisi olanlar bilirler ki, barbar toplumlar, kendilerinden çok ileri olan toplumların ileri toplumsal ilişkilerini yıkıp kendi geri ilişkilerini oralarda hakim kılmuşlardır. İşte o gibi durumlarda, ileri toplumsal ilişkileri yıkan toplumlar için, yıkımdan önce gelenek olan yaşam tarzları gelecek tasarıma dönüşmüş olur. Sosyalizmin inşa sürecinde, sovyet işçilerinin beslenme, barınma, ve temizlik gibi bir sorunları yoktu. Doğal olarak bu tür ihtiyaçlarını karşılamak onların yaşamlarının bir parçası haline gelmişti. Son yıllarda ise, Rus işçileri ekmek ve sabun için greve gidiyorlar. Ve eski yaşam tarzları şimdi onlar için, uğrunda mücadele yürütülmesi gereken bir gelecek tasarımıdır. Bazı şeyler vardır ki, bazı yerlerde gelenek haline gelmiştir. Oysa bir başka yerde insanların uğrunda mücadele ettikleri, gelecekte ulaşabilecekleri şeylerdir. Düşüncenin ifade edilmesi bir çok yerde doğal bir davranış iken, Türkiye'de insanlar düşüncelerini ifade ettiklerinden dolayı işkence görüyor, tutuklanıyor, hatta bazan öldürülebiliyorlar. Newroz, başta Kürt halkı olmak üzere, Ortadoğu halklarının bayramıdır. Bir çok yerde serbest olan bu bayram kutlamaları Türk devleti tarafından yasaklanmıştır. Kuzey coğrafyasındaki Kürtler binlerce yıllık bu geleneklerini özgürce yerine getirmek için binlerce şehit verdiler. Ve bu binlerce yıllık gelenek -ki gelecekte özgürce yerine getirilebilecek olan gelenek- ulusal özgürlük ateşinin korudur.

Bir çok şeyde olduğu gibi gelenek kavramına yaklaşımda da sakatlıklar vardır. Bu kavram genellikle geri toplumsal ilişkilere bağlılık olarak algıla-

tır. Oysa bir toplumda, toplumun ilerlemesi ve gelişmesini engelleyen gelenekler -din gibi; kaldı ki, dinin tüm kurallarının bu şekilde değerlendirilmesi de yanlışır- olduğu gibi, toplumsal gelişmeye ve ilerlemeye hizmet eden, hatta Newroz örneğinde olduğu gibi gelişmenin ve ilerlemenin motivasyonu olan gelenekler de vardır. İşkenceye ser verip sürmemek, toplumların ilerlemesi için savaşın veren güçlerin geleneğidir. Türkiye devrimci hareketine bu geleneği yerleştiren de İbrahim Kaypakka'yadır. İdam sehpasında ve çatışmada cellatların yüzüne haykırma, zulme başkaldıranların geleneğidir. Ve bu gelenekleri de TDH'ne yerleştiren Denizler ve Mahirler'dir. Bu geleneklerin öncüleri de Spartaküsler, Prometeuslar, Demirci Kawalar'dır.

Tarih, sınıf mücadelelerinin tarihidir. Bu mücadelelerin esas nedeni son tahlilde ekonomiktir. Yani tarihsel ve toplumsal gelişmelerin temelinde belirleyici etken son tahlilde ekonomik koşullardır. Marksizm'in dogmatik ve ekonomist yorumcuları "son tahlilde" sözünü atlayarak, her sorunu ele alırken "temel belirleyici neden ekonomik koşullar"dır mantığı ile hareket ederler. Bu tür yaklaşımların ne kadar sakat olduğunu ortaya koymak için Engels'den iki alıntı yapmak gerekiyor. Engels, 1890'da Joseph Bloch'a yazdığı mektupta şunları söylüyor: "*Tarihimizi, biz kendimiz yaparız, ama her şeyden önce, çok belirlenmiş öncüllerle, ve koşullar içinde. Bunlar arasında en sonunda belirleyici olanlar ekonomik koşullardır. Ama siyasal olanlar, vb. ve hatta insanların beyinlerine musallat olan gelenekler bile, kesin belirleyici olmasalar da, bir rol oynarlar.*" Engels'in burada söyledikleri, tarihsel materyalizmin ekonomist yorumunu çok açık bir şekilde çürütmektedir. Ekonomik belirleyicilik son tahlilde sözkonusudur. Ekonomik nedenler dışında da bir çok neden vardır. Hatta "beyinlere musallat olan gelenekler bile" belirleyici olmasalar da, tarihimizin oluşumunda önemli bir rol oynarlar. Aynı konu ile ilgili Engels, 1893'te Franz Mehring'e yazdığı mektupta da şunları söylüyor: "... yalnız bir nokta, ama Marks'la benim yazılarında her zaman yeterince vurgulamayı başaramadığımız ve bu bakımdan eşit ölçüde suçlu olduğumuz bir nokta eksik. Yani, ilk adımda politik, hukuki ve başka kavramlar ve o kavramların aracılığı ile ortaya çıkan eylemleri, temel ekonomik olgulardan çıkarmaya asıl önemi verdik ve vermek zorundaydık. Ama aynı zamanda **içerik ugruna biçimsel yanı** -bu kavramların vb. ortaya çıkma tarzını- **savsakladık.**" Bu alıntıda söylenenlerden de anlaşılacağı gibi, yeni bir teorisin ortaya çıkış koşullarından do-

layı zorunlu bazı eksik yönleri olur. Herhangi bir şeyi karşı çıkarken o karşı çıkışta öz ile biçim arasında kopukluk olabilir. Yani bilimsel bir teoriye, bitmiş, tamamlanmış bir şey olarak bakılamaz. İşçi sınıfının bilimi bir dogma olarak algılanmamalıdır. Bilimin ortaya koyduğu toplum ve doğa yasaları, yeni ve somut veriler ortaya çıktığında pekala değişebilir. Çünkü, bu bilimin kuramcıları, bilimin kendisini doğadaki ve toplumdaki gelişmelere göre sürekli yenileyebileceğini belirtmişlerdir.

Evet, bilimin tamamlanmış ve değiştirilmez bir şey değil de, eksikliklerini ve yanlışlarını, pratikte ortaya çıkan veriler ışığında değiştiren, dolayısıyla kendini sürekli olarak yeniden üreten bir şey olduğu yadsınmaz bir gerçekliktir. Geleneğimiz tarihi bu gerçeklik ışığında incelenmelidir. Gelenek tarihi denildiği zaman, bir çok arkadaş, tarihi 1968 ya da 1972'den başlatabilir. Ancak, araştırma ve incelemeden sağlıklı sonuçlar çıkarmak ve o sonuçlar üzerinden yeni bir gelecek tasarımı oluşturmak için, burjuvazi ve proletaryanın ortaya çıktığı tarihsel ve toplumsal koşullardan günümüze kadarki süreci ortaya koymanın daha doğru olacağı bir gerçekliktir. Bu düşünceden hareketle, bazı kavramlar ve yöntem sorununa kabaca değinmek gerekiyor.

YÖNTEM

Araştırma ve incelemede başvurulması gereken yöntemin ne olması sorusunun cevabı, elbetteki diyalektik ve tarihsel materyalizm'dir. "*İnsanlık tarihinin tek geçerli yorumu diyalektik maddeciliktir... ve çünkü gerçeğin kendisi Marksisttir ve Marksizm -huc olmazsa çağımız için- aşmaz durumdadır.*" (Sarte) Yukarıda bilimin ortaya çıkan veriler temelinde kendisini sürekli yeniden yeniden üretebileceğinden söz edilmişti. Tarih bilimi ile ilgili, ortaya konulan ve yeni gibi gösterilen veriler, bu bilimin temel tezlerini değiştirebilecek boyutta olmadığından, tarihin sınıf savaşımının tarihi olduğu şeklinde, ortaya konan temel tezinden kuşku duyulmamasını gerektirmektedir. Bu anlayıştan hareketle, ilk tarihi olay olan üretim faaliyetinden günümüze kadarki üretim sürecinde ortaya çıkan bazı toplumsal formasyonları ve bazı kavramları hatırlatmakta fayda var.

ÜRETİM TARZI

Toplumların üretim tarzını belirleyen başlıca unsurlar üretici güçler ve üretim ilişkileridir. Üreti-

ci güçler, üretim araçları, insanlar, üretim deneyimi ve iş alışkanlıklarından oluşmaktadır. Üretim ilişkileri; insanların kendi aralarındaki ilişkilerdir. Yani üretenler ve üretilen ürünlere elkoyanlar arasındaki ilişkilerdir. Bir üretim tarzında en önce değişen, gelişen unsur üretim araçlarıdır. Üretim araçlarının gelişmesine bağlı olarak bu araçları kullanan insanlar, bu insanların iş alışkanlıkları, üretim deneyimleri gelişmektedir. Üretici güçlerin gelişmesi üretim hacmini artırır. Üretim hacminin artması da üretimin dağılımının da yeni düzenlemeleri, yani üretim ilişkilerinin de değişmesini zorunlu kılar. Eğer üretici güçlerin hızla değişip, gelişmesine karşın, üretim ilişkileri değişmiyor, artan üretimden üreticiler pay almıyorsa, üretim ne kadar artarsa artsin üreticilerin elen eçen miktar hep aynı kalıyorsa ve aynı şekilde üretime elkoyan kesimin eline geçen ürün oranında hızlı artış oluyorsa, mevcut dengesizlik gittikçe artar ve belli bir noktada üretici güçlerin elismesine köstek olur. Üreticiler daha işsiz çalışırlar ve zaman zaman üretimi yavaşlatarak üretim hacminin düşmesine neden olurlar. Bu aşamada toplumsal bunalım derinleşir, mevcut ilişkiler üreticileri de üretime elkoyanları da tatmin etmez, üretim ilişkilerinin yeniden düzenlenmesi zorunlu bir hal alır. Üretim ilişkileri, üretici güçlerin gelişim düzeyine uygun olarak ayarlandıktan sonra üretim yeniden artmaya başlar. Üretim ilişkileri ile üretici güçler arasındaki denge üretici güçlerin gelişme seyrine bağlı olarak gelişir ve yeni çelişkiler doğurur. Üretici güçler değişerek gelişir ve yeni toplumsal yapının nüveleri hızla büyüyüp gelişirken bir önceki toplumsal yapının kalıntıları da aynı hızla yok olur. Her toplumsal yapı bir sonraki toplumun nüvelerini ve bir önceki toplumun kalıntılarını da beraberinde taşır.

İLKEK KOMÜNAL TOPLUM

İlkel komünal toplumda, topluluklar, ekonomik koşulların dayatması sonucu kanbağına dayalı komünler oluşturmuşlardır. Çok ilkel barınma ve korunma koşullarına sahip, ilkel aletlerle avlanan ve korunan komün insanların bireysel olarak avlanma ve korunmaları oldukça güçtü. Bu nedenle ilk insanlar kan bağına dayalı topluluklar halinde örgütlenmiş, birlikte avlanmış, barınmış ve korunma gereksinimlerinden doğan bir güç birliğine gitmişlerdir.

Bu ilk komünlerdeki temel üretim ilişkileri; komünü oluşturan üyelerin ortak üretim ve ortak tüketimine dayanmaktadır. Zaten elde edilen ürün

fazlasından ve dolayısı ile fazla ürüne el koymadan söz edilemez. Topluluğun gerçeksini olan her şey topluluk tarafından güçbirliği ilkesine bağlı olarak, ortak elde edilmektedir. Elde edilen ürünlerden topluluğun bütün üyeleri eşit olarak faydalanmaktadır. Yani üretim ile bölüşüm tam bir denge içindedir. Bu topluluklardaki liderler de toplumdaki en bilgili, becerikli ve deneyimli kişilerden seçilmişlerdir.

Üretim araçları geliştikçe üretim artmakta, üretim arttıkça ürün fazlası ortaya çıkmaktadır. Ortaya çıkan bu ürün fazlası da bu toplumsal yapıyı kökünden değiştirecek yenilikleri beraberinde getirmektedir. Ortak avlanma, ortak toplama, yerini zamanla belli bir kesimin üretimine ve toplulukta güçlü olan kesimin de üretilen ürünlere elkoymasına bırakmaktadır. Toplumlardaki yapısal değişmeyi yaratan bu üretim fazlası ve sınıflaşmanın ilk nüveleri toprağa bağlanma, üretime geçişle ortaya çıkmıştır. Özel mülkiyetin de ilk kez ortaya çıktığı bu üretim evresi, zamanla sınıflı toplumların ilk biçimlenmesi olan köleci topluma dönüşmüştür.

GEÇİŞ AŞAMASI: TARIM KOMÜNÜ

İlk sınıflı toplum olan köleci toplum oluşmadan, ilkel komünal toplumdan köleci topluma geçiş sürecinde, tarım komünlerine rastlanır. Tarım komünlerinin özelliği ilkel komünlerden daha farklıdır. İlkel komünler kan bağına dayanırken tarım komünleri daha geniş ve kan bağına dayanmayan bir örgütlenme biçimi göstermektedir. İlkel komünlerin ilk dönemlerinde özel mülkiyet yok ve toplu barınma sözkonusu iken, tarımsal üretime geçişle ortaya çıkan tarım komünlerinde özel mülkiyetin izlerine rastlanır. İlk önce barınma yerinden başlayarak özel mülkiyete geçiş sözkonusudur. Bu aşamada her çiftçinin kendi kullanabildiği özel evi vardır. Tarım komünlerinde özel mülkiyet oluşu; tarım komünlerinin ilkel komünal toplumların sonunun belirtisidir. Ancak, yukarıda Marks'tan yapılan aktarmada da görüleceği gibi, bu geçiş aşamasının mutlak olarak sınıflı topluma evrileceği anlamına gelmez. Başka sistemler içinde uzun süre varlığını koruyabilen bu ikili durum, başka tarihsel koşullarda, daha ileri bir kategoride (komünizm) de sona erebilir.

Geçiş sürecinden söz ederken, bu sürecin belli özelliklerini de gösteren, ancak tümüyle aynı olmayan, Asya Tipi Üretim Tarzı'nın özgünlüklerini de kaba hatlarıyla belirtelim. Asya Tipi Üretim Tarzı'nda; a) Toprakta özel mülkiyet yoktur. Toprak toplu-

luğundur. Bireyin toprağı kullanım hakkı vardır. b) Tarım ile zanaat iç içedir. Kır ile kent farklılaşmamıştır. Topluluk kendi kendine olabilir. c) Çok geniş çöllerde tarımsal üretim için sulama zorunludur. Sulamanın bireysel olarak yapılabilmesi olanaksız olduğundan, bu iş toplu olarak yapılmaktadır. Devlet de bu işi örgütlemektedir. d) Bireyin toplulukta bulunması kendi isteğıyle olmakta, bu özellik bireyin özgür yönünü oluşturmaktadır. Diğer yandan bireyin topluluktan ayrılmasının özel koşulları bulunmadığı ve topluluğun başı tarafından sömürüldüğü için (toplu köle oluşu) bu yön bireyin köle yönünü oluşturmaktadır. Bu durum; Asya tipi toplulukların temel çelişmesini oluşturmaktadır. e) Bir bütün olarak bu özelliklerin sonucu yapı, sınıflı toplumlara geçişte -toplumda sınıfsal tabakalaşmanın belirginleşmesinde- direnç göstermektedir. Böylece yapının çözülmesi geçikmiş ve dış dinamizmin etkisiyle yapının çözülmesi hızlanmıştır.

KÖLECİ TOPLUM

İlkel komünal toplumda sınıflaşmanın belirtile-ri; a) Ortak avlanma ve ortak toplama, zamanla yerini belli bir kesimin üretimine ve toplulukta güçlü olan kesimin de üretilen ürünlere el koymasına bırakmaktadır. b) Üretim fazlası ve toprağı bağlanma. c) Tarım komünü, ikili -özel ve kamu- mülkiyet biçimi. d) İşbölümü, tarım ve hayvancılığın birbirinden ayrılması. Bu etmenlerle birlikte, üretim araçlarındaki gelişmeler. Taş ve tahtadan olan araçların yerini, demirden ve bronzdan yapılan sabanlar ve baltaların alması. Geniş aileden, bağımsız ekonomik birlikler halinde oluşan küçük ailelere bölünme, kabile savaşları, bu savaşlarda önce-ri tutsakların öldürülmesi, sonraları ise tutsakların çalıştırılması gibi etmenler kölecî toplumun oluşma-sına yol açmıştır.

Kölecî toplumda, köle bir üretim aracı -hayvan, toprak ve herhangi bir alet- gibi kullanılmıştır. Köle, köle sahibinin malıdır. Köle sahibi köleyi ister satar, ister üretimde kullanır, isterse yaşamına son verebilir. Bu ilişkiyi, M.Ö. 1. yüzyılda yaşayan, kölecî düzenin ideologlarından Romalı Varro şöyle orta-ya koyuyor: "Üç türlü alet vardır. Sessiz aletler (arabalar), söz söyleyemeyen sesli aletler (hayvanlar), söz söyleyebilen sesli aletler (köleler)." Kölecî toplumda iki temel sınıf olan köle sahipleriyle, köleler dışında başka sınıflarda vardır. Kendi emekleriyle geçinen zanaatkarlar, köylüler ve bu iki sınıfın bozulması sonucu oluşan lümpen proleterler.

FEODAL TOPLUM

Feodal toplum; kölecî toplumun sonrası, kapitalist toplumun öncesi bir toplumsal sistemdir. Bu sistemin temel karakteristiğı üreticilerin artı-ürünlerine el konmasıdır. Üretici ne bir köledir, ne de emeğini istediğıine özgürce satabilen bir işçidir. Üretici üzerinde çalıştığı toprağı bağımlı, artı-ürüne feodal rantlar şeklinde el konulan toplumsal bir sınıftır. Üretici üzerinde çalıştığı toprağı bağımlı olduğu gibi, toprağın sahibi feodal beyde bağımlıdır. Feodal beyin izni olmadan toprağı terk edemez. Bazı durumlarda üreticinin kendine ait az da olsa bir miktar toprağı, bir çift koşum hayvanı, sabanı, kendisine ait evi olur. Feodalın artı-ürüne el koyma biçimleri içinde bulunan toplumsal aşamaya uygun olarak; emek-rant, ürün-rant ve para-rant şeklinde olur.

Emek-rant: Doğrudan üretici olan köylünün feodal beye ait olan topraklarda zorunlu çalışması-na dayanan bağımlılık şeklindedir. Bu bağımlılık şeklinde üretici haftanın belli günlerinde feodal beye çalışır. Bu rant şekline genellikle kölecî toplumdan feodal topluma geçişin ilk dönemlerinde rastlanır. Ve kölecî toplumun bir çok kalıntıları beraberinde taşır. Bu biçimde, köylü feodalın tarlasında, kendi tarlasında çalıştığı verimle çalışmaz ve üretim isteksiz bir çalışmaya dayalı olduğundan düşük olur. Zamanla bu rant şekli, yerini feodalizme tam uygunluk içinde olan ürün-ranta bırakır.

Ürün-rant: Doğrudan üretici olan köylünün ürettiğı ürünün bir kısmını -belli bir oranda- feodal beye vermesi şeklindedir. Bu rant şekli, feodal üretim ilişkileriyle tam uygunluk içindedir. Bu durum üretici güçlerin gelişmesine elverişli bir ortam yaratır. Üretim ne kadar artarsa hem feodal beye hem de çiftçiye düşen oranlar artmaktadır. Bu nedenle çiftçi istekle çalışmakta, üretimi artırmak için gayret göstermektedir. Bu rant şekli de yerini zamanla köylünün daha fazla verimle çalışacağı para-ranta (kiracılığa) bırakmaktadır.

Para-rant: Üreticinin toprağı tasarruf etmesine karşılık belli bir miktar para ödemesine dayanmaktadır. Bu rant şekli de üretici güçlerin gelişmesine önemli katkıda bulunmaktadır.

Köylü, feodale işlediğı toprağı karşılık para vermekte, ayrıca belli dönemlerde de feodale çalışmaktadır. Bu nedenle verdiği parayı karşılamak, ayrıca kendisine daha fazla ürün elde etmek için daha fazla çalışmaktadır. Bu rant şekli genel olarak feodalizmin son dönemine, kapitalizme geçiş aşamasına tekabül etmekte ve içerisinde kapitalizmin nüvele-

rini de taşımaktadır.

Feodal toplumun kirdaki toprak mülkiyeti ve bu mülkiyet üzerinde şekillenen üretim ilişkisi, yukarıdaki temel biçimlere bürünür. Kentlerde ise zanaatçılığın örgütlenme biçimi olan lonca sistemi hakimdir. Feodal meslek örgütleri olan loncalar her meslek dalının ayrı örgütlenmesi şeklindedir. Bu meslek örgütlerinin ortaya çıkmasındaki etkenler ise; zanaatçının üretici olmasının yanı sıra, ürettiği ürünü pazarlayan tüccar da olmasıdır. Loncalarda, aynı meslek sahiplerinin, hammadde alımı, üretilen ürünün kalitesinin tespiti ve satış fiyatının belirlenmesi vb. konularda ortak kararlar alınır ve alınan bu kararlara bütün üyelerin uymaları sağlanır. Loncalara üye olan zanaatçılar, lonca yönetimi tarafından denetlenir, bu esaslara uymayan zanaatçılar lonca yönetimi tarafından cezalandırılır.

Her toplumsal sistemde, kendisinden önceki toplumsal sistemin kalıntıları bulunduğu gibi, kendisinden sonra gelecek toplumsal sistemin de nüveleri oluşur.

Kapitalizm öncesi toplumsal sistemler kaba hatlarıyla ortaya koymaya çalışıldı. Feodal toplumun karakteristik özelliklerini belirttikten sonra, kapitalist toplumun özelliklerine geçilmeyecek; feodalizmden kapitalizme, kapitalizmden komünizme geçiş süreçleri, burjuvazi ve proletaryanın sınıf savaşımları tarihi olarak, ayrıntılı bir şekilde yazının sonlarında ele alınacaktır. Bu bölümü esas olarak Osmanlı toplumunu ve sonraki Türkiye toplumunu inceleyerek ortaya koymak gerekiyor. Ancak, burjuvazi ve proletaryanın sınıf savaşımları tarihine giriş yapmadan yine bazı kavramları açmıyalım.

ALTYAPI, ÜSTYAPI İLİŞKİSİ

İnsanları hayvanlardan ayıran temel özellik, insanın bilinçli üretim faaliyetidir. Yani kendi geçim araçlarını üretmeye başlamalarıdır. Marks, Alman İdeolojisi adlı çalışmasında "bireylerin ne oldukları, onların üretimlerinin maddi koşullarına bağlıdır" der. Yine aynı çalışmada, tarihin temel olarak, insanın maddi yaşamının yeniden üretimini gösterir. Yemek, içmek, barınmak, giyinmek ve daha bir çok insani gereksinimin karşılanması, bu gereksinimleri üretecek üretim araçlarının üretilmesi, kısaca; maddi yaşamın yeniden üretimi, yani üretim faaliyetinin tümü için, altyapı kavramı kullanılır. İşte bu üretim faaliyetinde ortaya çıkan ürünlerin paylaşımı şekli üretim ilişkilerini ortaya koyar. Bu ilişkiler üzerinde şekillenen hukuk siyaset, dil, din, eğitim, felsefe, ideoloji, kültür, ahlak vb. gibi şeyler-

de üstyapı olarak ifade edilir. Altyapı üstyapı ilişkisi ve belirleyicilik sorunu, Marksizm'in ortaya çıkmasından bu yana üzerinde en fazla tartışılan konulardan biri olmaya devam ediyor. Bu tartışmaya burada girmeye gerek yok. Yazının giriş bölümünde, Engels'in Bloch'a yazdığı mektupta ortaya konan anlayışın -son tahlilde, ekonomik belirleyicilik- doğru olduğunu belirtmek yeterlidir.

DEVLET

Devlet konusundaki Marksist teoriyi, "bir sınıfın diğer sınıflar üzerindeki baskı ve zor aygıtı" şeklinde algılamak genel bir alışkanlıktır. Günümüz açısından, devlet ile ilgili teorisinin geliştirilmeye ve zenginleştirilmeye ihtiyacı olduğu açıktır. Ancak genel kabul gören Marksist devlet teorisinin yeterli oranda kavranmamış olduğu gibi bir gerçeklik söz konusu. Burada, bu konuda ayrıntılı tartışma yürütmek çok anlamlı değil. Engels'in "Allenin Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni", Lenin'in "Devlet ve Devrim" adlı çalışmalarından sonra, Marksistler'in, devlet konusunda ayrıntılı bir çalışma ortaya koymamış olmalarının büyük bir eksiklik, böylece bir çalışmanın acil ve ertelenmemesi gereken bir görev olduğunu da bilince çıkarmak gerekiyor.

Devletin nasıl ortaya çıktığı ve daha sonra ne gibi şekillere büründüğü, Engels ve Lenin'in yukarıda belirttiğim çalışmalarında genel hatlarıyla ortaya konmuştur. Bu yapıtlarda ortaya konan tezleri kabaca aktarmadan önce, George Thomson'un "Tarih Öncesi Ege" adlı ayrıntılı araştırmasından iki aktarma yapmak istiyorum. Birincisi, Roma ve Yunan kabile (gens)lerinin yönetim şekli ile ilgili; "Otuz *curiones*, *comitia curiate* tarafından seçilen *curiomaximus*'a bağlı kutsal kurulu oluşturunuyordu. Bu, eli silah tutan bütün erkeklerden meydana gelen bir meclüstü, gerçek bir 'Klanlar kurultayı' idi. *Comitia curiate* denilmesinin nedeni, oylamanın *curiae*'ler tarafından yapılmasıydı. Her *curia*'nın kendi *gentes*'lerinin çoğunluğunca belirlenen bir oyu vardı... Yürütme erki, *senato* ve *comitia curitia* tarafından ortaklaşa atanan bir *rex* ya da kralın elindeydi. *Rex* hem başkomutan, hem başrahip hem de başyargıcıtı..." İkinci örnek, Akha toplumunun devletleşme sürecine girişile ilgili: "Kaba olmakla birlikte daha güçlü ve canlı istilacılar, kendilerinden daha üstün bir kültürü bastırıp birikmesiyle belirlenen bir ekonomik ve toplumsal altüst oluşa yol açar. Kendi içinde ölümcül taht ve kalıtım kavgaı olan eksik olmayan bu askeri kast, kabile bağlarından koparak zora dayalı, kendini zorla kabul ettiren bir bireyciliği başarıyla

ıngular. Ne var ki, parlak olduğu kadar kısa ömürlü bir başarıdır bu, çünkü tüm kazançları üretim güçlerinin herhangi bir gelişmesi sonucu değil, kalıcı gücüyle elde edilmiştir."

Bu iki örneği, benzer ve aynı yanları açısından incelemek gerekiyor. Benzer yanlar: İkisi de belirli tarihsel toplumsal koşulların oluşturduğu ihtiyaçtan doğan toplumsal örgütlenmelerdir. Yöneten yönetilen ilişkisi ikisinde de kendini göstermektedir. İki örgütlenme biçiminde de temel olan, silahlı örgütlenmedir. Son tahlilde her ikisinde de yetki tek kişide toplanmıştır. Farklılıklar: Biri, üretim güçlerinin gelişmesi sonucu oluşmuş, bir diğeri ise, kılıç gücüyle. Biri verleşik toplum, bir diğeri ise büyük olasılıkla göçebe toplum. Birinde politik yön, diğeri ise, askeri yön ön planda. Buna bağlı olarak, birinde demokratik yön, diğeri ise baskıcı yön ön planda.

Bu örneklerden yola çıkarak bile rahatlıkla, devletin ortaya çıkışı ve daha sonraki şekillenmesinin, her tarihsel ve toplumsal süreçte aynı olmadığını söyleyebiliriz. Ancak, aynı olan temel bir özellik var. O da, toplumsal işbölümü sonucu ortaya çıkan yöneten yönetilen ilişkisidir.

Yöneten yönetilen ilişkisi, sınıfsal farklılaşmanın ve sınıf savaşımının en önemli nedenleridir. Önceleri tüm toplumun ihtiyaçlarını karşılamak için oluşturulan örgüt -konsey, meclis vb.- komünün çıkarlarını korumak yerine kendi çıkarlarını korumaya başlamış ve giderek topluma yabancılaşmıştır. İşte bu süreçte yönetici sınıf aynı zamanda egemen sınıf konumuna gelmiş ve toplumdaki egemen sınıfla bütünleşmiştir. Ancak, bu bütünleşme, devlet örgütünün, bire bir egemen sınıfların her isteğini yerine getiren basit bir mekanizma olduğu anlamına gelmez. Bir üst yapı kurumu olan devlet örgütlenmesi görece olarak altyapıdan bağımsız olduğu gibi, aynı zamanda toplumdaki sınıflardan da görece bağımsızdır. Ancak bu görece bağımsız konumu, devletin sınıflar üstü bir olgu olduğu düşüncesine götürmemelidir. Elbette devlet esas olarak egemen sınıfa hizmet eder. Ve elbette devlet bir baskı ve zor aygıtıdır. Ancak, devlet aynı zamanda, kendisinin sınıflar üstü olduğu görünümünü ve bilincini topluma kabul ettirmek zorundadır. "Proleterler, toplum bireylerinin şimdiye kadar topluluğun tümünün ifadesi olarak seçmiş oldukları biçim ile doğrudan doğruya bir karşıtlık halinde, yani devlet ile karşıtlık halinde bulunmaktadır." (Marks) Devlet bir baskı ve zor aygıtıdır. Ancak, sınıflar üstü olduğu bilincini, bu baskı ve zor aygıtından çok ideolojik aygıtlarıyla -eğitim, din hukuk,

kültür, ideoloji- verir. Ve, devleti esas olarak ayakta tutan baskı ve zor aygıtları değil, ideolojik aygıtlardır.

Devlet konusunda, Marksist devlet anlayışı kaba hatlarıyla ortaya koyulmaya çalışıldı. Ancak, diğer şeylerde olduğu gibi, Marksizm, devlet konusunda da teorisinin temel tezlerini ortaya koymuştur. Bunları, yaşanan tarihsel süreci tahlil ederek geliştirmek önümüzde duran görevlerden biridir. Bir noktaya daha dikkat çekmek gerekirse; bu temel teorik tezlerden yola çıkarak, herhangi bir tarihsel ve toplumsal koşulda ortaya çıkmış olan devlet örgütlenmesi bu tezlerle bire bir uyum sağlamıyor diye, oradaki özgünlükleri görmemek, ya da, şu örnek temel tezlerle uymuyor, o zaman bu tezler doğru değildir demek diyalektik kavrayamamaktır. Lenin, sovyetlerin, proletaryanın devlet biçimlerinden Rusya'ya özgü bir şekillenme olduğunu, nasıl ki burjuvazinin bir çok devlet biçimi varsa, proletaryanın da bir çok devlet biçiminin olacağından söz eder. Birazcık tarih bilincine sahip olanlar bilirler ki, aynı toplumsal sisteme sahip olan toplumların aynı tarihsel koşullarda yaşıyor olmalarına rağmen, toplumsal sistemlerinin özgüllüğünden dolayı çok değişik devlet örgütlenmeleri oluşturmuşlardır. Her devlet örgütlenmesine, teorideki kalıplarla yaklaşmak yerine, her devleti, kendi tarihsel ve toplumsal özgünlükleri içinde ele almak gerekir.

OSMANLI TOPLUMU

Osmanlı toplumunu ve bu toplumun örgütlenme biçimi olan, Osmanlı Devletini burada ayrıntılı olarak incelemekten ziyade, bu bölümde, ilerde ele alınacak esas sorunun -burjuvazi proletarya savaşımının- tarihsel ve toplumsal kökenleri ortaya koyulmaya çalışılacak.

Osmanlı toplumu etnik yönden esas olarak göçebe Türk boylarına dayanır. Osmanlı Devleti; Bizans ve Anadolu Selçuklu imparatorluklarının çöküşü sürecinde ortaya çıkmıştır. Ortaya çıktığı topraklar doğu ve batının sınırlarıdır. Dolayısıyla, Osmanlı Devleti kuruluşunda, hem doğu hem de batı toplumlarının özellikleri üzerinde şekillenmiştir. Anadolu Selçuklu İmparatorluğu'nun dağılmasıyla, Anadolu'da çeşitli beylikler oluşmuştur. Bu beyliklerden, Osman Bey'in liderliğinde kurulan Osmanlı Devleti, henüz kuruluş aşamasında iken, Osman Bey tarafından bazı ileri gelenlere toprak dağıtılarak bu kişilerle sağlam ilişkiler kurulmuştur. Dağıtılan topraklar karşılığında, onlardan sadece topraklarını savunmaları ve askeri hizmet istenmiştir.

Yeni toprakların kazanıldığında, yine bu toprakları da askeri hizmet karşılığı dağıtmıştır. Toprak dağıtılan ileri gelenler, her yeni toprak kazanıldığında hem güçlenmişler hem de devlete bağlılıkları artmıştır. Beylikler döneminde, her beyliğin varlığını sürdürebilmesi ancak diğer beyliklerin varlığına son vermekle mümkün olabiliyordu. Bu durumun bilincinde olan Osmanlı Devleti, para ve tehditle topraklarına katamadığı beyliklere karşı akınlar düzenleyerek onların topraklarını kendi topraklarına katmıştır. Toprakların genişlemesiyle güçlenen Osmanlılar, daha fazla güçlenmek, daha fazla toprağa sahip olabilmek için, sürekli fetihlere ve talanlara başvurmuş ve toplumu bu amaçla askeri doğrultuda seferber etmiştir.

Üç yüzyılda üç kıtada geniş topraklara sahip olan Osmanlı Devleti, 16. yüzyıla girildiğinde gücünün zirvesine ulaşmıştı. Fetih ve talanlara dayanan hegemonyacı politika kendine aşırı güven, fetihler sonucu gerileyen Avrupa'yı küçümseme, dolayısıyla Avrupa'daki ekonomik, kültürel, teknolojik ve siyasal yeniliklerin görülmemesine neden olmuştur. Ticaret merkezinin okyanuslara kayması, Amerika'nın keşfi, Amerika ve Afrika'dan Avrupa'ya altın ve gümüş madeni akışı, teknolojik yenilikler, askeri teknolojiye ilişkin icatlar (topçuluğun gelişmesi, tüfeğin icadı), kültür sanat, siyaset, din gibi alanlardaki yenilikler, Avrupa'yı feodalizmden çıkış sürecine sokan kimi etkenlerdi. Osmanlı Devleti ise, tüm bu yeniliklere kapalı, fetih ve talanlarla elde ettiği değerleri üretime değil tüketime akıyordu. Üretim ilişkileri üretici güçlerin gelişmesi önünde engel teşkil ediyordu. Tüm bu etkenlerden dolayı 16. yüzyıl, Osmanlı Devleti ve toplumunun hem en güçlü olduğu hem de içten içe çürüdüğü bir yüzyıldı. Çöküşün başlangıcı olan bu süreçte; Avrupa'ya kapitülasyonlarla kapıların açılması çöküşü hızlandırmıştır. Bu süreci, Dr. A. Kadir Mergüç şöyle ifade etmektedir: "Ticaret yollarının okyanuslara kayması ve yeni bölgelere açılmasıyla dengeler bozuluyor, yeni oluşumlar ortaya çıkıyordu. 1569'da Fransızlar, 1583'te İngilizler ticari alanda kapitüller ayrıcalıklar elde ettiler. Daha sonra Hollandalılar 1612'de, Avusturyalılar 1615'te, İsveçliler 1737'de, Sicilya kralı 1740'ta, Danimarkalılar 1746'da, Prusyalılar 1761'de, İspanyollar 1782'de ve Ruslar 1783'te Osmanlı hükümetinden kapitülasyon (kapitülasyon: karşısındakinin hakimiyetini kabul etmek, br.) diye bilinen ticaret ve yargı ayrıcalıklarını aldılar. 17. yüzyılda İngilizler, 18. yüzyılda da Fransızlar Osmanlılar'ın ticaretine hakim olmuşlardır."

OSMANLI'DA MÜLKİYET İLİŞKİLERİ

Osmanlı toplumundaki mülkiyet ilişkileri, bu ilişkilerin üzerinde şekillenen toplumsal formasyonun biçimi, uzun yıllardır tartışılan bir konudur. Bu tartışmalara uzun boylu girmek yerine, bir kaç kaynaktan bazı aktarmalarla Osmanlı'daki mülkiyet biçimlerinin neler olduğunu ortaya koymak gerekiyor.

Öncelikle tüm araştırmacılar tarafından kabul edilen, miri toprak sisteminin ne olduğunu ve nasıl paylaşıldığını açmak gerekiyor. Osmanlı'nın ilk bir kaç yüzyılında, miri toprak sistemi ağırlıktadır. (Devletin sahip olduğu topraklara miri toprak denir.) Bu topraklar, esas olarak askeri örgütlenme olarak biçimlenen Osmanlı Devleti'nin asker ve sivil (aşlında sivilde asker sayılır) bürokrasi tarafından paylaşılmaktaydı. Dağıtım şekli çoktan aza doğru: Has, zeamet ve tımar'dır.

HAS: Geliri yüzbin akçe ve daha yukarı olan topraklardır. Buna padişah dîrlîği de denir. Haslar padişaha, hanedan mensuplarına, vezirlere, beyler beyine verilir. Padişah hanedan dışındakilere verilen haslar; bu kişilerin görevde oldukları sürece verilir. Bu görevlilere verilen hasların miktarı da devletin hiyerarşik örgütlenmesine denk düşecek şekilde olurdu. En fazla geliri olan Vezir-i azam'ın geliri, 1 milyon 200 bin akçe idi. Has sahipleri her 5000 akçe için tam donanımlı bir cebelü yetiştirmek zorundaydılar. Bu zorunluluk hem devletin savunması hem de aynı zamanda devletin bir parçasının sahibi olarak kendi topraklarının savunması için gereklidir.

ZEAMET: Geliri yirmi bin ile 99.999 akçeye kadar olan topraklardı. Bunlar eyalet merkezlerinde bulunan hazine ve tımar defterdarlarına, zeamet kethüdalarına, her sancaktaki alay beyine, kale dizdarlarına, kapucu başlarına, divan yazmanlarına, defterhane ve hazine-i amir yazmanlarına verilir. Zeamet sahibi de her 5000 akçe için tam donanımlı bir cebelü yetiştirmek zorundaydı.

TIMAR: Geliri 1000 akçe ile 19.999 akçe arasında olanlara denirdi. Bu tımar sahipleri de (sipahiler) gelirlerinin ilk üç bin haric, sonraki her üç bin akçe için bir cebelü yetiştirmek zorundaydılar.

Osmanlı toplumunda miri toprak sisteminin belirli bir ağırlık oluşturduğunu kabul etmekle birlikte, bu durumdan yola çıkarak Osmanlı'da özel mülk topraklarının olmadığı, bu nedenle Osmanlı'daki toplumsal yapının ATÜTe tekabül ettiği şeklindeki anlayışlar doğru değildir. Buna kanıt olarak, Çetin Yetkin "Türk Halk Hareketleri ve Devrim-

ler" adlı yapıtında şunları söylüyor: "Edirne bölgesi tereke defteri üzerinde yaptığı incelemelerde bu konuda Ömer Lütfi Barkan bir çok örnekler ortaya çıkarmıştır. Mülkiyet konusu, toprağın değeri, büyüklüğü ve maliklerinin kimliği bakımından bir fikir verebilmek için bazılarını buraya aktaralım: İbrahim Paşa'nın Karacabey adlı köydeki çiftliği elli bin akçeye satılmış, Ahmed Bey diye anılan bir başkası ise iki yüz bin akçeden fazla bir miras bırakmış, Hasan Ağa'nın Daye Hatun köyündeki çiftliği ve on iki dönüm bağı yirmi altı bin beş yüz akçeye alıcı bulmuştur. Bunun gibi Ahmet Çelebi'nin Koca Hızır köyündeki çiftliği otuz bir bin akçeye satılmıştır. Sipahi Seyyid İbrahim Ağa'nın çiftliği elli bin akçe, başağası Ahmed Ağa'nın her bir mirasçısına seksen sekiz bin altı yüz akçe düşmüştür." Burada verilen örnekler, Osmanlı toplumundaki özel mülk topraklarının sözü edilmeyecek kadar az bir bölümüdür. Zaman olarak da 1545-1659 tarihleri arasındadır. Bir de vakıf arazileri ve bunların özel mülkle ilişkilerini Yetkin'in Koçi Bey risalesinden yaptığı aktarmayla ortaya koyalım. "... nice yüzyıl fetholünmüş memleketten devlet hazinesine ait bir çok köy ve tarlaları birer yolunu bulup kendisine ve evlatlarına mülk ettirse, sonra diledikleri yeri vakfedip, bazılarını dahi vakıf adıyla evlatlarına gelir sağlayarak mal ve yapı yaparsa, o çeşit vakıf nasıl sahih olur? Onu bismillah diye yemek nasıl caiz olur?"

Bunlar, Osmanlı'daki toprak mülkiyetine dair bir kaç örnektir. Bir bütün olarak, mülkiyet ilişkileri ve bu ilişkiler üzerinde şekillenen üretim ilişkileri, daha sonraki bölümde ele alınacak. Toprak mülkiyetindeki feodal özelliklere değindikten sonra feodal hukuk'a ilişkin de bir kaç örnek aktaralım. YETKİN'in adı geçen yapıtından; Kanunname-i Liva-i Karyesi'den; "... şol raiyyet ki eben-an-ced Karacalar ve Buğureular ve Karacadağ yörükleri ve vakıf reayası ahar sancakdan gelmiş ve bir karyeden göçüp bir karyeye gelmiş olan reayanın rüsûmların mütemekkin olduğu karye sipahisine sabika yazılmadığı ecilden hariç amiller alıyebmişler idi. Haliya temekkün i'tibarı ile emir-i şerif ve kanun-ı münif muktesazınca mütemekkin oldukları karyelerde sipahiye riayet kaydolundu..." Kütahya Livası Kanunundan: "Fakr-ü faka wulize çift ve çiftliğinden giden reayadan resmi çift almak hayıfdu." Feodal hukuk'a benzerlik için bu örnekleri verdikten sonra, genel görünümün, feodalizm ile benzerliği konusunda bir aktarma da Bernard Lewis'ten; "Bağımsız derebeyliklerin 18. yüzyılın başlarında fiili özerklik kazandığı Anadolu'da durum oldukça farklıydı. Bunlar başlangıçta subay veya memur iken sultanın

vasalları haline geldiler. Bununla beraber, idare ettikleri halk içinde kök salıp ondan kuvvet almışlar ve kuvvetli mahallî sülaleler teşkil etmişlerdi... Hâlâ imparatorluğun esas merkezi ve kalesi ve idaresi elinin altında olan Rumeli'de, merkezi hükümet bazı doğrudan kontrol imkanlarını koruyabiliyordu. Fakat burada da yeni "eşraf" aristokrasisi olan ayan, daimsizin devlet görevlerini üzerine alarak, 18. yüzyıl sonlarında kendi özel orduları, hazineleri ve mahkemeleriyle, Anadolu derebeylerinin bağımsızlığıyla rekabet eder hale gelmişlerdi."

Osmanlı'da ki mülkiyet ilişkileri ve bu ilişkiler üzerinde şekillenen üretim ilişkileri, hem klasik feodalizm, hem ATÜT hem de, sınıflı topluma geçiş aşaması olan tarım komününün özelliklerini içermektedir. Bu nedenle kendine özgü nitelikleri vardır. Ancak, esas itibarı ile hangi üretim biçimine tekabül ettiği sorusunun cevabı da, elbetteki feodal üretim biçimidir.

OSMANLI TOPLUMUNDA YÖNETENLER VE YÖNETİLENLER

Osmanlı toplumunda yönetenler, -yani egemen sınıf- yüzyıllarca, esas olarak devlet görevlileri olmuştur. Mülkiyet ilişkilerini ortaya koyduğumuz bir önceki bölümde de görüldüğü gibi, mülk sahipleri de, esas olarak devlet ve devlet görevlileridir. Bunları, Sina Akşin şöyle ayrıştırıyor. a) İcrai askerler, maaslılar, zaimler ve tımarlı sipahiler. b) Ulema. Ulema da, doğrudan askerlikle bir ilgisi olmasına rağmen askeri sayılırdı. Çünkü devlet bir fetih ve savaş makinası gibi örgütlenmişti.

Genel olarak ülkenin en zengini padişah, ikinci en zengini sadrazam olurdu. Tüccardan çok zenginleşen biri olursa, siyaseten -Osmanlıca'da siyaset, idam anlamına gelir- icabına bakılır, malları müsadere edilirdi. Yönetenlerin bir başka ayrıcalıkları vergi verme yükümlülüklerinin olmamasıydı. İcrai işlerinin başlıcaları yönetim ve askerlikti. Yeniçerisinden, sipahisinden sadrazamına kadar bu işleri görürlerdi. Bunların kul statüsünde olmaları, boyunlarının kıldan inççe olması anlamına geliyordu. Bu mahkeme edilmeden padişahın buyruğu ile idam -siyaset- edilerek katledilmeleri demekti. Kul olmanın ikinci bir dezavantajı, kulların "siyaseten katlinden"den sonra mallarının müsadere edilmesidir. Bu nedenle, kul kategorisine girenler çoğu vakıf kurup -Koçi Bey risalesi'ndeki gibi- varislerini vakıf mütevellisi atayarak onları gelir sahibi yaptılar. Çünkü vakıflar müsadere edilemezdi.

Yönetenler sınıfının bir diğer kesimi ulema idi.

Alimler, devletin din yargı, eğitim vb. gibi işlerini görürler, icrai işlere fazla karışmazlardı. Birinci kategoridekilerin ayrıcalıklarından bunlar da yararlanırlardı. Yüksek gelir sahibi idiler ve vergi ödemezlerdi. Bununla birlikte, birinci kategoridekiler gibi kul olmadıklarından, muhakeme edilmeden cezalandırılmazlardı. Malları müsadere edilmezdi. Alimler, mahalle mektebinden sonra medreselerde okuyarak yetişen müslüman çocuklarıydı. Oysa kullar, çok kez devşirme idiler, yani çocukken Hristiyan olan kişilerdi. Yüksek ulema büyük servet sahibi olabildiği gibi, bu serveti çocuklarına bırakabiliyordu. Yüksek ulemanın çocukları da ulema oldukları takdirde -ki genellikle oluyorlardı- ortaya bir ulema aristokrasisi ya da soyluluğu (Zedeganlık) çıkıyordu. Yüksek ulemanın çocuklarını kayırmak için daha çocukluğunda rütbe verilmeye başlanır, kolayca yükselmeleri sağlanırdı.

Askeri yöneticiler; kapıkulları ve diğer maaşlılar ile tımarlı sipahiler ve zaimler (zaemet sahipleri) diye birbirlerinden ayrılırlar. Çünkü, paranın çok kıt olduğu, köylünün ürününe, para rant olarak değil de ürün rant olarak el konulduğu bir ekonomide maaşlılar ayrıcalıklı sayılırdı. Tımarlı sipahiler ve zaimler gelirlerini büyük ölçüde dirliklerindeki köylülerden aynı olarak topladıkları, toprağın hukuk sahibi olmasalarda, başında oturdukları için, fiilen ona (toprağa) egemen olan feodallerdi. Sipahi ve zaimlerin dirliklerindeki köylülerden topladıkları başlıca vergi aşardı.

Yönetilenlerin tümüne reaya denirdi. Üretim reayaya ait bir işti. Vergi, reayaya ait bir yükümlülüktü. Savaş zamanında savaşa destek vermek zorundaydı. Kentli reayayı, esas olarak lonca esnafı oluşturuyordu. Bunlar hem imalatçı hem satıcı, ya da yalnızca satıcı olan, loncalarının sert ve kısıtlayıcı çerçevesi içinde çalışan küçük iktisadi birimlerdi. Usta-kalfa-çırak ilişkileri içinde çalışan bu birimlerin büyümemesi, gelişmemesi hem loncaların hem devletin özen gösterdiği bir konuydu. Loncaların dışında kent reayasını oluşturanlar içerisinde sarraflar, hattatlar, şehirlerarası ya da uluslararası ölçekte tüccarlar vardı. Reayanın en büyük kesimini köylüler oluşturuyordu. Köylü, sipahinin ya da toprak beyinin toprağına bağımlıydı. Sipahinin topraklarında (onun denetiminde olan) ürettiği üründen -artı-ürün (öşür, ya da aşar)- sipahiye vergi vermek zorundaydı. Köylü, mülkiyet haklarından yoksundu. Topraklarını terk etmesi belirli bir cezayı gerektiriyordu. Sipahiler değişebilir ancak köylüler o topraklarda kalmak zorundaydı. Köylü toprağı satamaz, bir başkasına devredemezdi. Ancak

toprağı istediği sürece işletebilirdi. İşletme hakkı oğul ve torunlara geçerdi. Reayanın bir başka önemli kesimi ise göçebelerdi. Osmanlı, göçebeleri yerleşik düzene geçirebilmek için büyük katliamlar yapmıştır. Osmanlı toplumundaki üretim ilişkilerini çok özlu bir şekilde ifade eden, bir dörtlülük ile bu bölümü bitiriyoruz:

"Şalvarı şaltak Osmanlı
Eğeri kaltak Osmanlı
Ekende yok biçende yok
Yemede ortak Osmanlı"

CELALİ İSYANLARI

"Velhasıl şimdiki halde reaya fukarasına olan zulüm hiçbir tarihte hiçbir ükümde hiçbir padişah memleketinde olmamıştır." (Koçi Bey)

Türkçe'deki "celallenmek" -öfkelenmek, kızmak-sözcüğü, Celali İsyânları'ndan gelmektedir. Celali İsyânları, 16. yüzyılın başlarından 17. yüzyılın ortalarına kadar sürmüştür. Bu isyanlar; çeşitli görünümlere bürünmüş olsa da, esas olarak Osmanlı toplumundaki sınıf savaşımıdır. Bu savaşım da, esas olarak köylü savaşları ön plandadır. Bölümün başlığı, "Osmanlı dönemindeki köylü isyanları" da olabildi. Ancak bu süreçteki isyanlar "Celali İsyânları" olarak genel kabul gördüğü için bu adlandırmayı kullanmakta bir sakınca görmedik.

İsyânları tarihsel seyrine göre incelemeye başlamanın önce, aynı süreçteki Osmanlı Devleti ve Osmanlı toplumunun içinde bulunduğu duruma kaba hatlarıyla değinmek gerekiyor.

Osmanlı toplumundaki -aynı süreç- üretim ilişkilerini ve sınıf çelişkilerini ortaya koyulan bölümün sonuna alınan, bir dörtlülükün son iki mısrasında, "Ekende yok biçende yok/yemede ortak Osmanlı" deniliyordu. Bu özlu ifade de anlatılmak istenen şey; Bir yanda üretimden kopuk asalak bir sınıf olan feodaller, diğer tarafta ezilen ve sömürülenler. Yani reaya. Her ne kadar bazı araştırmacılar Osmanlı'da belirli bir dönem sınıfların oluşmadığını söylese de bunun gerçeğe bir ilgisi yoktur.

16. yüzyılda Osmanlı Devleti ve toplumundan söz ederken, bu yüzyılın Osmanlı açısından hem gelişmesinin zirvesi hem de çöküşünün başlangıcı olduğu belirtildi. Amerika ve Afrika'dan, Avrupa'ya altın ve gümüş madeni akışı, Osmanlı parası akçenin değerinin düşmesine yol açmıştı. Paranın değerinin düşmesi, enflasyonun yükselmesine neden oldu. 1566 yılında yaklaşık olarak 9.67 gramlık gümüş içeriğine sahip olan akçe 1595'te 0.27 grama

düşmüştür. Bu da Osmanlı parasının 40 yılda % 100'e yakın bir düşüş gösterdiğini ortaya koymaktadır. Aynı dönemde devletin gelirleriyle giderleri arasında korkunç bir fark olduğu görülmektedir. 1527 ile 1591 yılları arasında devlet gelirlerindeki artış % 32 oranında iken, giderlerdeki artış aynı süreçte % 142 oranında olmuştur. Paranın değer yitirmesi, enflasyondaki hızlı artış, gelirler ile giderler arasındaki uçurum, ticaretin kervan yollarından denizlere kayması, yeni toprakların feth edilmesindeki güçlük, fetihler ve talanlara dayalı Osmanlı ekonomisini ciddi oranda sarsmıştı. Ekonomik sıkıntıya düşen Osmanlı devleti; içerdeki en önemli gelir kaynağı olan toprak sisteminde değişiklik yapmaya yönelmişti. Daha önceleri esas itibarı ile askeri hizmetler karşılığı sipahilere verilen topraklar, para karşılığında mültezimlere verilmeye başlanmış, köylülerden alınan vergiler artırılmıştı. Bu durum toprakta özel mülkiyetin yaygınlaşmasına yol açtı. Toprak mülkiyetindeki değişiklik -el değiştirme- egemen sınıflar arasındaki ve ezilenlerle ezenler arasındaki çelişkilerin çatışmaya dönüşmesine neden oldu. Bu durum; toprak mülkiyeti üzerinde askeri bir aygıt olarak şekillenen Osmanlı devlet organlarında bozulmalara yol açtı. Sipahilerden oluşan orduda, Yeniçeriler etkinliklerini artırmaya ve giderek sipahilerin yerini almaya başladılar. 1566'da 12.000 yeniçeri varken 1574'te 14.000, 1595'te 17.000, 1597'de 30.000, 1600'den sonra 70.000 ile 100.000 kadar yeniçeri ocağı alınmıştır. Aynı dönemde kapıkulu atlılarında da artış gözlenmiştir. 1566'da 6.000 iken, 1595'te 7.000'e, 1600'den sonra 50.000'e ulaşmıştır. Toprağın mültezimlere satılması, köylüler üzerindeki sömürü ve zulmün daha da artmasına neden olmuştur. Paranın yaygın kullanımı tefeciliği doğurmuştu. Hem üretici hem de asker olan köylülüğün bir kesimi askerlik görevinden olunca kendilerini boşlukta hissetmeye başlamışlardı. Toprak sistemindeki "el değiştirme" ve yarattığı etkiler konusunda, Bernard Lewis "Modern Türkiye'nin Doğuşu" adlı çalışmasında şunları söylemektedir: "İlk Osmanlı tarım sisteminin dayanağı olan tımarlı sipahilerin kaldırılması ve yerine, köylünün refahında ve toprağın korunmasında uzun vadeli yararlı olmayan, sadece vergiler üzerindeki kısa vadeli çıkarını düşünen vergi mültezimlerinin ve diğerlerinin konulması, insafsız, aşırı ve basiretsiz vergilendirme, tarımda bazen sürekliliğe gelen bir çöküşe yol açtı. İhmal edilen ve yoksullaşan köylüler tefecinin ve muhtekirlerin ellerine düşmeye zorlandı ve çok kez topraktan tamamen kovuldu." Aynı konu ile ilgili, Çetin Yetkin,

"Türk Halk Hareketleri ve Devrimler" adlı çalışmasında, Hasan Reşit Tankut'un şu gözlemlerini aktarır; "Kervan yollarının Anadolu'yu bırakması Anadolu köylüleri için büyük bir felaketti. Fakat, felakettin ondan daha büyüğü 16. asır Osmanlı ırcalının beyinsizliğinden geliyordu. Onlar ne yazık ki, Sokullu (1547-1571) devri ırcalının kıymetinde değildiler. Ne coğrafyadan, ne tarihten, ne de ekonomiden anlıyorlardı. Birer gül gibi solmağa başlamış olan şen şakrak ve bahtiyar Türk köylülerinin derdine derman aramak hatırlarından bile geçmiyordu. Onlara para lazımdı ve Anadolu artık para vermiyordu. Hazine boşalınca ilk tedbir olarak Anadolu tımar ve zeamellerini zaptetmeğe başladılar. Bu yüz bin sipahinin birden bire başı bozuklaştığını ve artık istihsalı bırakmış olan köy halkına saldırdığını düşününüz. Üçer beşer yüz atlı halinde sipahi müfrezeleri köylere dağılıyor, evlere yerleşiyorlar, köylünün rızasına ortak oluyorlardı. Zaman sipahinin asil duygularını, köylünün uluvvü cenabını aşındırıyordu. Köylü vermemeye, o da zorla almaya başladı. Mücadele bidayette sessiz fakat çok feci idi. Mükabil koruma teşkilatı kuvvetlerince bu fecaat, derecesini artırıyor... Sipahi, Levent, saruca, deli tatifeleri ile kapıdan olmuş serseri kopuk olayları -iddiaları ve davaları ne olursa olsun bir noktada ittifak ediyorlardı- köylüleri basmak, köylüyü soyamak."

Yukardaki alıntılarda da görüldüğü gibi toplumsal patlamalar için tüm koşullar oluşmuştu. Paranın değer kaybı, gelirler ile giderler arasındaki dengelessness, mülkiyet sistemindeki el değiştirme, bunlara paralel olarak devletin temeli olan ordu örgütlenmesindeki dağılma ve değişim. Köylünün bir kesminin topraktan kopuşu. Bürokrasinin aymazlığı ve halkın durumu ile ilgili çeşitli kaynaklardan yaptığı aktarmalarla çarpıcı örnekler veren Yetkin'in, adı geçen yapıtında anlatılanlar özet olarak şöyle: 1556'da hükümete verilen bir raporda halkın açlıktan ot yediği belirtilir. Mustafa Akdağ'dan yapılan aktarmada özet olarak anlatılanlar şunlardır. Hazinesinin boş olmasına rağmen halktan toplanan vergilerle, devlet görevlileri, gereksiz harcamalar yaparlar. 1547'de İran Şah'ının kardeşi Elkas Mima'nın Türkiye'ye sığınması şerefine yapılan törenlerde akçe su gibi harcanır. Sistemdeki ve devletteki çürümeyi İsmail Cem, "Türkiye'de Gerikalmışlığın Tarihi" adlı çalışmasında değişik kaynaklardan ayırtılı olarak ortaya koyar. Fuhuşun, hırsızlığın yaygınlaşmasından örnekler verir.

Celali İsyanları'na neden olan koşullara son örnek olarak da, İsmail Cem'in adı geçen çalışmasından bir aktarma; 1938'de yayımlanan "Türk Ziraat

Tarihine Bir Bakış" adlı eserden alınmıştır. "Tımar ve zeamet usulü gaddar mültezimlerin ellerinde esir idi... Memleketin hiçbir tarafında carı, mal emniyeti kalmamıştı. Bütün memuriyetler rüşvet mukabilinde veriliyordu. Valiler, mutasarrıflar, mütesellimler, deftebeyleri, ayanlar, eşkiyayı aratacak derecede gemi aza almışlardı. Türlü türlü adlarda alınan vergilerin haddi hesabı yoktu. Aşar, haraç, gümrük vergilerin mühim bir kısmı mültezimlere ihale olunurdu. Vergilerin birkaç seneliği birden peşin olarak iltizama verilirdi. Zahireyi, çiftçi ve köylü yalnız muayyen adamlara satabilirdi. Dahili gümrüklerin tazeyci, ihracat gümrüğünün ağırlığı çiftçiyi bütünü eziyordu. Buna angaryaları, yol olmamasını, adalet makinesinin bozukluğunu, hükümet rejiminin en ağır bir istibdadı temsil ettiğini ilave ederseniz..."

Evet; üretim ilişkilerinin üretici güçlerinin gelişmesi önünde engel teşkil etmesi, İktisadi siyasi ve sosyal bunalım. Bir yerde zalimler ve sömürücüler, diğer yanda ezilen ve sömürülen yığınlar, Osmanlı toplumu ve devletinin 16. yüzyılda içinde bulunduğu durumun özeti bu.

ŞAH KULU AYAKLANMASI

1511 yılında patlak veren Şah Kulu ayaklanması, Celali İsyanları'na adını veren Şeyh Celal ayaklanmasından önce olmuştur. Daha sonraki ayaklanmalarla önemli benzerlikleri olması ve onları etkilemiş olmasından dolayı, Celali isyanlarını incelemeye bu ayaklanma ile başlamak daha uygundur.

Şah Kulu Ayaklanması; resmi ideoloji tarafından, Osmanlı ile İran arasındaki hegemonya mücadelesinde, Şah İsmail'in Anadolu'daki Türkmen Alevileri'ni kışkırtması sonucu çıktığı şeklinde empoze edilir. Ç. Yetkin bu görüşe kısmen katılmakla birlikte, bu tespitin gerçeği tam olarak yansıtmadığını söyler. Ve ayaklanmanın esas olarak sosyo ekonomik nedenlerden kaynaklandığını belirtir. Bu düşüncesine dayanak olması açısından, Ahmet Refik'in "On Altıncı Asırda Raficilik ve Bektaşilik" adlı eserinden şu aktarmayı yapar: "Şah İsmail'in zuhuru, raficiliğin temayülünü bariz bir şekilde gösterdi. Fakat kabahat gene Osmanlıları'nda idi. Fatih, Anadolu'yu Osmanlı ülkesine katmıştı. **Fakat halk refah ve saadet nimetinden mahrumdu.** (abc) Yüce dağlar ortasında 'tekalişi örfiyye ve şakka' ile mustarip olan halk kendisine dinde bir ilticagah buluyor. Şeyh Safi'nin mestinden İran'da saltanat süren Şah İsmail'in istila hırsıyla meşbu diri kudretine inan ediyordu." Yetkin'in bir başka kaynaktan aktardığı, bir Osmanlı görevlisinin araştır-

ma raporunda Şah Kulu ayaklanması ile ilgili şunlar belirtiliyor: "Tımarımızı satın altı altı cemi rızkımız tükendi. Tımar almaya deve gerek, mal gerektir. Yoldaş kadı oğulları, mütevellî oğulları varsa cümlesi ehl-i tımar oldular. Padişahın ne kadar ahçı, seyyisi, mehteri vesair hüddamı varsa cümlesi ehl-i tımar oldular. Görsünler, imdi tımarı na-mahalle verüb sipahi taifesini zulmetmekten ne fitneler zahur olsa gerekir." Birincisinde, halkın yoksulluğu ve mulsuzluğu, ikincisinde ise tımarların Türkmen sipahilerden alınıp devlet görevlilerine ve Padişahın hizmetkarlarına verilmesi ayaklanmanın nedeni olarak ortaya konmaktadır.

Şah Kulu, Şah İsmail'in babası Şeyh Haydar'ın halifelerinden Hasan Halife'nin oğludur. Hasan Halife ve oğlu Şah Kulu, Korkudeli yöresinde inançlarını yaymak için tarikat çalışmaları yaparlardı. Hasan Halife'nin ölümünden sonra tarikatın önderliği Şah Kulu'na kahr. Şah Kulu, tarikatın öğretilerini tek başına yaymaya çalışır. Bu çalışmaları sonucu yöredeki insanların tümünü kendi düşüncelerine inandırır. Kendisine inananlarla gizli toplantılar yapar ve güçlü bir tarikat örgütlenmesi oluşturur. Propaganda çalışmalarında doğrudan Osmanlı Devleti'ni hedef alır. Ve çevresindekilere "devlet ve saltanat bizindir", der. Esas faaliyet alanı Toroslardır.

Şah Kulu örgütlenme ve propaganda çalışmasını devam ettirirken, durumdan haberdar olan Osmanlı Devleti, Subaşı Hasan Bey komutasında bir orduyu Şah Kulu ve adamları üzerine gönderir. Baskında Şah Kulu'nun bazı adamları yakalanır. Kendisi bazı adamları ile birlikte kuşatmayı yarar ve kaçır. Daha sonra kendisine inananları çevresinde toplanmaya çağırır. Bu çağrı üzerine, tımarları ellerinden alınan sipahilerden ve yoksul halktan beş bine yakın insan Şah Kulu'nun önderliğinde bir araya gelir. Manisa'ya gitmekte olan Sultan Korkut'un tüm güçlerine saldırı düzenleyen Şah Kulu bu saldırıdan zaferle çıkar. Bu zaferden sonra doğrudan Sultan'ın otağına saldırır. Ancak otağı ele geçiremez, geri çekilir. Bu olaydan sonra, Antalya subaşı üç bin kişilik bir güçle Şah Kulu kuvvetlerine karşı saldırıya geçer. Antalya subaşısının güçlerinden sipahilerin ve yoksul halkın önemli bir bölümü Şah Kulu'nun saflarına geçer. Bunun üzerine subaşı, maiyetindeki güçlerle kaçıp Antay kalesine sığınmak zorunda kahr. Bu zaferlerden sonra çeşitli bölgelerden sipahiler ve yoksul halkın Şah Kulu kuvvetlerine katılması, Şah Kulu güçlerinin kısa sürede cığ gibi büyümesine neden olur. Şah Kulu ayaklanmasının yayılması üzerine İstanbul,

çeşitli sancak beylerini, Anadolu Beylerbeyi Karagöz Ahmet Paşa'nın Nokta adlı bir adamının komutasında ayaklanmayı bastırmakla görevlendirir. Osmanlı ordusu Burdur yöresinde Şah Kulu kuvvetlerince bozguna uğratılır. Şah Kulu'nun adamları ilk çatışmada yenilir ve dağlara çekilirler. Ahmet Paşa'nın adamları savaş alanında Şah Kulu güçlerinin bıraktığı ağırlıkları yağmalamaya başlayınca karışıklık çıkar. Bu durumu fark eden Şah Kulu yeniden saldırıya geçer. Ahmet Paşa'nın adamları bozguna uğratılır. Kaçmaya kalkışan Ahmet Paşa yakalanıp kafası kesilir. Şah Kulu zaferden zafere koşar. En son Bursa üzerine yürür. Yavuz Selim, bu defa ayaklanmayı bastırmakla Sadrazam Ali Paşa'yı görevlendirir. Büyük bir kuvvetle Şah Kulu'nun üzerine yürüyen Sadrazam, Şah Kulu kuvvetlerini sürekli geriletir. En son Sivas yöresinde çok yoğun çatışmalar olur. Bu çatışmalarda hem Ali Paşa hem de Şah Kulu öldürülür. Şah Kulu'nun öldürülmesiyle ayaklanmacılar dağılır. Önemli bir bölümü İran'a çekilip Şah İsmail'e sığınır. Böylece Şah Kulu ayaklanması sona ermiş olur.

ŞEYH CELAL AYAKLANMASI

Tokat yöresinde yaşayan Şeyh Celal, Bozok Türkmenleri'ndendi. Uzun bir süre, çekildiği mağarada ibadet etmesi, yaşam tarzı ve insan ilişkileri onu Tokat yöresinin sevilen sayılan insanı durumuna getirmişti. "Yoksul insanların, topraksız köylülerin, ağır vergi altında ezilenlerin hayatını düzelterek onlara mutluluk getirmek için" halkı kendi etrafında toplamaya çağırdı. Bu çağrıya uyan 20.000 kişi onun çevresinde toplandı. Ve ayaklanma başladı. Şeyh'in adından dolayı ayaklanmacılara "Celali" adı verildi.

Ayaklanmanın başlaması İstanbul'da öğrenilince, Yavuz Selim, Rumeli Beylerbeyi Ferhat Paşa'yı ayaklanmayı bastırmak için görevlendirdi. Aç ve çıplak olan ayaklanmacılar, düzenli Osmanlı ordusu karşısında duramayacaklarını anlayınca İran'a doğru geri çekilmeye başladılar. Aynı istikametteki Dulkadir Beyi Şehsuvaroğlu Ali Bey, Osmanlılar'a yaranmak için Celaliler'e saldırdı. Bu saldırıyı beklemeyen Celaliler bozguna uğradılar. Ali Bey, Şeyh Celali'yı yakalattı ve cesedini parçalattı. Şeyh Celal ayaklanması 1519'da bastırıldı. Ancak kısa süre sonra aynı bölgelerde yoksul köylülere dayanan çeşitli ayaklanmalar oldu. Bunlar içerisinde Osmanlı'yı en fazla uğraştıran Baba Zunun ayaklanması oldu. Bu ayaklanmayı bastırmak için gönderilen Osmanlı ordusu, yoksul köylülerden büyük darbeler

yemiştir. Bu savaşta bir çok Osmanlı beyi ve paşası yenilgiye uğratılıp kimisi de öldürüldü. Öldürülenler içerisinde, Osmanlı ordusunun genel komutanı Rumeli Beylerbeyi Hüseyin Paşa da vardı. Aynı savaşta Baba Zunun da öldürülmüştü. Ancak ayaklanma; ne Osmanlı ordusunun saldırısı ne de Baba Zunun'un ölümü sonucu değil arkadan saldıran Diyerbekir beylerbeyi Hüseyin Paşa'nın saldırısı sonucu yenilgiye uğratıldı.

KALENDER ÇELEBİ AYAKLANMASI

Hacı Bektaş Veli'nin soyundan olan Kalender Çelebi'nin başını çektiği ayaklanma, Alevi motifli ayaklanmalar içinde Osmanlı'yı en fazla zorlayan ayaklanma olmuştur. Anadolu'daki köylülüğün büyük bölümü Alevi Türkmenler'nden oluşuyordu. Gerek köylülüğün içinde bulunduğu yoksulluk, gerekse Osmanlı'nın Aleviler üzerindeki zulmü ve Türkmen olan sipahilerin ellerinden tomarlarının alınmış olması ayaklanmanın başlama ve gelişip genişleme nedenlerini oluşturmuyordu.

Kalender Çelebi, yoksul halktan yana, zulme ve sömürüye karşı propagandaları ve taasuf felsefesindeki hümanizm ögesini kişiliğinde yansıtmış, onu kitlelerin önderi konumuna getirmişti. Kalender Çelebi'nin bu özelliklerinden dolayı, isyan başlar başlamaz onun önderliğinde 30.000 kişi toplanmıştı. Türkmenler'in hemen hemen tümü bu isyana katıldı. Askeri gücünün önemli bir bölümünü tımarları ellerinden alınan sipahiler oluşturmuyordu. Böylesine güçlü ayaklanmayı bastırmak için, Kanuni Sultan Süleyman, Sadrazam İbrahim Paşa komutasında 30.000 yeniçeri, 20.000 sipahi olmak üzere 50.000 kişilik orduyu ayaklanmacıların üzerine göndermişti. Sivas yakınlarında Sadrazam ile Kalender Çelebi kuvvetleri arasında şiddetli çatışmalar oldu. Bu çatışmalarda Osmanlı ordusunun önemli komutanları öldürüldü. Osmanlı ordusu bozguna uğradı. Osmanlı ordusunun ağırlıkları Kalender Çelebi güçlerinin eline geçti. Ahmet Refik bu olayı şöyle ifade ediyor: "Türkmenler, uryan ve pur-yanı tken gıymüb kuşandılar ve elbiset fahire ile donandılar."

Bozguna uğrayan Osmanlı ordusunun genel komutanı Sadrazam İbrahim Paşa, bozguna uğrayan askerlerin tümünü terhis etti. Ve yeni, disiplinli bir ordu kurmaya başladı. Bu arada ayaklanmanın nedenlerini araştırmak için bir soruşturma kurulu oluşturdu. Bu kurulun tavsiyeleri doğrultusunda, yolsuzlukların önlenmesi, halkın refah seviyesinin yükseltileceği açıklamasını yaptı. Bu vaadlere ina-

nan yoksul halk ve tımarları ellerinden alınmış olan sipahiler Kalender Çelebiyi terk ettiler. 400-500 kişilik bir güçle mücadelesini devam ettirmeye çalışan Kalender Çelebi, Başsaz denilen yerde Osmanlı güçlerine yenik düştü. Kalender Çelebi ve onun yanından hiç ayrılmayan Dulkadir Beyler'inden Veli Dündar'ın başları keilerek katledildiler.

Bu süreçteki ayaklanmaların esas olarak Alevi motifli olduğu görülmektedir. Birinci neden ekonomik. İkinci neden Yavuz Selim'in halife olmasından sonra Osmanlı Devleti'nin sınıllığı devlet ideolojisi olarak benimsemesi ve Alevi mezhebinden olanlara karşı adeta bir soykırım politikası uygulamasıdır. Üçüncü neden ise, İran ve Osmanlı arasındaki Kürdistan ve Ortadoğu'daki hegemonya savaşlarıdır. Bu sürecin bir başka özelliği ise, bugün kontr-gerillanın kullandığı yöntemlerin, temelinin atılmış olmasıdır. Kürdün Kürde -Kürdistanlı hainlerin atası İdris-i Bitlis-i bu sürecin ürünüdür. Türk'ün Kürt'e, Kürt'ün Türk'e ve Türk'ün Türk'e kırıdırılması, faili meçhuller, kafa kesmeler, cesetlerin toplu olarak kuyulara doldurulması bu süreçte yaygın olarak kullanılan yöntemlerdir. Sadece bir örnek, Amasya'da bulunan Alevi önderi Süleyman Fakih'in ortadan kaldırılması olayı. Kanunî'nin Amasya beyine gönderdiği gizli emirde şunlar yazılıdır: "... toprak kadısı marifeti ile meskûnları hüsnü tedarik ile elegetürüb dahi kimseye ifşa eylemedi-yen el altından Kızılmağa iletüb iğrak eyliyesin ve yahud ahâr veclî ve münasib görüldüğü üze hırsızlık ve haramlık eyledüler deyü iddia eyleyüb haklarından gelirsün."

Buraya kadar özetlenmeye çalışılan ayaklanmalar için, ayaklanmaları ayrıntılı olarak inceleyen Çetin Yetkin şu yorumu yapar: "... Aleviler'in giriş-tikleri ayaklanmalarını nedenlerinin gerçekte hiç de Alevilik olmadığı tam tersine sosyo-ekonomik koşullar olduğu anlaşılır. Kaldı ki, ister Alevilik ister Sunitlik olsun, birer neden değil, birer sonuçtur, belirli toplumsal durumların ideolojisi'dirler."

MEDRESELİ AYAKLANMALARI

Celali İsyanları süresinde önemli bir yer tutan, "Suhte isyanları" da denilen Medreseli Ayaklanmaları, 1550'den sonra başlamıştır. Devletin içinde bulunduğu ekonomik kriz ve medreselerin kapasitelerinin üzerinde öğrenci ile dolması, eğitim sistemindeki bozukluk gibi nedenlerle, Osmanlı'daki ilk öğrenci eylemleri başlar.

Köylü ayaklanmalarından hem etkilenen hem de etkileyen, yani bir bakıma kendilerinden önceki

Celali ayaklanmalarının sonucu, kendilerinden sonrakilerin nedeni denilebilir. Eylemler 1550-1597 arasında daha çok medreselerin yoğun olarak bulunduğu Edirne, Bursa, Karesi, Afyon, Manisa, Muğla, Isparta, Antalya, Tarsus, Silifke, Çorum, Kastamonu, Çankırı, Sivas, Tokat, Amasya, Bolu gibi yerlerde olmuştur. Bazı bölgelerde öğrenci eylemleri köylü ayaklanmaları ile birleşmiştir. Medreseli ayaklanmalarını değerlendiren Mustafa Akdağ, "... içinde bulundukları karanlık yaşamdan sokağa fırlayan delikanlılık çağındaki öğrenciler, özellikle 16. yüzyıl başlarından beri saldırgan, zorba, eşkıya davranışlı olmaya başladılar... her yerde saldıran, pazarları soyan, zenginleri gerinde öldürerek barkların yağmalayan ve büyüklü küçüklü bölükler halinde dolaşan... Asayişçileri karşlarına diktikçe de azmaya, silahları karşı koymaya başladılar", demektedir. 1576'lardan başlayarak medreselerde düzeltmeler yapılması ve öğrencilerle diyaloglar kurulması bir takım ödünler verilmesi, isyanları tümüyle durdurmamış, ancak 1587'de alınan "şiddetli tedbirler" sonucu isyanlar sona ermiştir.

KARAYAZICI ABDÜLHALİM AYAKLANMASI

Medreseli ayaklanmasının "Şiddetli Tedbirler"le bastırılmasından sonra, kentlerden kırlara çekilen suhte çeteleri, yanlarına yoksul köylüleri alarak hem yerel beyleri topraklarına hem de merkezi Osmanlı Devleti'nin ordusuna karşı savaşlarını sürdürüyorlardı. Bu ortamda bir yandan mültezimlerin sömürsünden diğer yandan ise, devletin aşırı vergisinden aç ve çıplak kalan köylüler, -Asiler önceleri kendileri ve hayvanları için lazım olan yiyecekten başka bir şey gaspetmiyor, talan ve tahribat yapmıyorlardı. (Kemahlı Rahip Grigor)- kendilerini yanlarına almak isteyen her silahlı gruba katılıyorlardı. Bu silahlı grupların başını çekenlerin kimi suhtelerden, kimi tımarları ellerinden alınmış sipahilerden, kimileri merkezi yönetimle çelişkiye düşen bey veya paşalardan oluyordu. Böylesi bir ortamda patlak veren Karayazıcı ayaklanmasının bileşenleri hakkında Çetin Yetkin çeşitli kaynaklardan şu bilgileri aktarır. "Ayaklanmaların birçoğunda ne üzerlerine gilyecek bir şey, ne at ve ne de ellerinde bir kılıç bulunmadığı, bu eyleme ayrıca köylülerin yarı sıra, göçebe aşiretler, kinçi derecedeki beyler ve Osmanlı ordusunu bırakmış, çıkarılmış ya da kapusuz kalmış askerler de katılmıştır.(Therilinova)..." Ayaklanan kitle arasında azlolunan ümeranın kapıkullarından açıkta kalan sekbanların olduğu an-

laşılmıştır. -Ki, bu sekbalar köylülerdir. (M. Akdağ)... "Ayrıca eylemin önderleri arasında bulunan Karayazıcı'nın kardeşi Deli Hasan Bey, Amasyalı Deli Zülfiyar, Kalenderoğlu Mehmet, Karakaş Ahmet, Tekeli Mehmet, Bağdatlı Tavl Halil, Tokatlı Ağaçtan Piri, Kalındıcak Mahmut, Köprülü Sarı Şaban, Hüseyinoğlu İshak gibi kişilerin hemen tümü dirlikleri ellerinden alınmış olan sipahilerdir." (Öztuna Y.) Karayazıcı ayaklanması konusunda, ayaklanmanın bileşenleri farklı sınıf ve katmanlardan oluşmasından dolayı çok farklı değerlendirmeler yapılmaktadır. Farklı değerlendirenlerden biri de M. Akdağ'dır. Akdağ ayaklanmayı bir köylü hareketi olarak değerlendirmemesine rağmen şu gerçekleri de gizlememektedir. "Celali isyanları kadronun yüzde doksan beşi Levend olması itibarı ile, **tam bir köylü isyanı olduğu halde...**"

Ayaklanmayı sosyal ve siyasal açıdan bir köylü ayaklanması olarak değerlendiren Yetkin, ayaklanmacıların amaçlarını şöyle ifade etmektedir. "Gerek Karayazıcı'nın kendi kişiliğinde ve gerekse köylü olsun, asker olsun, ayaklanmaya katılanlarda, ortak yön, Osmanlı düzeninin dirlikleri kesmek ve vergi yolu ile Anadolu'da geçerli kaldığı sömürüye son vermek isteğidir. Bu isteğin gerçekleştirilmesi için isyanlar, Anadolu'daki Osmanlı egemenliğine son vermek istemişlerdir."

Karayazıcı ayaklanması 1598 yılında başlamıştır. Ayaklanmanın patlak vermesinin nedeni konusunda ve Karayazıcı'nın kişiliği konusunda değişik değerlendirmeler vardır. Bu değerlendirmelerde ortak olan bir yön vardır, o da, Karayazıcı'nın görevli olduğu bir sancak'ta, sancak beyinin sefere çıkmasını fırsat bilip yoksul köylüleri çevresinde toplayarak sancığı ele geçirip Osmanlı Devleti'ne başkaldırmış olmasıdır. Ayaklanmanın ilk günlerinde ele geçirdiği Urfa'da bir buçuk yıl kahr. Bu süreçte Anadolu'daki Celali isyanlarını incelemekle görevlendirilen Hüseyin Paşa, Anadolu'daki bazı bürokratların çıkarlarına dokununca, onların Hüseyin Paşa'yı saraya şikayet etmeleri sonucu, Hüseyin Paşa ve Deli Zülfiyar Ağa tutuklanarak Amasya Kalesi'ne kapatılır. Buradan kaçan Hüseyin Paşa ve Deli Zülfiyar, bazı Celali birlikleri ile Urfa'ya gelir ve Karayazıcı'ya üzerlerine gelen Mehmet Paşa'nın ordusuna karşı kaleyi birlikte savunma önerisinde bulunur. Karayazıcı'da bu öneriyi kabul eder. Bir süre sonra kale, Mehmet Paşa'nın ordusu tarafından kuşatılır. Yoğun çatışmalar olur. Karayazıcı ve adamları güçlü bir direniş gösterir. Mehmet Paşa, Karayazıcı'dan Hüseyin Paşa'nın kendilerine verilmesi halinde kuşatmayı kaldıracağı ve kendisine

sancak beyliği verileceğini vaadeder. Önce öneriyi kabul etmeyen Karayazıcı, erzak ve mühimmat sıkıntısı çeken adamlarının baskısıyla öneriyi kabul eder. Hüseyin Paşa'yı İstanbul'a götüren Mehmet Paşa, onu işkence ile öldürür. Cesedini halka teşhir eder ve en son, Hüseyin Paşa'yı Odun Kapısı'nda çengele astırır.

Önce Amasya, sonra Çorum sancak beyi olan Karayazıcı, Çorum'da Osmanlı düzenine uymaz, tekrar başkaldırır. Bunun üzerine Bağdat Valisi Sokulluzade Hasan Paşa ayaklanmacıları bastırmak için serdar olarak atanır. Hasan Paşa askerlerinin çoğunu Kürt ve Arap aşiretlerinden toplar. Aynı zamanda İstanbul'dan eski Halep valisi İbrahim Paşa komutasında bir orduda Hasan Paşa kuvvetlerine yardım için bölgeye gönderilir. Ancak İbrahim Paşa'nın askerleri Hasan Paşa'nın askerleriyle birleşmeden, Kayseri yöresinde ayaklanmacıların saldırısına uğrar ve yenilir. Göksu'ya doğru göçen Karayazıcı, Hasan Paşa'nın askerleriyle karşılaşır. Burada yoğun çatışmalar olur. Büyük kayıplar veren Karayazıcı, önce Sivas'a oradan da Canik Dağları'na çekilir. Kışın Karayazıcı ölür. Karayazıcı'nın ölmesi üzerine onun yerine kardeşi Deli Hasan geçer. Deli Hasan ilk olarak, Tokat'ta bulunan Hasan Paşa güçlerinin üzerine yürür. Tokat Kalesi'ni kuşatan Deli Hasan bir süre sonra Hasan Paşa'yı öldürerek kaleyi ele geçirir. Daha sonra Sivas'a yönelip orayı da ele geçirir. Çevresinde 30.000 kişi toplayan Deli Hasan Ankara üzerine yürür. Ankaralıların 80.000 kuruş haraç vermesi üzerine burayı yağmalamaktan vazgeçer. Deli Hasan ayaklanmayı amacından saptırır. Elindeki güçleri Osmanlı Devleti'nden bir yer edinmek için koz olarak kullanır. Kethuda Şahverdiyi İstanbul'a yollar. İstekleri saray tarafından kabul edilir. Kendisine Bosna Beylerbeyliği, bazı arkadaşlarına da sancak beylikleri verilir. Bu "anlaşma" üzerine ayaklanma sona erer.

KALENDEROĞLU AYAKLANMASI

"Kalenderoğlu Piri" ve "Kalenderoğlu Mehmet" diye de bilinen Kalenderoğlu, Ankara'nın Murtazaabat ilçesinin Yassıviran Köyü'nde doğmuştur. Henüz Karayazıcı isyanı patlak vermeden yanında topladığı seksen kadar köylü ile birlikte Osmanlı düzenine başkaldırmıştı. Karayazıcı isyanının patlak vermesinden bir süre sonra Karayazıcı'nın kuvvetlerine katılmış ve Karayazıcı'nın yanında Osmanlı'ya karşı savaşını sürdürmüştür. Karayazıcı'nın kardeşi Deli Hsan Osmanlı Devleti ile "anlaşınca" o da "anlaşma" uyarınca bir Sancak Beyliği

elde etmişti. Ancak kısa süre sonra yeniden Osmanlı düzenine başkaldırmıştır. İsyanı başlattıktan sonra, Anadolu'da isyan halinde olan küçük gruplara mesajlar göndererek birlikte hareket etmelerini önermiş, bunda da başarılı olmuştur. Kalenderoğlu, başarılı bir kaç eylemden sonra, çağrı yaptığı Celali isyancılarından birine gönderdiği mesajda öz itibarı ile şunları söylemektedir: "Osmanlı Devleti halka verdiği sözde durmayarı, üzümlü, halka sırtını dönmüş bir zorbadır. Artık ondan umut kesilmeli, yaşadığımız sürece ona boyun eğmemeliyiz. Anadolu'daki Osmanlı Paşa'sı Kuyucu Murat'ı yenersek, Üsküdar'dan beri tarafta olan topraklarını tümünde Osmanlı egemenliğine son verelim. Biru başaramazsak bile Anadolu'ya ektiğimiz devrin tohumları bir gün mutlaka filizlenecektir."

Kuyucu Murat Paşa'nın, Güney'deki Canbuladoğlu ayaklanması ile uğraşırken olmasının da avantajı ile, Kalenderoğlu, Anadolu'da zaferden zafer koştu. Osmanlı'yla çelişkisi olan Anadolu halkının çeşitli sınıf ve katmanlarını çevresinde toplayarak büyük bir güç oluşturdu. Bursa'ya kadar gelip kentin çeşitli mahallelerini ele geçiren Kalenderoğlu, burada birçok çatışmalara girip bazı Osmanlı paşalarını öldürdü. Ancak Osmanlı ordusunun çeşitli birliklerinin değişik istikametlerden Bursa'ya doğru geldiklerini öğrenince geri çekilmek zorunda kaldı. Arkadan da Canbuladoğlu ayaklanmasını bastıran Kuyucu Murat Paşa üzerlerine doğru geliyordu. 5 Ağustos 1608 yılında Göksu yöresinde Osmanlı orduları ile karşılaşan Kalenderoğlu güçleri büyük çatışmalara girdi. Kalenderoğlu güçleri yenildi. Sağ kalanlar Kalenderoğlu da sağ kalanlardandı. Anadolu'yu terk ederek İran'a sığındılar.

CENNETOĞLU AYAKLANMASI

Celali isyanları genellikle kişilerin adları ile anılır. Yoksul halkın kendiliğinden ayaklanmaları yokmuş gibi gösterilir. Cennetoğlu ayaklanması esas itibarı ile, yoksul halkın kendiliğinden biraraya gelip toplantılar yaptığı, Osmanlı yöneticilerinin zulmünden nasıl kurtulacaklarını tartıştıkları, bu tartışmalar ve toplantılar sonucu zulmedenlere karşı ortaklaşa direnmeye başladıkları bir ayaklanmadır. Yetkin, Cennetoğlu Ayaklanması ile ilgili Naima'dan şu aktarmayı yapar. "Karesi Sancağı Hududunda Reayayı muhafaza bahanesiyle meydana çıkıp ve ol havalı Türklere'nden pek çok ırgat toplayıp fesada başladığından, ortadan kaldırılması

icap etmişti."

Cennetoğlu, Cennet adındaki vesikalı bir kadının oğluydu. Bu nedenle Osmanlı belgelerinde "Cennetkanoğlu" adıyla da anılır. İsyanı başlatmadan önce tımarlı bir sipahiydi Cennetoğlu. Halkın huzursuzluğunu farkedince, halk arasına karışmış. Osmanlı Devleti'ne karşı direnmede onlarla birlik olacağını, ancak halkın da kendisini tam anlamıyla desteklemesini istemişti. Halk da and içerek Cennetoğlu'na destek olacağına söz vermişti. Cennetoğlu, ilk olarak 1600 yaya ve 1000 atlıdan oluşan bir ordu kurdu. Yöredeki eşraftan, ayandan ve halktan vergiler topladı. Ayaklanmayı başlattıktan sonra üzerine gelen Osmanlı kuvvetlerini bozguna uğrattı. Bursa, Manisa ve İzmir yörelerinde egemen oldu. Ancak 1625 yılında Manisa'da bulunduğu sırada Hüseyin Paşa kuvvetleri ile girilen savaşta yenilgiye uğradı, sağ kalan kuvvetleriyle Denizli'ye çekilirken yakalandı. İşkence edilerek öldürüldü. Yakalanan adamlarından kimi kazığa vurularak, kimi de işkenceyle öldürüldü.

GÜRCÜ ABDÜNNEBİ AYAKLANMASI

Gürcü Abdünnebi ayaklanması, Celali isyanlarının sonuncusu sayılabilir. Bu ayaklanmanın bir başka özelliği, 150 yıla yayılan ayaklanmalar içerisinde başkent kapılarını zorlamış olmasıdır.

Vezir Gürcü Mehmet Paşa'nın akrabası ve Adana Valisi Cafer Paşa'nın kardeşi olan Gürcü Abdünnebi, kendisine verilen voyvodalığın ücretindeki anlaşmazlık yüzünden Osmanlı'ya başkaldırmıştı. Ancak zulüm ve sömürü altında inleyen Anadolu halkı, daha önceki ayaklanmalarda yenilen tımarlı sipahiler, merkezi devlet ile çeşitli sorunları olan bir çok ağa ve bey, Abdünnebi ayaklanmasına katılan güçlerin bileşenlerini teşkil ediyordu. Ayaklanmaya katılan güçlerin çeşitliliği, ayaklanmanın dalga dalga yayılarak çığ gibi büyümesini doğurmuştu. Kısa sürede bir çok kasaba ve kenti ele geçiren Abdünnebi güçleri bir süre sonra İstanbul kapılarına dayandı. Ağustos 1649'da Üsküdar'da Osmanlı orduları ile karşılaşan Abdünnebi güçleri önce Osmanlı ordusunu bozguna uğrattı. Ancak kısa sürede toparlanan Osmanlı ordusu karşı saldırıya geçti. Abdünnebi kuvvetlerinde merkezi komuta olmamasından ve birliklerin önderleri arasındaki çelişkilerden dolayı isyancılar kısa süre sonra bozguna uğradılar. Bozgundan kaçan Abdünnebi Karapınar'da yakalandı, başı kesilip İstanbul'a gönderildi.

KUYUCU MURAT PAŞA

"Osmanlı'nın zulmü" ya da "Osmanlı'nın ayaklanmaları bastırma yöntemi" gibi başlıklarda konulabilirdi. Ancak günümüzde bile, zalim ve gaddar birini ifade ederken "Kuyucu Murat gibi" deyimlerini kullanıyor olunmasından dolayı bu bölüme "Kuyucu Murat Paşa" başlığını daha uygun düşmektedir.

Celali İsyanları'nı anlatırken, Osmanlı'nın ayaklanmacıların önderlerine ve ayaklanmacılara ne tür yöntemler uyguladıklarını aktarmıştım. Aslında her dönem ezenler, ezilenlerin başkaldırıları bastırmak için dizginsiz zulüm ve katliamlarla birlikte yalan ve demogojilere de başvurmuşlardır. Kuyucu Murat ve Osmanlı devletinin yöntemlerine değinmek gereklidir. Çünkü bugünkü sistemin uygulamaları o dönemdeki uygulamalarla önemli benzerlikler göstermektedir. Bu açıdan egemenler geleneklerini devam ettirmektedirler. Osmanlı Devleti; ayaklanmacıların "kızılbaş" oldukları, her şeyi olduğu gibi kadını da ortak olarak gördükleri yalanını yaymıştır. Osmanlı, ayaklanmacıların kökünün dışarda olduğu propagandasını yayarak gerçekleri gizlemeye çalışmıştır. Osmanlı halka karşı savaşında, savaş kurallarının dışında yöntemlere başvurmuştur. Cesetlere işkence yapılması, cesetlerin uzuvlarının kesilmesi, en yaygın kelle kesmek toplu katliamlarda ölenleri kuyulara doldurmak, silahsız insanların da silahlılarla aynı kategoride değerlendirilmesi ve silahlı olanlara karşı uygulanan yöntemlerin onlara da uygulanması, kadınların, çocukların ve yaşlıların işkence edilerek öldürülmesi ve faili meçhuller ile insanlara yapmadıkları eylemlerin yüklenmesi.

Bir Hırvat dönmesi olan Kuyucu Murat Paşa, 9 Aralık 1606'da sadrazam oldu. 2 temmuz 1607'de Anadolu'ya sefere çıkar. ilk olarak güneydeki Canbuladoğlu ayaklanmasını -28 bin kişiden 26 bininin kafasını keser ve kesik kafalardan bir tepe yaptırır- bastırır. Sadece bu ayaklanmanın bastırılmasında 26 bin "kelle kesen" Kuyucu için. Uzunçarşılı'nın "3 yılda 65 bin kişiyi öldürdüğü" şeklindeki değerlendirmesinin gerçekçi olmaması gerekir. Kuyucu'nun ne derece zalim olduğuna ilişkin, Naima'nın anlattığı olaydaki davranış onun kişiliği hakkında net bir bilgi vermektedir. bu olayda ele geçen Celaliler içinde küçük bir çocuk vardır. Kuyucu'nun askerleri onu korumak ister. Bunu fark eden Kuyucu çocuğun da başının kesilip kuyuya atılması için cellatlara emir verir.

Cellatlar "biz bu sabıye kıyamayız" der. Yeniçerilere görev verir. Onlar da "cellatların kıymadığı sabıye biz nasıl kıyalım?" derler. İçoğlanlarına görev verir onlar da çocuğu öldürmezler. Kuyucu, pelerini çıkarır, çocuğu kolundan tutup kuyunun başına götürür ve çocuğun boynunu eliyle kırıp cesedini kuyuya atar.

Kuyucu Murat'dan sonra sadrazam olan Köprülü Mehmet Paşa ve İsmail Paşa da onun izinden yürürler.

İsyancılar ya yakalandıkları yerde ya da İstanbul'a gönderilerek öldürülüyorlardı. Bu süreçte devletin yaptığı işlerden biri de halkı silahsızlandırmaktı. Toplanan tüfek miktarı 80.000 idi. Bu süreçte yapılan katliamları Evliya Çelebi şöyle aktarır. "Bir kaç gün içinde, Üsküdar insan kanı ile laleliğe dönüp, teşfin ile kötü kokudan divan esbabı rahatsız olmaya başladılar. Kanlar üzerine konan sinekler, çadırlarda rahatça oturanların üzerlerine konup herkesin elbise ve destarını kara buladı. Tabiat sahibi olanlar, kötü kokudan ve sineklerin hücumundan yemek yiyemezlerdi. Bu üzücü hal yedi günden sonra bildirilince insan naaşları için kuyular kazılıp beşer altışar kesilenler kuyulara dolduruldu. Nihayet kuyı kazmaktan da usanıp, Ases başı ve diğerleri, naaşları arabalara yükleyip Haydarpaşa bahçesi önünde denize dökerdi. Nihayet bunlarla da baş edemeyip mahkumları, divanda mahkemesi görülenleri, Kavak iskelesine gönderip orada katletmek tedbir edildi. Her gün kavak iskelesinde yüzlerce adam öldürüldü."

Ayaklanmalara önderlik edenlerden bir kısmı, amaçları ulaştı ve daha önce kaybettikleri itibar, mevki ve mülklerine kavuşup, başkaldırdıkları Osmanlı düzeninin savunucu ve koruyucusu oldular. Devletle uzlaşmayan ve direnişi sürdürmekte kararlı olanları önderlik ettikleri yoksul köylüler ve emekçi halk ile birlikte katledildiler. Bir buçuk asır süren ayaklanmalar sonucu halk yorgun düştü, önderlerini ve enerjilerini yitirdiler. Ancak başkaldırıları küçük çaplı da olsa hiç durmadı. Halkın dili olan ozanlardan Dadaloğlu "Fermanın padişahın ise dağlar bizimdir." diyerek, isyan etmenin meşruluğunu ifade ederken, "Dadaloğlu yarın kavgı kurulur/öter tüfek davlumbazlar vurulur/Nice koçyiğitler yere serilir/Ölen ölür kalan sağlar bizimdir" diyerek de, zulme ve sömürüye karşı kavganın kalanlarla, yarınlarda da devam edeceğini anlatmak istemiştir.

(DEVAM EDECEK)

GELENEK TARİHİ ÜZERİNE (1)

KOLEKTİF

**TEORİ VE PRATİĞİN
ORTAYA ÇIKIŞINDA
DİYALEKTİK BAĞINTI VE ETKİLER**

Materyalizm maddeyi biricik veri, ide'yi onun yansıması olarak ele aldığı hatırlandığında; toplumsal gelişmelerin tümünde de öncelikle toplumun maddi yasalarının değişimi olduğu kabul görülmüşür. Maddi koşulları oluşmayan ya da olmayan hiçbir düşünce biçimi yoktur. Her farklı düşünce biçimi, toplumsal maddiyatın var olan bir çelişmesini ifa ediyor demektir.

Maddenin hareketi, düşünen en üst, en gelişmiş bir madde olan beynin düşünsel gücünü koşulladığı gibi, bu gelişmeler birbirine sıkıca bağlı, birbiri üzerinde etki icra eden ve birbirine dönüşen bir diyalektik bağıntı yasası işleyişine tabi olurlar.

Toplumlar tarihindeki değişimin kendisi de bu yasanın genel işleyişine uygunluk arz eder. Toplumların değişim motoru olan, üretici güçlerle üretim ilişkileri arasındaki çelişme, maddenin -yani toplumsal maddiyatın- kendi iç belirleyici çelişmesini ifade eder. Ve bu maddi çelişkileri olgunlaşmayan herhangi bir toplumun köklü düşünsel olgunluklara erişmesi de mümkün değildir.

Çelişkinin evrensel yasası bazında, toplumların kendi iç yasaları genel bir karakter uygunluğu gösterirken; iktisadın dengesiz gelişimi, dünyanın herhangi bir yerindeki "a" toplumunun bir diğer taraftaki "b" toplumuna göre daha erken veya daha geç gelişmesi, kendi iç evrimini farklı zaman dilimlerinde tamamlaması, çelişkinin ana karakterini değiştirmemektedir. Burada, genel olanla özel olanın ilişkisi, evrensel çelişkinin özgün biçimleri söz konusu olacaktır.

Avrupa'da 18 yüzyılın ortalarında işçi sınıfı kendi eylemleriyle yüzyüze gelirken, bir çok geri kıta ve ülkede henüz işçi sınıfının esamesi okunmuyor ya da nüveler halinde bir doğuş evresi yaşıyordu. Bu dengesiz gelişmeler yanında, genel anlamda çağa damgasını vuran belirleyicilikler

yanında, bu ileri ve geri duruşların birbiri üzerinde önemli etkileri yaşıyordu. Bu etkiler; istisnalar, ekonomik ilişkiler ve savaşlarla daha da etkili oluyor; geri olanın dünyasına, ondan daha ileri olanların suni etkileri giriyordu.

Bütün bu etkiler, öncelikle maddi yaşamı değişime uğratan düşünce evrimini hızlandırıyor; gelişen düşünce evrimi maddi yaşam üzerinde etki icra ediyordu.

Fakat bilinene o ki, toplumsal değişimin hareket motoru, onun üretici güçleri ve üretim araçları arasındaki mücadelelerin -çelişkinin- kendisiydi. Bunu söylerken de, şu noktayı özellikle belirtmek gerekiyor: Üretici güçlerin en belirgin faktörü insan unsuruydu ve insan, bilinçli faaliyetleriyle tüm diğer maddi güçlerden ayrıştıyordu; insan bilincindeki her sıçrama yeni bir maddi değişime kaynaklık edebiliyordu. İnsanın, üretim araçları karşısındaki pozisyonu, onun bilic evrimıyla değişebiliyordu; insanı, üretim araçları karşısındaki rolüne etkide bulunabiliyordu. Bu, madde ile düşüncenin etkileşimi ve birbirine dönüşümü yasasıydı.

Proletaryanın kendisi ortaya çıkmadan -yani maddi koşullarda bu değişim olmadan-, proletaryanın düşüncesinin ortaya çıkması imkansızken, evrensel ölçütler içinde somut bir olgu olarak proletarya ve onun düşüncesinin varlığı, eski olan bir çok reel toplumsal durumu etkileyerek değişimini hızlandıracaktı. Ve bu aşamadan sonra, düşüncenin -insanın bilinçli faaliyetinin- rolü artmakta, değişimin kendisi üzerinde etkide bulunmaktadır.

Ekim Devrimi, önceki toplumsal süreçlerin maddi yasalarının yorumu üzerine kuruldu. Emperyalizm öncesi koşulların çeşitli deneyleri ve toplumsal gelişmelerinin ürünü olarak ortaya çıktı. Leninizm, Marksizm'in emperyalizm koşullarında yorumu olarak, yaşanan toplumsal gelişmelerin yasalarına dayanarak olgunlaştı. Toplumsal devrimlerin gelişiminde herhangi bir parçadaki toplumsal karşıtlıklar -yani maddi devrimler- belirleyici olurken; toplumların bu maddi yasalarının doğru tarzda yorumlanarak kavrama çıkarılması bazında; toplumsal hareketin gelişimi üzerinde bilinçli faaliyetlerle etkide bulunma ve böyle-

likle pratiğin teoriye, teorinin pratiğe dönüşümü yasasına uygun olan gelişmelere kaynaklık etmektedir.

Ekim Devrimi'nin gerçekleştiği koşullarda; öncelikle toplumsal anlamda proleter devrimlerin maddi çelişkileri ve onun öznelinin varlığı söz konusudur. Bu her iki yan; bir toplumsal devrim için zorunlu gerekler iken; toplumun maddi koşullarının varlığı belirleyici etmendi. Bu koşullara bağlı olarak, özne güçlerin -başta düşünce evriminin ve tüm kurumların- gelişmesini sağlaması ve bu özne gücün toplumun maddiyatını kavrama çıkarması gerekiyordu.

Bununla birlikte, Ekim Devrimi dünya ölçüsünde önemli etkiler yaratmıştır. Bu etkiler en başta da, her bir özgün toplumsal realite içinde; insan bilincinin evriminde sıçramalar yaratmış ve insanın bilinçli faaliyetini hızlandırarak; toplumsal realitenin kavrama çıkarılmasına katkı sunmuştur. Bir çok farklı toplumsal realite bazında; farklı çelişkilerin tespit edilmesinde insanın bilinç evriminin -yani devrimlerin öznesini- canlandırmıştır. Ve buna bağlı olarak, bir çok sömürgeci ulusal kurtuluş bilinci, bir çok parçada sosyal kurtuluş bilinci gelişmiş ve bu özne gelişim bir çok alanda maddi realiteye dönüşmüştür.

Dolayısıyla devrimlerin geliştiği ülkelerden dışı doğru yayılan etkiler; herhangi bir parçadaki toplumsal maddi ilişkileri düzenleme, hızlandırma ya da geriletmeden öte; bilinç unsuru üzerinde yarattığı etki itibarıyla ele almak gerekir.

Genel Türkiyeli ve Kürdistanlı devrimci bilincin ortaya çıkışında da bu etkilerin önemli hatta belirleyici bir rolü söz konusudur. Örneğin Mustafa Suphi ve yoldaşlarının bilinç evriminde Ekim Devrimi ve öncesi gelişmelerin belirleyiciliği yadsınamaz.

Bu durum, "şeylerin hareketinde iç çelişkiler belirleyicidir" genel doğrusuyla karıştırılmamalıdır. İzah etmeye çalıştığımız, iç varlık nedenleri değil, onun gelişme ve gerilemesinde etkide bulunan dış koşullardır. Bunun şöyle de izah etmek yanlış olmaz: Toplumsal devrimlerin ikincil gereği olan özne koşulların doğmasında, olgunlaşmasında kendisini çevreleyen maddi çelişkiler bazında yaşanan toplumsal alt-üst oluşlar yanında; aynı evrensel çelişkilerin ürünü olarak; farklı mekan ve zamanlarda ortaya çıkan toplumsal dalgalanmalarda önemli etkide bulunurlar ve -hatta- kimi kere, başka mekanlarda gelişen bu türden

toplumsal gelişmeler, kendi toprağının toplumsal gelişmelerinden daha önemli etkiler sunabilirler.

İşte, Ekim Devrimi, Çin Devrimi gibi bir dizi devrimci alt-üst oluş gibi, Büyük Proleter Kültür Devrimi (BPKD) de kapsamlı bir toplumsal alt-üst oluş durumuydu ve bu nitel sıçrama evreleri sadece kendi toprağının sınırlarındaki özneli ateşlemekle kalmamış, bir çok farklı alanda ki düşünce evrimini de sıçramalara uğratmıştır.

1970 ÖNCESİ SÜREÇ VE TOPLUMSAL GELİŞMELER

Öncelikle belirtmek gerekir ki, TKP-ML geleneğinin ortaya çıkış koşullarının değerlendirildiği bir çalışmada Türkiye sınırları içindeki öncel gelişmeleri de irdelemek gerekebilir. Hatta gereklidir de. Fakat bu, bizim içinde bulunduğumuz ve belirlediğimiz koşulların sınırını zorlayacak, daha kapsamlı bir çalışma olduğundan burada sadece deyinilerde bulunmakla yetineceğiz. Bu konuya dair çalışmaların daha kapsamlı biçimde önümüzde ki süreçlerin sorunu olduğunun bilinciyle, bunu bir görev saymak gerektiğini düşünüyoruz.

1917 Ekim Devrimi'nin dünya çapında yarattığı etki, emperyalizm ve proleter devrimleri çağının başlangıç evrelerinin yankısıyla sınırlı olmayıp, ezilen halkların ve ulusların bir dizi başkaldırı eylemini ateşlemiştir. "Ateşlemiştir" diyoruz, çünkü; dünyanın her bir coğrafyasında yer alan tüm toplumlarda, aynı ana karakterden beslenen farklı biçimde toplumsal gelişmeler mevcuttu ve bu realite içinde kimi canlı bilinç devrimleri, kimi yeni nüveler halinde gelişmeler söz konusuydu. Toplumların nesnel koşullarını Ekim Devrimi hazırlamadı. Aksine Ekim Devrimi'ni de ortaya çıkaran nesnel koşullar, çağın genel karakterinin evriminden besleniyor ve devrimci düşüncelerin sıçramasını sağlıyordu. Ekim Devrimi gerçekleşmeden önce de bir çok Avrupa ülkesinde, Balkanlar'da ve kısmen Asya ülkelerinde keskin toplumsal karşıtlıklar bazında gelişen devrimci bilinç süreçleri yaşanıyor.

Burjuva demokratik devrimlerin etkisi kimi geri ülkelerde yeni yeni yankısını bulurken, uluslaşma ve ulusal devletler şeklinde ayrışmalar henüz Avrupa dışına taşarken; emperyalizm şekline evrilen kapitalizm bir ahtapot gibi dünyanın geri bölgelerini sarmalayıp, bu ulusal gelişmeleri

kötürümleştiriyor, emperyalist yağma, talan ve bağımlılık ilişkileri iyiden iyiye pekişiyordu.

Ekim Devrimi, hemen yanı başındaki Türkiye topraklarında yeterli bir komünal etki yaratmadıysa da, Kemalistler önderliğindeki Kurtuluş Savaşı'nın bu genel devrim dalgasından etkilenmediği söylenemez.

Öte yandan, Bolşevikler'in Kemalizm'i değerlendirmeleri ve Kemalizm karşısındaki tavırlarının, ciddi bir kavrayışsızlık içerdiğini belirtmek gerekir. Özellikle Kemalizm'in işbirlikçi yanları ve ezilen azınlık milliyetler üzerindeki uygulamalarında somutlanan niteliğinin açığa çıkarılmadığını tespit etmek gerekir.

Bu nedenledir ki, Kemalizm'e ciddi bir güven duyulmuştur. Mustafa Suphi ve yoldaşlarının öldürülmesine neden olan girişimlerin bu kavrayışsızlıkların ürünü olduğu reddedilemeyecek kadar açıktır.

Türkiye ve Kürdistan'ın toplumsal-iktisadi, sosyal, siyasal, kültürel- realitesini kavrama çabasına durumunun yaşanmadığı Ekim Devrimi dönemlerinde, Türkiyeli komünistlerin esas bilinc gelişmeleri Ekim Devrimi'nin gelişim sürecinin etkisini taşımaktaydı. Bu nedenledir ki, Mustafa Suphi ve yoldaşlarının mücadelesi henüz işin başındayken kesintiye uğruyor, büyük yenilgiyle sonuçlanıyordu. M. Suphi ve dönemin TKP kurucuları komünistlerin, ideolojik-siyasi nitelikleriyle birlikte yeterince kavrandığını söyleyemiyoruz. Daha ziyade de, bu hareketin Bolşevik güdümlü, sosyalist Sovyetler Birliği destekli olması, genel bir kabul görme, hatta eleştirilmeden genel anlamda doğru kabul etme yaklaşımını getirmiştir. TDH'nin (Türkiye Devrimci Hareketi) genel tavrı bu olmuştur. Bu tavrın bir kavrama durumundan uzak olduğunu belirtmek gerekir. TDH içinde, geleceğin bu konudaki tavrı da farklı olmamıştır.

Bolşevikler'in Kemalistler'e yaklaşımından tutulunda, TC devlet niteliğinin saptanmasında ve onun somut pratikleriyle ele alınmasına kadar, Bolşevikler'de olan yanlışlıkların ve yetersizliklerin aynı biçimde Mustafa Suphi ve o dönemin TKP kurucularında da yankısı bulduğunu yadsıyamayız. Yine sonrası süreçte, Komünintern'in ve III. Enternasyonal'in TKP'nin revizyonist evrelerine yaklaşımı da eleştirel olarak ele almayı gerektirir. (Bu sorunlar yukarıda bahsettiğimiz kapsam dahilinde olduğundan önümüzdeki süreçte ele almayı düşünerek geçiyoruz.)

Geçmiş süreçlerde ve hâlâ günümüzde tartışma konusu olan yanılardan biri, "geleceğin hangi koşulların ürünü olarak ortaya çıktığı" meselesiydi. Bu konu kimi kere olması gereken olgun ve derinlikli bir bilimsel tartışmanın ötesinde, **İbrahim Kaypakkaya** yoldaşın yazılarından kimi cümle-ciklerin sağa-sola çekştirilmesi ile gündeme alınmıştır.

Maddenin kendi iç hareketi, çelişkinin evrensel ve özgül olanına dair meselelerin ele alınması gerektiren bir tartışma yanı olduğu kadar, sorunu tek yanlı ve mekanik biçimde ele almanın yarattığı kısır akademik tartışmalardan da kaçınmak gerek.

Yukarıda değindiğimiz Ekim Devrimi sürecinin Türkiye ve Kürdistan'da ki öznel yetileri etkileyerek öne çıkarmayışının -ki bu etki hiç olmamıştır demek istemiyoruz- esas nedeni Ekim Devrimi'nin zaafı ya da başarısızlıkları değil; Türkiye coğrafyasındaki toplumsal gelişmelerin komünist devrimci bilinci koşullayacak olgunluklara erişmemesidir. Bunda, Kurtuluş Savaşı ve onun geniş yığınlar üzerinde yaratmış olduğu etkinin önemli frenleyici yanı oluşturduğu söylenebilir. Bilinir ki, 1970'lere gelindiğinde dahi, Kemalizm'in küçük burjuva devrimciliği olarak ele alındığını gördüğümüzde, 1920'lerden sonraki süreçlerde bu etkinin nasıl güçlü olabileceğini kestirmek pek zor olmasa gerek.

TKP'nin, Kemalistler'in katliam ve soykırımlarına alkoş tutulmasının nedenleri de bu etkileşimden ve Kemalizm'den kopuşun sağlanamayışından kaynaklandığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Kemalizm'in bugünkü teşhir olmuşluğu gerçeğine göre konuşmaktan ziyade, yaşanan süreçlerin özgün hareketini ve gelişme seyrini kavramak önemlidir.

"Kapitalizm, özellikle emperyalizm ve proleter devrimi döneminde, çeşitli ülkeler arasındaki siyasal-ekonomik ve kültürel etki ve karşılık uyarıma pek büyük olmuştur. Ekim Sosyalist Devrimi, yalnız Rus tarihinde değil, dünya tarihinde de yeni bir devir açmış, dünyanın bütün ülkelerindeki iç değişiklikleri etkilemiş, benzer ama derin bir biçimde de Çin'deki iç değişimler üzerinde etkili olmuştur. Bu gibi değişiklikler, gene de, Çin'de de önceki ülkelerde de bir iç gereklilikten doğmuştur." (Mao, Teori ve Pratik, Sf. 31)

Bu aktarım, sorunumuzun teorik boyutlarına

açıklık getirecek yeterliliktedir. Maddenin kendi gelişiminin, değişiminin, nitelik sıçrayışının motoru onun iç çelişkileri olup, buna değişimin temeli; bunu çevreleyen etkenlere de koşulu denildiğini biliyoruz. Dolayısıyla, Ekim Devrimi'nin yarattığı etki; daha ziyade de çeşitli koşulların ürünü olarak ortaya çıkan ya da çıkma aşamasında olan ya da çıkışı bir nüve olarak bağrında taşıyan öznel gelişmeler üzerindeki etki olacaktır.

Ekim Devrimi'nin dünya çapında yarattığı muazzam derin etkilere rağmen, Türkiye denilen coğrafyada elli yıllık bir sükunet hakim olagelmıştır. Bunun toplumsal anlamda bir huzur olarak algılamamak gerek. Sükunetten, Türk ve Kürt halkının öncülüğünün ortaya çıkamayışını kasetmekteyiz.

1960'lara gelindiğinde artan toplumsal huzursuzluklar, egemenlerle ezilenler arasında boyutlanan çelişkiler, kitlelerde artan demokrasi talepleri ve yoğunlaşan hak arama düşünceleri egemenleri farklı yönetim biçimlerine itmştir. Bu değişimler, özsel anlamda bir değişim değil, bilimsel kimi değişikliklerdir. Bu toplumsal süreçler, beraberinde bilinç evrimlerinde koşulluyor iken, yine dış dünyanın devrimci gelişmelerinin etkisi görmezden gelinemezdi. Bu kimi dış etkilere ki, bu süreçlerde TKP içinde de çeşitli kıpırdanışları yaratmıştır. Çin Devrimi ve Balkanlar'daki gelişmeler ve sonrası süreçte Vietnam, Küba ve Çin Büyük Proleter Kültür Devrimi bu genel etkinin en belirgin dürtüleriydi.

Bu olumlu etki güçlerinin gelişmesi yanında, Sovyetler Birliği'ndeki geriye dönüş, dünya sosyalist blokunu önemli oranda zaafa uğratarak, bir dizi karmaşıklıkta yeni olarak gündeme girmesi oluyordu.

Bir yanda maddenin kendi iç hareketi kızışarak taşıdığı çelişmeler bazında olgunlaşıyor ve bu durum giderek bilinç öznesinde yeni sıçramalar yaratıyor, öte yandan bir küçük özgölün etrafındaki evrensel gelişmelerin etkileri bilinç dönüşümünü hızlandırıyor. Bu gelişmelerin temel olanı ile koşul olanını birbirinden ayırdıktan sonra, birbirini üzerindeki etkilerini ve bağıntılarını iyi görmek ve onu olduğu biçimde tanımlamak yerinde olur.

"Maddenin her hareket biçimindeki çelişmenin kendi özelliği vardır. İnsanın maddeye ilişkin bilimsel maddenin hareket biçimlerine ilişkin bir bilgisidir. Çünkü, bu dünyada hareket halindeki maddenin

dışında hiç birşey yoktur ve bu hareket belli biçimler almak zorundadır. Maddenin her hareket biçimini ele alışımızda, onun öteki hareket biçimleriyle ortak noktalarını gözlemlememiz gerekir. Ama özellikle önemli ve gerekli olan ve bir şeye ilişkin bilginizin temelini oluşturan maddenin bu hareket biçiminde kendine özgü olan şeyi gözlemlemektir" (S. Escrier Lenin, C.1 Sf. 375)

İşte meselelerin özcesi de buradadır. Toplumsal gelişmenin kendi evrimini ve iç sarsıntılarını doğru ele alırken, onun dış koşullarla ilişki ve etkileşim düzeyini de saptamak gerekmektedir. Meselelerin ele alınışında kimi yönler eksik kalmış, kimi vurgular olması gerekene göre daha belirgin olmuş olabilir. Bu türden küçük ayrıntıları deşme yerine, mantığın kendisini kavramak, gereksiz tartışmaları da engelleyecektir.

27 Mayıs Askeri Darbesi ile gelişen toplumsal muhalefetin bir yöne kanalizasyon edilerek ehilleştirilmesi, kimi demokratik haklar sunarak sağlanmaya çalışıldı. Bu ortam toplumun sol muhalefeti'nin, özellikle de kimi aydın ve küçük burjuva çevrelerin sendikalar, kitle örgütleri, dernekler ve partiler çerçevesinde örgütlenmesinin kısmi koşullarını yarattı.

Her toplumsal oluşum bir bilinç sıçraması yaratırken, her yeni bilinç oluşumu pratik alanda yeni toplumsal devrimleri etkiledi, geliştirdi. Türkiyeli ve Kürdistanlı bir çok aydın bu dönemlerde etkili biçimde toplumsal sorunların teorik boyutlarıyla yüzyüze geldi. Marksist teorinin canlı biçimde incelenerek bilgi edinimi uğraşı yaygınlaştı, dünyadaki emperyalist ablukaya karşı direnen sosyalizmin etkileri TC coğrafyasına da yansımaya başlıyordu. Toplumsal mücadeleler yeni bilgilenelemelere kaynaklık ederken, yeni bilgilenelemeler giderek daha üst düzeyde mücadeleler ve bu mücadelelerin araçlarını yaratıyordu.

Köy Estütüleri, TIP (Türkiye İşçi Partisi), Siyasal Fikir Kulübü (SFK), Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS) gibi kimi kuruluşlar ve partiler, sosyal-demokrat örgütlenmeleri ve daha ileri düzeyde gelişen örgütlenmelerin ilk basamağı olmuşlardır. 1966 Büyük Proleter Kültür Devrimi'nin dünya ezilen halkları üzerinde yarattığı devrimci dalgasında etkisiyle, Türkiye'de ki gençlik hareketi de, dünyadaki devrimci dalgalamaya paralel olarak gelişti. Çeşitli öğrenci eylemleri içinde gelişen bilinç, giderek öğrenci örgütlenmelerini de doğurdu.

TKP-ML geleneğinin kökleri de bu derinliklere ulaşmaktadır. Bu süreçlerin kendiliğinden gelişmelerinin giderek, bilinçli bir faaliyete büründüğü evrelerini de kapsayarak gelişen bilinç devriminin bir aşamada nitel sıçramalarla kendisini bulmasıdır.

Bu süreçler aynı zamanda, reformcu demokratik gelişmelerin, dünyadaki gelişmelere paralellik içinde devrimleşmesini getirmiştir. Marksist teorisinin kavram düzeyine çıkarılması, 70'lere denk düşmektedir. 1967'den önceki süreç daha ziyade şabloncu ve yüzeysel bir kavrayışın yaşandığı ve teorik tartışmalarda evrimleşip olgunlaşmaktan ziyade, dünyanın çeşitli köşelerinde önc çıkan sosyalist, devrimci gelişmelere ve liderlere öykünme şeklinde olmuştur. Bu süreçlerde (70 öncesi) ÇKP'nin rolü en belirgin biçimde hissedilmektedir. Bunun yanında Küba ve Vietnam devrimlerinin Mao, Castro, Che, Ho Şimin, Çarı Mazlumdar, Enver Hoca gibi önderlerin gençlik üzerinde önemli etkiler bıraktığı yadsınmaz. Bu etkiler, içteki toplumsal dinamiklerle buluşunca önemli bilinç sıçramaları ve daha ileri düzeyde pratikleri ortaya çıkarmıştır.

NESNEL KOŞULLAR VE ÖZNEL ÇELİŞMELER

1960'a gelindiği koşullarda egemen cephenin iktisadi ve buna bağlı olarak siyasi çıkmazı ciddi değişimler yaşamaktaydı. DP'nin, yıllar süren tek partili parlamenter sistem sonrası umut olarak iktidara gelmesi, sistemin artan bunalımını ve iktisadi biçimin kendisinden kaynaklı çelişmelerini frenleyemiyordu. Kore Savaşı sonrası gelişen muhalefeti bastırmada daha sert uygulamalara başvuran egemen cephe, parlamento içinde de keskin tartışmalar yaşamaya başlayacaktı.

CHP iktidarı dönemindeki baskılar karşısında DP'ye kayan toplumsal muhalefet, DP iktidarı döneminde de CHP'ye kayıyordu. 1960'a gelindiği günlerde, DP'nin CHP'yi parlamentodan tasfiye etme girişimleri, "Tahkikat Komisyonu"nın yetkileri artırılarak sürdürülünce, gelişen toplumsal muhalefetin önüne aydınlar, öğretim üyeleri ve öğrenciler geçiyordu.

28 Nisan 1960'ta başlayan üniversite olayları, devlet ile gençliği ve aydınları karşı karşıya getiriyordu. İstanbul'daki olaylarda İÜ, Orman Fakül-

tesi öğrencisi **Turan Emeksiz** kurşunlanarak katlediliyordu.

"Hürriyet, hürriyet", "Menderes İstifa" sloganlarıyla gelişen muhalefet kısa sürede Ankara'ya da yayılıyordu.

30 Nisan 1960'da, İstanbul Sultanahmet'teki olaylarda **Nesim Özpolat** adlı öğrenci de katlediliyordu.

Egemen burjuvazinin hükümette bulunan kanadı DP, kendi lehine düzenlemek istiyceği gösteri büyük bir kitle muhalefetine dönüşüyordu.

Gelişen öğrenci hareketlerine Harp Okulu öğrencileri de katılacak. Ankara Kızılay'da yürüyüş yaparak hükümeti istifaya çağırıyordu.

Bu küçük panorama, 27 Mayıs Darbesi öncesinin görüngüleridir. Esasta, sistemin artan iktisadi çelişmeleri -işsizlik, yoksulluk, dağılım dengesizliği, rüşvet, soygun vb- zemini üzerinde gelişen siyasal dalgalanmalar CHP döneminden DP döneminin sonuna dek çeşitli biçimlerde, ama hep aynı nedenlerden kaynaklı- egemenler arası klik tartışmalarını da şiddetlendiriyor, var olan duruma, farklı cephelerden farklı reçeteler sunuyordu.

Bir yandan uluslararası sosyalist mücadelelerdeki gelişmelerin yarattığı bilinç sıçramaları, diğer yanda ve esasta da iç iktisadi ve siyasi bunalımların yarattığı sorunlar; egemen sistemlerin resmîyetini zorluyordu. Yığınlarda artan demokrasi talepleri bu kez daha baskıcı yöntemlerle değil, -ki böyle olması durumunda iç muhalefetin daha keskin sıçramalar yapma olasılığı da hesaba katılarak- sermaye çevrelerinin temsilcileri, kendi dalaşlarını üst bir sınıra çekerek 27 Mayıs Darbesi'ni hazırlıyordu.

27 Mayıs Darbesi devletin biçimini değiştirmişti. Onun, DP dönemine göre kısmi demokratik kısıtlılar vermesinin özcesindeki giz, o günün toplumsal dengeleri açısından, egemenlerin durum kontrolünden öte bir şey değildir.

"1950'de DP'nin başa geçmesi, ne devrimdir, ne de karşı devrimdir. Hakim sınıfların öteden beri devam edip gelen iki siyasi klifi arasında bir iktidar değişikliğidir." (SY. İbrahim Kaypaklıya, sf, 138 Ocak Yay.)

27 Mayıs'ta olan durum da bunun tersten işlenmesi olmuş; klikler bir başka biçimde yer değiştirmiştir.

Sistemi kurtarma reçetelerinin 27 Mayıs'ta uygulanan türü, egemenleri geçici biçimde rahatlat-

miş da olsa, sunulan kimi demokratik olanaklardan yararlanan sivil toplum örgütleri kendisini yeniden yapılandırmaya başladı.

27 Mayıs'a kadar gelişen toplumsal muhalefet, Amerikancı DP kılığı karşısında, Atatürkçü ve Cumhuriyet devrimlerini koruma ve sahiplenme eksenindedir. Komünist ve sosyalist bilic henüz nüve halindedir ve hemen hemen hiçbir öncü realitesi söz konusu değildir.

"1946'da kurulan Esat Adil'in Türkiye 'Sosyalist' Partisi vb. partiler, sosyalizm maskeli reformcu burjuva partilerdir. TSEKP'de, reformcu orta burjuva partilerinin değişik bir tonunu yansıtır. 1954'te çıkıp sönen Vatan Partisi de öyledir. Komünist hareket, TKP içinde burjuva-reformizmin dalgaları arasında eritilmiş ve boğulmuştur." (Age, sf. 140)

1960 öncesi sürecin siyasi atmosferinde gelişen demokratik muhalefetin özcesidir **İbrahim Kaypakkaya** yoldaşın aktardığımız bu kısa değerlendirmeler. Ayrıca, İbrahim'in Kemalizm değerlendirmesi bazında ele aldığı 60 öncesi süreç, genel anlamda, objektif bir gözlem, siyasi derinlik ve iktisadi bağınıtlarıyla önemli vurgular taşımaktadır. (Bkz)

27 Mayıs Darbesi'nin ardından, "27 Mayıs sonrası 'ithilal'in heyecanı ve coşkusu küllenince, MBK içinde iktidar mücadelesi başladı. Türkiye'nin başı çektiği, 'kalıcı otoriter bir rejim' kurma taraftarları bir yanda; yönetimin en kısa zamanda seçinle gelecek bir iktidara devredilmesini isteyenler diğer tarafta kümelenildi." (68 Güncesi, Esat Korkmaz, sf. 26)

Ve bilinen bu çekişme yine yazarın bahsettiği biçimiyle, "darbe içinde darbe'yle" sonuçlanıyordu.

İrkçı, faşist görüşlerin en uç temsilciliğini yapan Türkiye'nin kurduğu Türk Kültür Dernekleri ve bu çerçeveden yayınlanan Öncü adlı gazetenin faaliyetçileri 27 Mayıs darbesinin içinde yer alanların bir kesimi tarafından feshediliyordu.

Bu aşamadan sonra toplumsal muhalefetin ivme kazandığı, işçi, memur, öğrenci örgütlenmelerinin yaygınlaştığı görülmektedir. 1961'de kurulan TİP'in ardından, aynı yıl; binlerce işçinin katıldığı toplantılar, yürüyüşler ve eylemler olacaktı. TİP'in reformist gelişimi 1960 öncesinin reformizminden görece ileri yanlar taşıyordu. En ciddi yanı da TİP'in reformist gelişim seyri, aynı zamanda kendi içinde karşıtını koşullayacaktı ve yine 1961'in son aylarında yayınlanmaya başlanan YÖN dergisi çevresinde Milli Demokratik Devrim

(MDD) tezleri görünmeye başlayacaktı.

Yine 1961'in son ayında 150 bin işçinin katıldığı Sarayhan Mitingi, gelişen toplumsal muhalefetin ivmesini gösteriyordu. Bu gelişmeler toplumun farklı katmanlarını etkiliyor, bilinç, sızranlarla daha üst evrelere doğru ulaşıyordu. Toplumsal realitenin kendi yasaları tamda, teori ve pratik ikileminde, pratiğin belirleyiciliği bazında etkili bir sızrayışla geliyordu. Bu süreçlerde dıştaki gelişmelerin ve Marksizm'in yayılmasının, daha yakından tanınmasının da etkileri söz konusuydu.

1962'in başlarında öğrenci hareketlilikleri ve örgütlenmeleri kendisini gösterecekti. Siyasi Fikir Kulübü (SFK)'nın, YÖN ve TİP'den etkileşimi ve giderek bir çok öğrenci derneği ve birliğin oluşmasınada kaynaklık eden gelişimi de bu sürecin bir ivmesi oluyordu.

YÖN çevresinde oluşan yoğunlaşma, kendistince daha "ileri" olan Sosyalist Kültür Derneği (SDK)'ni oluşturdu.

TİP'in parlamenterist, reformcu siyasal etkisinin hüküm sürdüğü bu koşullarda (1962) SKD; komünizmsiz bir 'sosyalizm' düşünen ve sınıfsız bir toplum yaratma gerekliliğinin red'i üzerine kurulu bir yaklaşıma sahiplik ediyordu. Elbetteki bunlarda o günün kendi koşulları içinde, düşüncenin ve örgütlenmenin özgün evrimsel gelişme yasasına uygundu.

Gerçek anlamda komünist bir bilinç bu evrelerin yaşamasından çıkacaktı. İç koşullar dediğimiz realitenin kendisini ifade etme durumudur bütün bunlar.

Sürecin ilerleyen aşamalarında Kavel işçilerinin direnişi, SBF Fikir Kulübü'nün ilk sokak eylemleri gelişen muhalefetin sızrayışlarla devam ettiğini gösteriyordu.

1960'tan sonra işçi sınıfının sendikalaşma ve hak arama eylemlerindeki yoğunluğun dışsal etkileri de yadsınamaz. Uluslararası işçi sınıfı ve özellikle sosyalizmin yarattığı cephe, geri kalmış tüm ülkelerde çeşitli biçimlerde yankısını buluyordu. TC devlet sınırları içinde işçi sınıfının rolü yeni yeni kendisini hissettirmeye başlayacaktı. Ve bu gelişim seyri, 1963'te 274 sayılı sendikalar kanunu ile 275 sayılı toplu sözleşmeler, grev ve lokavt kanunun çıkarılmasını doğurmuştur. İşçi sınıfının kazanım hanesine yazılan bu reformlar, sürecin en önemli basamaklarını oluşturmaktadır. 1950'lerden sonra, 'sendikalaşma' yönünde verilen çeşitli tavizler, formaliteden ibaretti. Grev

hakkının olmadığı bir sendikalaşma ıdı bu ve çok sınırlı iş kolları için tanınmış bir kanundu. Ve siyaset yasağı kesin bir hüküm durumundaydı.

1964'lere gelindiğinde işçi sınıfının sendikal ve hak arama faaliyetleri daha da yoğunlaşıyordu. Grev ve lokavt kanunun uygulanışıyla, bir çok grevler ve bunlara karşı lokavt uygulanıyor, egemenler kimi önemli iş kollarında grevleri erteleme kararları almak zorunda kalıyordu.

1964'te 1. kongresini gerçekleştiren TİP; gelişimin radikal kesiminin parti içinde gelişmesini frenliyerek ve aydınları parti dışına iterek gelişiminin en doruk noktasında tökezlemeye başlayacak, parlamenterist-reformcu hattını iyiden iyiye belirgin hale getirecekti.

"Demokratik seçtim yoluyla halkı iktidara taşımak" yacığını savunan TİP; "Atatürk devrimlerini ve anayasanın öngördüğü reformları yaşama geçirmek"ten öteye gitmiyordu.

Bu süreçlerde, uluslararası alandaki gelişmelere ilgi duyan aydın ve öğrencilerde yeni bilinç devinimleri yaşanıyor. TİP'in oluşturduğu hattın kendi içinde karşıtına meyil etmesi, nüvelerini vermeye başlayacaktı.

İşçi sınıfının gelişimi, grev, direniş ve giderek çatışmalara varan saflaşmalar, başta öğrencileri ve aydınları önemli oranda etkiliyordu. 1960'tan sonra iktidara oturan CHP 1965'te yerini AP'nin başını çektiği koalisyonla bırakacaktı. Bu süreçlerde -İnönü'nün CHP'si döneminde- Kıbrıs sorunu üzerine çıkan kimi anlaşmazlıklar nedeniyle CHP kılığı ile Amerika arasında sertleşmeler olunca bu durum, genel kitlelerde de anti-Amerikancı tepkilere neden oluyordu.

1965'teki Kozlu işçilerinin direnişi ve işçilerin üzerine salınan güçlerle işçilerin çatışması sonucu iki işçinin ölümü ve bir çok asker ile işçinin yaralanması olayları, öğrencileri harekete geçiriyordu.

Bu etkileşim, giderek öğrencilerin kendi örgütlenme ve faaliyet alanları da düzenliyordu. Anti-emperyalist bir kulvarda gelişen hareketlilik, giderek bir sosyalist bilinç evrimine de dönüşüyordu. TİP'in reformcu-legalist ve pasifist tarzının yanında daha radikal ve köktenci gelişmeler boy gösteriyordu. Ve peş peşe, bir çok üniversite ve fakülte de fikir kulüpleri oluşmaya başlıyordu.

Dönemin "sosyalist" ve "devrimci"liği, 1960 Anayasası'nı koruma; ve yine sömürünün, zulmün nedeni sayılan gericiliğin iktidardan uzak-

laştırılması şeklinde geliştiği görülüyor. 22 Nisan 1965'te "sosyalist" öğrencilerin çıkardığı Dönüşüm (Dönüşüm Dergisi'nin faaliyeti ekseninde Atıol Behramoğlu, Aziz Nesin, Uğur Mumcu, Alper Aktan, Sadun Eren gibi isimler yer alıyordu.) adlı dergi var olan durum içinde ileri bir adım iken, gerçek anlamda sosyalist bir bilinçten de henüz uzaktaydı.

Bu dönemde artan gerici saldırılar karşısında çeşitli öğrenci dernekleri ve fikir kulüplerinin yayınladığı bildiride: "Genç adam Kızılay'da, kendi üniversitelerinde kurşunlandı. Ne var ki bunları yapanların sonları belli. **Bugün anayasayı çiğnemenin yeni örnekleri veriliyor. Buna karşı her türlü direnme hakkını kullanacağız.**" (Abç, Age, Esat Korkmaz, sf. 60) deniliyordu. Ülkede faşizmin "yeni" geleceği varsayılarak artan gerici saldırılar karşısında savunma cepheleri, kendiliğinden hareketler oluşuyordu.

"Siyaset dışı sendikacılık" olarak yaşamakta olan ve bu egemen anlayışın ürünü olarak varlığını sürdüren Türk-İş sendikasına alternatif sendikalar kurulmaya başlayacaktı. 1965'te kurulan Türkiye Öğretmenler Sendikası'nda eskinin bağrında yeni bir mevzi oluyordu.

Geçerken belirtelim ki; bu gelişim süreçlerini kısaca aktarmamızın nedeni TC devlet sınırları içindeki gelişmelerden ve onların etkilenimlerinden, giderek olgunlaşan devrimci ve komünist geleneğin kendi köklerini tanımlayabilmektir. Bu süreçlerin gelişme seyrini anlamadan, TİKP'i, onu anlamadan TKP-ML'yi anlamak zor olacağı kanısındayız.

1965 genel seçimlerine katılan TİP, parlamantoya 15 milletvekili sokuyordu. AP'nin iktidar olduğu bu süreçten sonra da, işçi sınıfının eylemleri giderek daha üst evrelere sığıyor ve giderek daha iyi örgütlülüklere erişiyordu.

TİP'in parlamenterizmi, işçi sınıfının gelişen radikal yönelimini engelleyemeyecekti. Aksine, TİP'in sıradan bir sistem partisi görünümü giderek, onun kendi bünyesinden daha radikal gelişmelerin çıkmasına kaynaklık edecekti. Bu görünüm öze uygun olan biçimdeydi. Bunun yanında TİP'in parlamantoya 15 milletvekili sokabilmesi, parlamenter yolla daha çok şeyin yapılabileceği kanısını da yaygınlaştırıyordu. Fikir kulüplerinin, bu siyasetten önemli oranda etkilendiği söylenebilir.

Gençliğin TİP etkisindeki gelişimi, 1965 sonla-

rında. Fikir Kulüpleri Federasyonu olarak yeni bir örgütlenmeye ulaşıyordu. FKF esasta TİP'in etkisinde bir kuruluş olup, geçlik hareketlerinde ondan daha esnek bir tarz olarak ortaya çıktı. Kurucuları TİP üyesi veya sempatismanı olan gençlerden oluşuyordu ki, bu dönemde TİP hâlâ en "sol"daki güç durumunda görülüyordu. Öğrencilerin köktenici istemleri bir bilinç niteliğine ve sadeleşmiş bir ayrıma ulaşmış değildi.

FKF'nin kurulması -kendi koşulları içinde- yine de en ileri hareketi temsil ediyordu ve bu gelişme yeni ve daha da ileri bir çok gelişmenin analığını yapacaktı. 68 kuşağı diye tanımlanan radikalizm bu zemin içinde mayalanacaktı.

DEVİRİMCİ TEORİNİN GELİŞMESİ VE AYRISIMLAR

1960 Darbesi'nin kimi demokratik olanaklar sunmuş olması ve TİP'in parlamentoya girmesiyle göstermiş olduğu "başarılar": dönemin ilk ideolojik akımına kaynaklık ediyordu. Biri "halkın iktidarını" yukarıdan aşağıya bir ihtilâl yolu ile, diğeri aşağıdan yukarıya parlamenter yol ile almanın hesaplarını yapıyordu. YÖN çevresinde kümeleden **Doğan Avcıoğlu** ve **Mihri Belli**, TİP'in parlamenterist "aşağıdan yukarıya" tezine karşı savaş açıyordu. Bu aşamadaki ideolojik çatışma, esasta her ikisinin de Kemalizm'den beslendiği, "aşağıdan yukarıya parlamenter yolla" ve "yukarıdan aşağıya silahlı kuvvetler aracılığıyla" şeklindeki yaklaşımlar arasındaydı. Yine her ikisinde 27 Mayıs Anayasası'nın savunucuları pozisyonunda, Atatürkçülüğü koruma güdülerini içindeydi.

TİP'in ve FKF'nin "aşağıdan yukarıya" tezleri özellikle gençliğin mücadelesinde toplumcu düşüncelerin gelişmesini ve giderek resmi ideolojilere karşı gediklerin açılmasını doğurdu. "Kitlelere dayanma" ve "işçi sınıfının öncülüğü" gibi kavramlar, giderek sosyalist düşüncelerin olgunlaşmasını ve parlamenter mücadele tarzının da terk edilmesini doğurdu.

1966'ya gidildiği dönemlerde AP hükümeti iktidarını pekiştirerek, Türk-İş'i de önemli oranda etkisine alıyordu. İç huzursuzluk, grevler, direnişler, kitle gösterileri giderek artıyordu. 1966 Ocak ayında (iki bin iki yüz katılımlı) Paşabahçe işçilerinin grevi sonrası çıkan anlaşmazlıklar ve Türk-İş'e rağmen işçileri destekleyen sendikalar Nisan

1966'da Türk-İş'ten ihraç edilecekti. İhraç edilen sendikalar bir araya gelerek, Sendikalar Arası Dayanışma (SADA)'yı oluşturuyorlardı. Bu çekirdek sonradan DİSK'i ortaya çıkaracaktı.

Yine bu dönemlerde, FKF'nin Türkiye'yi ziyaret eden ABD Dışişleri Bakanı ve aynı günlerde İstanbul ve İzmir'e gelen 6. Filoyu protesto eylemleri yoğunlaşıyor, eylemler çatışmalara dönüşüyor, bir çok öğrenci gözaltına alınıyordu.

Egemen çevrelerin parlamento içindeki mücadelesi de kızışıyordu.

Çorum'dan Ankara'ya Ankara'dan da İstanbul'a yürüten temizlik işçilerinin direnişi TİP ve FKF'li gençlik tarafından coşkuyla destekleniyordu. TİP, SADA'nın oluşumunu önemli görüyor ve destekliyordu. İstanbul'da temizlik işçilerini karşılayanlar arasında, o dönem TİP'in Üsküdar İlçe Sekreteri olan Deniz Gezmiş'te vardır. Taksim'de son bulan gösteri sonrası Deniz ve bir kaç arkadaş gözaltına alınıyordu.

İşçi eylemleri, sonrası süreçte de hızlı biçimde devam edecekti. Bu durum, gençliğin ve devrimci aydınların bilinç devrimini arıyor, ideolojik alanda tartışmaları yoğunlaştırıyordu. Bu süreçte esas olarak eski TKP kökenli **Mihri Belli**, **Hikmet Kıvılcımlı** gibi isimlerle TİP arasında çekişmeler yaşanıyor, TİP iyiden iyiye parlamenter sınırlar içine çekiliyordu.

Asker-subay zümresine umut bağlayan kimi MDD'ciler; öğrenci ve kitle hareketlerinin gelişmesini darbe için ön koşul hazırlayacağı ve darbelerle "devrim" in olacağı, bunun "kapitalist olmayan" yoldan gelişeceğini savunuyorlardı. Bunların başında M. Belli geliyordu. Ve bu kesim öğrencilerin radikal gelişmesine daha yakın duruyordu.

1968'e gelindiğinde; TC devleti sınırları içindeki iç gelişmeler alabildiğine hızlı biçimde tırmanma gösteriyordu. Bu hız, örgütlenme ve bilinçlenme aşamalarında da yaşanıyor. Daha önce SADA olarak Türk-İş'ten kopan sendikalar 13 Şubat 1967'de DİSK'i oluşturacaktı.

Gelişen işçi ve öğrenci eylemlerinin karşısında daha sert önlemler alan egemen güçler, bu dönemlerde, ordu içinde, adına "Özel Harp Dairesi" denilen "kontr-gerilla" örgütlemelerine girişiyor-du.

İçteki bu hızlı gelişim yanında, "68 dünya kapitalizm krizi" olarak bilinen uluslararası emperyalizmin bunalımı her alanda kendisini hissettiriyor; bir çok ülkede kitlesel başkaldırıları hızlanı-

yordu. Bunun yanında, Sovyetler Birliği'nin kapitalist yolu ve başını ÇKP ve AEP'ini çektiği ML'nin savunucu bloku arasında ciddi ideolojik çatışmalar yaşanıyor; dünyanın çok çeşitli alanlarındaki devrimci gelişmeler SBKP'nin revizyonist etkisine girerek "sınıf barışı" ekseninde; "barışçıl yarış", "barışçıl geçiş", "kapitalist olmayan yol" gibi tezlerin savunusuna geçerek pasifleşiyor, uzlaşıyor.

1968'lere kadar olan süreçte, 60 öncesi TKP ve 60 sonrası TİP ve yine bu dönemde TİP'e alternatif bir cephe oluşturma gayretkeşliği içinde olan M. Belli, Kivılcımlı vb.'lerinin ideolojik etkilenimleri bu modern revizyonist özden besleniyordu.

Esas olarak dünya realitesi üzerinde, modern revizyonizm ve başını Mao Zedung ve Enver Hoca'nın çektiği Marksist ideolojik ayrışmalar, Türkiye coğrafyasına da yansiyordu. Modern revizyonizmin etkisinde kalan TKP ve TİP'in yılanmış egemenliği; işçi sınıfının, köylülerin ve öğrenci gençlik hareketinin pratik seyri içinde parçalanmaya başlıyarak; yeni teorik temellere ve daha üst pratik oluşumlara doğru ilerliyordu.

1967-71 arası dönemlerde, köylü hareketlerinde de ciddi sıçramaların olduğunu görüyoruz.

Bu dönem, "... köylülerin cumhuriyet tarihinin hiçbir döneminde olmadığı kadar radikal bir biçimde ve modern demokratik mücadele yöntemlerini kullanarak harekete geçtiklerine tanık oldu." (Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, C.7, Sf. 2136)

Bu gerçeklik, köylülüğün devrimin "temel gücü" olarak gören MDD tezinin maddi realite içinde doğrulanmasına kaynaklık ediyor. MDD teorisinin yaygın ve gerçekçi oluşunu sistemleştiriyor.

Gençliğin aydınlanmasında önemli sıçramalar yaratan bu toplumsal gelişmeler, dönemin düşünsel gelişiminin esasını da MDD tezi ekseninde şekillendiriyordu. Öğrenci gençliğin en yoğun faaliyet alanını köylük bölgelerdeki çalışmalar oluşturuyordu.

"Köylerdeki çalışmaların değerlendirilmesi, kırsal sınıf mücadelelerinin tahlillerinin yapılması, köylülerin kategorileri arasındaki ilişkiler ve çelişkiler sıradan bir Dev-Genç'linin bilgi sahibi olması zorunlu konular arasında sayıldı." (Ağ, Sf. 2137)

1968'de yaptığı IV. Kurultay'da FKF'nin, Dev-Genç ismini aldığı sürecin öncesi ve özellikle de sonrasında gelişen köylü hareketleriyle sıkı bağlar kurulmuş, yoğun bir etkileşim içine girilmiş

olunması, bölük-pörçük gelişen devrimci teorinin pratik-bilgi-pratik sürecini daha canlı yaşamasını da beraberinde getirmiştir.

Dönemin gençlik hareketi içinde bu sosyal-toplumsal gelişmelerin etkilenimi altındayken, dışta da esas olarak yukarıda bahsettiğimiz iki akımın, -modern revizyonizm ve Marksizm'in- etkisi altında olmasıyla birlikte, bütünlüklü bir çizgi durumuna çok sonraları, -esasta da 70'ten sonraki- süreçlerde ulaşabilecekti. 1968'lerde görülen o ki, hemen hemen tüm gençlik radikalizminin öncüleri, MDD tezini savunurken, önemli oranda Kemalizm etkisi altında kalmışlardır. MDD'ninde detaylı ve kapsamlı bir kavrayışa ulaştığı söylenemez.

Gençlik içindeki ayrışmalar esas olarak, Dev-Genç olarak değişen FKF'nin; TİP'in etkisinden çıkmasıyla birlikte, TİP yanlısı gençliğin dışlanması ve bu kesimin ayrılarak Sosyalist Gençlik Örgütü (SGÖ)'nü kurmasıyla başlamıştır.

FKF'nin Dev-Genç olarak değiştiği IV. Kurultay'da, gerek MDD'nin, gerek radikalizm ve pasifizm, gerek Kemalizm ve cephe sorunlarının yorumlanışında farklılaşmalar başlayacaktı. Bir yarı Perinçekler'in, bir yarı Mahirler'in oluşturduğu çatışmalar giderek belirginleşecek ve o dönem çıkan Aydınlik (Aydınlik Sosyalist Dergi) Dergisi yönetiminin parçalanmasını getirecekti.

1968'lerde İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu'nda okuyan **İbrahim Kaypakkaya** yoldaş da bu genel gelişmelerin seyri içinde yer alıyordu. Türkiye'deki devrimci gelişmelerin genel hatlarından ayrı olarak ele alınamayacak olan bu gelişmelerle aşamalarda daha gelişerek berraklaşmaya yönelen ve bu süreçlerin içinden köklü deneyimler elde edebilen ve sonradan gelenek olarak ifadelendirdiğimiz TKP-ML'yi var edecektir.

Elbetteki bu gelişmeyi sadece İbrahim'le sınırlamak doğru olmayacaktır, fakat; TKP-ML'de somutlanan politik çizgi ve ideolojik şekillenme, daha somut biçimyle İbrahim'in ortaya koyduğu tezlerde anlamını bulduğundan, gelenek tarihinin köklerini, İbrahim'in bu genel gelişim seyri içindeki yerinden hareketle ve onu; dış etkenler, ilişkiler- ve hareketin bütününden soyutlamadan ele almanın doğru olacağı kanısındayız.

Dev-Genç öncesi FKF'nin içinde, sonradan Proleter Devrimci Aydınlik (PDA) olarak ayrışacak olan dergi çevresinin ve temsilcilerinin önemli bir etkinliği mevcuttur.

Dönemin iki ideolojik akımı: MDD ve Sosyalist

Devrim tezlerinin mücadelesi eksenindeki kaba görüngü giderek ayrılmaya, ve MDD'nin ve Sosyalist Devrim'in yorumunda da farklılaşmalara yol açacaktır. İşte bu ilk kaba ayrışım içinde, hemen hemen tüm militan ve radikal "sosyalist" gençliğin kendisi gibi, İbrahim'de; parlamentoya bel bağlayan TİP pasifizmine tepki ve toplumsal pratik tecrübelerine dayanarak MDD saflarında yer edinmiştir.

Toplumsal mücadeleler bazında en ön saflarda yer alan gençlik liderlerinin genel pratik atılganlıklarının yanında devrimci teoriye ağırlık veren ve sürekli araştıran ve sürekli yenilenen bir mecrada görüyoruz İbrahim'i. Özellikle de PDA sürecinde belirginleşen teorik açılımları giderek nitel bir seviyeye doğru evrilmektedir. Devrimci teorinin geliştirilmesinde, kapsamlı düşünceler oluşturma noktasında Mahir'inde önemli çalışmaları olduğu yadsınmaz.

1968'den 1971'e geline süreçler, Türkiye Devrimci Hareketi'nin (TDH) ciddi ayrışmalar yaşadığı dönemlerdir.

Dev-Genç içinde etkin ve egemen olan MDD tezinin savunucularının çıkardığı *Aydınlık Sosyalist dergi*, yoğunlaşan fikir ayrılıklarıyla birlikte, 1970'in ilk aylarında dergi iki ayrışım şeklini aldı. **Doğu Perinçek** ve arkadaşlarının başını çektiği kesim, Proleter Devrimci *Aydınlık* adıyla yeni bir dergi çıkarırken, İbrahim'de bu saflarda yer alıyordu.

Aydınlık Sosyalist Dergi (ASD) ise yayınına devam ederken, **Mahir Çayan**, **Mihri Belli** gibi isimlerin ittifakını içeriyordu.

Bu süreçlerde (70'lerde) BPKD'nin yarattığı etki hemen hemen gençliğin tüm radikal kesimini MDD'ci olma yönünde etkiliyor ve taraflar birbirini MDD'yi ve Mao'yu doğru savunmamakta itham edip eleştiriyordu.

"Aydınlık'ta yazan Mahir Çayan, daha sonra THKP-C'nin kuruluşuna ve mücadelelerine katılacak kadroları yanına çektiği, 'Sağ sapma, Devrimci Pratik ve Teori' başlıklı yazısına Doğu Perinçek'in İşçi Köylü gazetesinde yazdığı bir yazıdaki şu satırları eleştirerek işe başlıyordu. 'Türkiye'de topraksız, az topraklı, ve orta topraklı köylülerin, işçilerin, esnaf ve zanaatkarların, aydınların, memur ve subayın, yabancı sömürücülerle ortaklık etmeyen sermaye sahiplerinin menfaatli birdir. Bizim partimiz Millî Kurtuluş Cephesi'dir. Bizim partimizin komutanı Mustafa Kemal'dir'

Mahir Çayan, bu görüşlerin 'küçük burjuva kayırukçuluğundan' başka bir şey olmadığını dile getirerek, Mao Zedung'un halk savaşı kavrayışından hareket ederek, 'yeni oportünizm' olarak nitelediği Doğu Perinçek çizgisini, 'köylü devrimini reddetmek', 'köylülerin devrimin temel gücü olduğunu reddetmek', 'devrimin belirleyici alanını kollar değil kentler olduğunu ileri sürmek' 'halk savaşıyla cuntaı aynı kaba koymak'la suçladı." (STM Ansiklopedisi, C. 7, Sf. 2145)

Yukarıya yaptığımız bu alıntıların, dönemin siyasi ve ideolojik gelişimini göstermesi açısından yerinde olacağını düşündük. Dönemin ayrışmaları da esasta MDD tezini savunma ekseninde yapılmaktadır. Fakat yukarıdaki aktarımın sonraki süreçlerde de bir dizi değişikliğe uğrayarak, pratik ve teorik yenilenmelerle değiştiği görülecektir. Gerek Mahir'in ve İbrahim'in gerekse de diğer çevrelerin gelişmesinde önemli değişimler -hatta buna köklü değişimler demek daha doğrudur- olduğunu görüyoruz.

İbrahim, bu ilk ayrışmada kendisini keskin Mao'cu gören PDA'nın yanında yer almasıyla birlikte, giderek Mao'yu daha iyi kavrama evrelerine, yine PDA içindeki eleştirel yaklaşımları sayesinde ulaşmaktadır.

Mart 1971'de kaleme aldığı aşağıdaki aktarımlarında da PDA'nın ortaya çıkış koşullarını anlatmaktadır. Alıntının uzun olması yanında dönemin gelişmesi ve İbrahim'in düşünce evrimini anlamak açısından aktarmayı uygun görüyoruz.

"(...)

Bugünkü PDA Dergisi, TİP yöneticilerine karşı yürütülen muhalefet hareketi içinde doğmuştur. Öyleyse, TİP yöneticilerine karşı yürütülen muhalefet hareketini gözden geçirmekte yarar vardır.

TİP yöneticilerine karşı ilk açık muhalefet, 1964 yılından itibaren YÖN Dergisi'nde başlamıştır.

Ekim 1965'te TİP genel seçimlere katılmıştır.

1965 yılının sonunda ve 1966 yılının başında, İstanbul Şişli ilçesinde ve Ankara'da TİP içinde, Mihri Belli'nin ideolojik ve politik önderliğindeki muhalefet ortaya çıkmıştır.

1966 Ağustos'unda 19 kişi, TİP yöneticileri tarafından Haysiyet Divanı'na verilmiş, fakat Haysiyet Divanı tarafından affedilmişlerdi.

1966 güzünde TİP'in Malatya Kongresi yapıldı. Kongreden sonra, 13 kişi daha Haysiyet Divanı'na verilmiştir.

(...)

1967 Ekim'inde M. Belli önderliğinde ki grup Şişli Kongresi'ni kazanmıştır.

17 Kasım 1967'de M. Belli ve çevresindekiler Türk Solu Dergisi'ni yayınlamaya başlamışlardır.

1968 başlarında Aydınlık Dergisi'nin kurucusu ve bugün PDA'yı çıkaran arkadaşların bir kısmı, TİP yöneticilerine karşı, M. Belli sahnında muhalefete katılmışlardır.

(...)

1968 güz aylarında, İstanbul'da FKF'ye karşı muhalefet başladı. Muhalefeti yürütenler daha sonra Devrimci Öğrenci Birliği'ni kurdular.

Kasım 1968'de Aydınlık Sosyalist Dergisi (ASD)'nin ilk sayısı yayınlandı.

(...)

... 1968 yılının sonunda ve 1969 yılının başında sosyalizmin adına birbirleriyle mücadele eden ve kendi içinde çelişmeler taşıyan iki siyasi blok vardı. Biri DD tezinin sarılan Doğan Avcıoğlu (YÖN), Mihri Belli (TS, DDD, ASD, DÖB) Hikmet Kıvılcımlı (Sosyalist, İPSD) Bloku, diğeri; "Sosyalist Devrim" tezi etrafında birleşen Arçın Aybar, sendikacılar ve doğulular bloku. (...) (Ethem Direhşan, Fırtınalı Yıllarda İbrahim Kaypakkaya-Bilinmeyen Yazılar, Sf. 137-38)

Bu aktarım kısa bir dönemin ana hatlarını yansıtmaktadır. Yukarıda Mahir'in ve diğerlerinin pozisyonunu, düşünce sistematizmini yansıtmak amacıyla yaptığımız alıntılarda olduğu gibi; her düşün kendi maddi realitesi içinde ve onun toplumsal alt üsti oluş koşullarına, ve yine bir dizi dış fırtınaların etkisiyle sürekli olgunlaşma evreleri yaşıyarak gelişmiştir. Böyle olmaması da düşünülemez.

1969 ve 70'lere kadar süren devrimci mücadele ve onun bilinç öğeleri, daha ziyade (TİP'in dışında) öğrenci örgütleri ve kimi yayınlar çerçevesinde sürerken, 1970'lere girildiğinde kimi özgün örgütlenme ve kimi parti tarzı yeni örgütlenmeler, devrimci saflarda ki ayrışmalarla birlikte gündeme geliyordu.

1969'da TİHKP, 1970'de THKO, 1971'de THKP-C ve 72'de TKP-ML kurulacaktı.

"THKO'nun (ve THKP-C ile TIKKO'nun da) oluşumuna yol açan koşullar, nesnel yönüyle, yükselen ve radikalleşen kitle hareketi ve onun doğurduğu ihtiyaçlardı. Düzenin kendini savunması yanında, yükselen işçi ve özellikle de gençlik hareketi karşısında burjuvazi ve siyasal aygıtlarının besle-

diği şeriatçı faşist güçlerin silahlı saldırıları, devrimci militanların karşısına önce koruma ve savunma, giderekte iktidar mücadelesi için silahlanma sorununu koydu. Ve özne yönüyle, TİP ve MDD'ciliğin, parlamenterizm ve cuntacılığın pratikte iflastı ve radikalleşen kitle hareketinin ihtiyaçları, devrimci fikir ve yaklaşımları dayattı" (STM Ansiklopedisi, sf. 2179, Mustafa Yalçınar)

Dönemi yaşayan kimi devrimcilerin sonradan, özellikle de 80 sonrası dönemde geri dönüp söyledikleri şeylerin kimi ayrıcalıklar taşıyor olması yanında nesnel ve özne koşulların saptanması sorununda pek uzak düşünmediği görülmektedir.

"Kahraman işçi sınıfımızın, jedakar köylülerimizin ve yığıt gençliğin çağ gibi yükselen mücadelesi, hızla yayılan ML eserler, Çin'de Başkan Mao'nun önderliğinde yer alan BPKD'nin dünyayı sarsan etkileri, bütün bunlar, ülkemizin toprağında yığınların mücadelesine önderlik edecek genç bir komünist hareketin fışkarmasına elverişli ortamı hazırlıyordu." (İK. SY, sf 155)

Yukarıda bahsettiğimiz kesitler ve aktardığımız yaklaşımlar da gösteriyor ki, ülkedeki toplumsal koşulların nesnel gelişimi yanında, etkide olan veya etkisini yitiren kimi özne gelişmelerin yarattığı etkileşimler, giderek farklılaşmaları ve bir komünist hareketin doğmasını sağlamıştır.

Yukarıda **Mustafa Yalçınar**'den yaptığımız aktarımda, BPKD'nin etkilerinden söz edilmemekle birlikte, -hatta- MDD'nin de "tamamen" iflastı şeklinde bir yaklaşım vardır ki, bu o günün somut durumunu, hele de THKO, THKP-C gibi yapılanmaların ilk kuruluş aşamalarındaki somutluğunu yansıtmamaktadır. Daha ziyade, sonradan reddedilen Maoizm ve MDD tezlerinin bugünkü -ya da en azından 80 sonrası süreçteki- bakış açılarını ifade eden özün yansınası şeklindedir.

Geçmiş süreci -70 öncesi süreci- yakından irdelediğimizde görülen o ki, hemen hemen tüm radikal gruplar MDD ve Mao Zedung'un başını çektiği etkileşim altındadır ve hemen hepsi kirlara yüklenme perspektifinin karmaşık ve dağınık fikirleri arasındadır. **Mustafa Yalçınar**'ın kendisini de Nurhaklar'a çıkaran realite tam da böyledir.

TİP karşısında gelişen ve onun reformculuğuna alternatif, devrimci gelişmeleri savunan MDD'cilerin 70'lerdeki ayrışımında "keskin" Maoocu görünen PDA içinde yer alan İbrahim yoldaş, kısa sürede PDA'nın başını çeken ve toplumsal pratik alanda Mihri Belli'nin darbeci, Kemalist

beklentileri yanında, TİP'in parlamenterist çizgisini tekrarlamakla yetinen kesime karşı yoğun bir muhalefet içine girer. İbrahim açısından bu süreç, Mao'yla, MDD tezinin teorik temelleriyle, BPKD'yle, Halk Savaşı, devrimin güçleri ve müttefikleri, Kemalizm ve ulusal sorun tezleriyle yakınlaşması ve giderek bunları bir sistematik düşünce haline getirmesi olmuştur.

Gerek PDA, gerekse ASD sahında yer alan MDD tezinin savunucuları, TİP'in sosyalist devrim ve parlamenterist politik şekillenmesine karşı mücadele içinde aynı cepheyi oluşturdular.

Sonradan ayrılan Aydınlık Sosyalist Dergisi'nin (ASD) ve PDA'da kendi içinde yerli yerine oturmuş sistemli bir politik-ideolojik çizgisi oluşmuş değildir.

THKO olarak ortaya çıkacak olan kesimde, esasta TİP, FKF ve sonrası süreçte MDD'ciler olarak Dev-Genç içinde gelişen bir kesimdi ve esasta PDA ve ASD'nin dışındaydı.

THKO'da halk savaşı ve MDD'in yorumunu kendince yapmaya çalışıyordu denilse de bu konuda teorize edilmiş bir fikir bütünlüğü söz konusu değildir. Hüseyin İnan'ın, "Türkiye Devriminin Yolu" adlı yazısı bu düşüncelerin kısmi ip uçlarını sunmaktan öteye gitmiyordu. Bunun yanında, THKO; ilk kır çıkarması yapan hareket olarak bilinmektedir.

1970'lerde iyice boyutlanan kitle eylemleri 15-16 Haziran işçi direnişiyle en üst aşamaya varıyor ve bu durum devrimci teorinin kendisinde de sıçramalar yaratıyordu. İşçi sınıfının aktif kitlesel gelişimleri, örgütlenmenin yeni ihtiyaçlarını da koşulluyordu.

15-16 Haziran işçi direnişi, aynı zamanda bu direniş karşısında tavır belirleyen MDD tezi savunucularının da kendi içinde ayrışmalarını doğurdu. 70'in sonbaharında, Mahir Çayan ve arkadaşları ASD'nin yazı kurulundan istifa ederek, kendi güzargahlarını Mihri Belli çevresinin dışına çıkardılar.

"İşçi köylü ittifakı temeli üzerinde emperyalist boyunduruğun en zayıf olduğu kılardan şehirlerin fethi rotasını izleyen bir halk savaşı ile zafere erişeceğini, 'devrimin örgütlü güçlerinin dışındaki güçlere güvenilmeyeceği'ni, ve 'ilk dönemde dar tutulmuş sayıca az ama demir gibi disipline sahip çekirdek' halinde örgütlenmek gerektiğini ileri sürüyorlar ve Mihri Belli'yi bu ilkelerin tersini savunmakta suçluyorlardı." (STM Ansiklopedisi sf.

2177)

Mahirler'in o gün ilke olarak belirledikleri tezler Mao'nun ve ÇKP'nin teorik tezleriydi ve ilerleyen tarihi süreç içinde, bu teorik tezlerde de değişimler meydana gelecek, giderek öncü savaşı'na evrilen ve Gueveracılık olarak şekillenen yeni boyutlara ulaşacaktı.

70 sonrası süreçlerin ve özellikle de kitle hareketlerinin ciddi bir gerileme evresi yaşadığı 12 Mart koşullarıyla birlikte alınan yenilgi süreçleri; devrimci teorinin de yeni biçimler aldığı, alabildiğine farklılaşmaya başladığı dönemleri beraberinde getirmiştir. İlerleyen ilk evrelerde THKP-C içinde de bir ayrışım yaşanacaktı. Yusuf Küpeli ve Münir Aktolga Merkez Komite'den ihraç edileceklerdi.

Bu süreçlerden yaptığımız kısmi aktarımlarla, Türkiye devrimci hareketinin teorik gelişim süreçleri ve buna bağlı olarak oluşan örgütsel şekillenmelerine ilişkin fikir oluşturmaya çalıştık.

Çünkü esas olarak, TKP-ML'nin kökleri de bu süreçlerin genel gidişatından ayrı değildir ve bu gelişmelerden kopuk olarak ele alınamazdı.

TKP-ML'nin kurucusu ve politik-ideolojik yönlendiricisi olarak İbrahim Kaypakkaya yoldaşı bu süreçlerin özgün gelişme seyirlerindeki yansımalarından etkilenmiş, ilk dönemler Kemalizm etkisi altındaki genel havayı soluyarak onun zehirini zamanla tanımış ve giderek özgün bir tarza ulaşılma başarısını göstermiştir.

İbrahim; kendisini Mao'cu gösteren TİİKP içinde ve o günün gerçekliği bazında toplumsal mücadele alanlarındaki gelişmelerin içinde yer alma ve yine, bu gelişmeleri teorize etme noktasında da belli ayrışmaları yaşamaya başladığı ilk evrelerden, Şubat 1972'de DABK Şubat Kararları olarak bilinen somut eleştirileri sistematığının ortaya çıktığı koşullara kadar bir dizi teorik ve pratik etkinlikte bulunacaktı. Bu etkinliklerin bir yanı, kitlelerin radikalleşen gelişiminden, bir yanı da bu gelişmeler içinde öne çıkan gençliğin radikal öncülüğünden esinleniyor ve bu teori-pratik bütünlüğü İbrahim'in düşünme kapasitesinde oldukça yoğun yaşıyordu.

Silahlı mücadeleyi ve onun kırlardan şehirlere gelişecek olan halk savaşı biçimini pratik alanda uygulamaktan uzak olan TİİKP'in İbrahim'in baş hedefi durumuna geldiği aşama, sistematik bir çizginin ortaya çıktığı dönemdir ki bu süreç, DABK Şubat Kararları'yla somut bir olguya dönü-

şeykti.

"... çelişkinin evrenselliği ile özgüllüğünün, belli elverişli iç ve dış şartlarda Türkiye halkasındaki somutlanması" (Zeki Uygun/A. Aydın) Türkiye devrimci hareketinin gelişimini ve bu genele bağlı olarak TKP-ML'nin şekillenmesini yaratmıştır demek özlü ve doğru bir genel ifade olacaktır.

Çünkü yeni (yarı) sömürge ve sömürge ülkelerin hiçbirindeki toplumsal bunalımlar, genel emperyalist dünya iktisadından ve bunun iniş çıkışından bağımsız olmadığı gibi, ondan ayrı olarak da ele alınamaz. '68 krizinin genel emperyalist dünyanın tüm sömürge ve yarı- sömürgelere taşıdığı, aynı zamanda bu alanlarda var olan bunalımı derinleştirdiği ya da hızlandırdığı yadsınmaz.

Bunun karşıt koşullarından biri olarak, dünya sosyalist cephesinin kazanımları ve bir dizi başkaldırının yarattığı olumlu etkilerin var olan bunalım ve onun iliklerine dek hisseden emekçi kitlelerin mücadele yaşamına yansması ile yaratmış olduğu etkiler de görmezden gelinemez.

Çelişkinin evrensel olanının, özgülde aldığı biçimler kendi tarz ve biçimine uygun gelişmeleri koşulandıracaktır. Ve görülen, yaşanan da buna uygun olmuştur.

Türkiye devrimci hareketi, Sovyetler Birliği, Çin, Vietnam, Arnavutluk, Küba, Hindistan vb. ülkelerdeki gelişmelerden etkilenmiştir, ama bunların benzeri bir gelişme seyri yaşamamış aksine kendi özgün koşullarına uygun, onun realitesi içinde değişime uğrayıp olgunlaşmıştır.

1960-1970 SÜREÇLERİNDE KÜRT SORUNUNA DAİR GELİŞMELER

Birinci bölümde aktarmaya çalıştığımız gelişmeler, Türkiye topraklarında süregelen revizyonizmin ve pasifizmin, yığınların artan hoşnutsuzluğu ve dünya sömürge, yarı-sömürge halklarının ard arda gelen başkaldırılarının yarattığı olumlu etkiler ile tahrir edilmesi ve giderek daha üst evrelerde komünist bilinç evrimlerine doğru yol almasının kimi görüngüleri idi.

Bu görüngüler ve bunlara yol açan özsel devrimler ilerleyen aşamalarda geleneğimizin omurgasını da şekillendirerek nitel evrelere doğru yol alırken; tarihinizin köklerini doğru belirleyerek sonradan oluşan teorilerin ve programatik dü-

şünlerin beslediği kaynakları doğru saptayabilmek, ileriye kalkışımızda sağlam temel üzerine ve bastığımız zeminin kendisinden emin bir biçimde yürüyüşümüze devam edebilmemizi getirecektir.

İbrahim Kaypakkaya yoldaşa somutlaşan genel programatik görüşlerin en başta gelenlerinden biri milli meseleye dair olan yaklaşımlardır. İbrahim'in Kemalizm'den köklü bir kopuş sağlayabilmesi ve onun sınıfsal karakterine ilişkin, o güne değin TDH içinde ilk ciddi duruş olan tezleriyle birlikte; milli meselede Kürt realitesinin ortaya konulması ve Kemalizm'in Kürtler karşısındaki pozisyonunu doğru saptamış olmasıyla, -bir dizi eksikliğine rağmen- bu konuda da ciddi bir komünist duruş göstermiş olması önemlidir. Bu gelişmeleri de ortaya çıkaran süreçlerde, -özellikle de 60-70 arası süreçlerde- Kürt hareketlerinin gelişimi ve genel devrimci yönelişi bazında buraya kısa bazı deyiniler aktararak; bu gelişmeleri daha yakından takip etmeye çalışacağız.

Son Kürt isyanı, Dersim olayları kanlı biçimde bastırıldıktan sonra, iç ülkedeki sessizlik uzun süre devam etmiştir. Uluslararası alanda baş kaldıran sömürge halklarının etkilerinin Türkiye'ye yansıdığı pek söylenemez. Bunun en önemli nedeni, Kürt halkının kendi iç evrimini çok gerilerden sürdürüyor olmasıdır. Bununla beraber, Türkiye'de komünist bir düşünce ve onun politik yaklaşımlarının yokluğu birleşince Kürt aydınlanması oldukça cız ve yavaş ilerleyecekti.

Dersim isyanından sonra iç ülkede etki bulan en ciddi gelişmeler, yine diğer parçalardaki Kürt hareketleriydi. Mahabat Kürt Cumhuriyeti ve sonrasındaki gelişmeler önemli oranda iç ülkeye yansadıysa da, bu, çok kahçı etkiler bırakmış değildi.

Ezen ulusların hemen hemen her olay ve gelişmede, küçük azınlık ve etnik grupları günah keçileri olarak ilan ettikleri bilinen bir durumdur.

Ermeniler, bütün katliamların, günahların hatta tüm sefaletin ve yoksulluğun sorumluları ilan edilirken; şoven, ırkçı, faşist duygular şahlandırılıp, dikkatler bu yöne kanalizasyon edilerek katliamlar tertipleniyordu. Bunu yaparken Kürtler; aynı Kürtler hedef alınca da, ya başka Kürtler ya da farklı milliyetlerden azınlıklar harekete geçiriliyordu. Bu politika çok bilinen ve söylenen emperyalizmin o meşhur "böl-parçala-yönet" taktiklerinin uygulamasıydı.

1960 ihtilalinin en büyük dayanaklarından bi-

ri de yine Kürtler'di.

İşte size düzmece ve kimilerinin "demokrasi", kimilerinin "burjuva demokrasisi" diyerek göklere çıkardığı ve ondan yıllarca medet umarak kitleleri büyük yanılgılar içinde bıraktıkları, bugün bile hala, 60 darbesinin gerçek faşist özüne değinmekten geri durulduğu (MBK) Milli Birlik Komitesi'nin, (31 Mayıs 1960) Cumhuriyet Gazetesi'ndeki 27 Mayıs Darbesi'nin gerekçesi:

"Milli Birlik Komitesi'nin neşredeceği vesikalar. Bir Kürdistan hükümeti tesis için DP grubu içinde çalışmalar varmış. Sapık iktidar bunlara ve Şeyh Said'in oğlunun Rus yapısı ciple Doğu'da propaganda yapmasına göz yummuş. Geliştirilmesine çalışılan gayenin yeni bir Kürdistan olduğu, bu konuda, bir kaç DP milletvekilinin yardımcı olduğu vesikalarıyla ortaya çıkmıştır. MBK ve hükümet bu yola sapanların faaliyetine son vermiş, memleketi parçalayıcı unsurların tamamen izolesi yolunda zorlayıcı tedbirler alma yoluna gitmiştir. Türkiye'nin bütünüyle yalnız Türkler'in vatanı olduğu, başka gayeler taşıyan bir kaç kişiye bentinsetilecektir." (Akt. STM Ansiklopedisi)

İşte size gerçekler. Faşizmin, en belirgin özelliği ırkçılığıdır. ırkçılığı taşımayan hiçbir faşizm yoktur yeryüzünde.

Oysa, 1960'lara gelindiğinde Türkiye'de yaşanan sosyal-siyasal çalkalanmaların yanında, Kürtler'in sessizliği kuzuda uyku misalindedir ve egemen devlet, 1959'da Diyarbakır'da yayınlanan İleri Yurt Gazetesi'nde Musa Anter'in kimil şiririnin yayınlanmasından dolayı, Musa Anter'i, gazete sahibi ve yazar işleri müdürünü tutuklayacaktır. Hemen ardından İstanbul ve Ankara'da çeşitli fakültelerde okuyan 49 Kürt gencini, göz altına alarak, "Asalun ve İstanbul Taksim meydanında bir hafta sallandırılm" diyenlerde yine bu egemen devletin DP'li yöneticileridir.

Yani görülen o ki, DP'nin bu ırkçı faşist yöneticilerine karşı darbe yapan "demokrasi yanlısı" darbeciler, DP'yi Kürtler'e ve Kürt devletini kurmaya girişenlere göz yummakla suçlayacaklardır.

27 Mayıs'tan hemen sonra generaller çeşitli konuşmalarında, "Biraz daha geç kalsaydık Türk vatanı elden gidecekti" diyeceklerdi. Bununla da yetinmeyerek, Haziran 1960'ta "485 Kürt göz altına alındı ve Sivas'ta bir kampa toplandı. Kampa kapatılan bu Kürtler'e çok ağır işkenceler yapıldığı halde Türk basını bu işkenceler hakkında hiçbir şey yazmadı." (STMA, sf. 2112)

Yapılan bu icraatlar 27 Mayıs'ın generallerinin imzasını taşıyor. Bu icraatlar peş peşe aynı biçim ve türlerde devam ederken, Kürtler'i inkara varan "Türkleştirme" politikaları da hızla devam edecekti.

Bu bağlamda Kürtçe ve Ermenice olan yer ve insan isimleri değiştiriliyor. 1961 Anayasası tamamen yok sayma ve eritme politikasının şablonu oluyordu.

Egemen resmi ideolojinin tüm zoraki asimilasyon, eritme ve yok sayma siyasasının ve uygulamalarının yanı sıra, 60 sonrası hızlı bir gelişme gösteren aydınlanma, Kürt milli bilincinin gelişmesi ve Kürt aydınlarının faaliyetlerine de yansiyordu. 1962'de Silvan'ın Sesi, 1963'te Deng (İstanbul), 1963'te Roja Newe, 1963'te Reya Rast, gibi dergiler çeşitli süreler içinde yayınlanacak ve Haziran 1963'te yapılan geniş tutuklamalarla dergilerin tümü kapatılacaktı.

1962'de yayınlanan Barış Dünyası Dergisi, "Doğu Davamız" başlığı altında yayınladığı yazılar tartışmalara vesile oluyordu. Açıkta Kürt sorununu gündeme alıp tartışmaya bile; "... Doğu kalkınması, yasak koyma ve kaldırma zihniyetiyle bu davanın çözülemeyeceği, artık, üzerinde şüphe edilemeyecek bir gerçek olmuştur" (Age, sf. 2120) şekliyle gündeme getirmiş olması önemli ileri bir adım olurken, bu yaklaşımlar dönemin sağ çizgilerince yoğun eleştiriyeye tabi tutulurken, dönemin sol'unu temsil eden YÖN tarafından da yoğun biçimde eleştirilecekti.

Aynı süreçlere denk gelen Mustafa Barzanî'nin Sovyetler'den Irak'a dönüşü ve Kürdistan'da yoğun bir canlanmanın oluşu, TC devlet egemenliği açısından oldukça ürkütücü karşılanıyor, bunun iç ülkede de kimi yansımalarını bulacağından korkularak, gelişen Kürt aydınlanmasının üzerine şiddetle gidiliyordu. Ve 1963'te "23'ler olayı" diye bilinen tutuklamalarda, Barış Dünyası Dergisi ve tüm diğer Kürtçe isimli dergiler, yazarlar, dergi sahipleri ve yazar işleri müdürleri, "kızıl komünist" denilerek tutuklanıyorlardı.

İç ülkede yaşananlar ise; dağlarda gezen kimi asi Kürt 'eşkiyaları'nın dışında pek fazla bir harekete sahip değildi. Bireysel veya kimi grupsal anlamdaki bu türden asilikler, yine de Kürt halkının isyan ve statükoyu reddeden iç özelemlerinin yansımaları olarak etkili oluyordu.

Legal dergilerin kapatılıp bir çok aydının tutuklandığı dönemlerin devamında Türkiye Kür-

distan Demokrat Partisi'nin illegal tarzda kurulduğu (1965) sanılmaktadır. 1966'da yeni bir yayın olarak Yeni Akış yayınlanırsa da, dergi 4. sayısında kapatılır. Dergideki yazılarından dolayı, aralarında Kemal Burkan'ın da bulunduğu bir çok kişi tutuklanır.

KÜRT KİMLİKLİ HAREKETLER

1961'de Silopi'de "Kürdistan Demokrat Partisi Mesullüğü" olarak oluşum sürecine giren TKDP'nin 1965'te kurulması, dönemin ilk ve de en ciddi siyasal gelişimi olduğunu görmek gerek. Ezilen ulus cephesinde açılan bu tarz bir gelişme kendi döneminin reformcu-parlamentarist özünü aşmamış olması yanında yine de önemli bir yenilme hareketidir.

Kısmi demokratik-ilerici talepler öne süren bu hareketin mücadele zemini ve sınırı var olan statüko dahilinde ele alınmıştır. Böyle olduğu halde yine de illegal olarak kurulmuştur. Çünkü dönemin devlet yapısı Kürt ismiyle bir partinin kurulmasına olanak tanımamaktadır.

Devletin yapısını doğru biçimde tahlil eden Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi'nin, demokratik-ilerici olanı, hatta sosyalizm ve demokratik halk iktidarlarının zemininde yaşam bulabilecek düzeyde ileri kimi taleplerini, var olan sistemden koparmaya çalışmasının yollarını yeterince açık somutlamamış olması yanında, tamamen haklı taleplerinin arkasında durmasıyla dönemin en ciddi çıkışı olarak tespit etmenin doğru olduğunu sanıyoruz.

Yükselen kapitalizm koşullarında, ülkenin demokratikleştirilmesine endekslenen ulusal sorunun çözüm yönteminin 1965'lerde; bir devrim sorunu olarak ulusal sorunun çözülmesi yerine geçilmesi dönemin bilinç ve gelişme evrimiyle izah edilebilir olduğunu düşünüyoruz.

Yine de, kendi bilinç seviyesini ve sonrası gelişmelere kaynaklık etmesi bazında TKDP'nin programı anlamlı ve önemlidir. Dönemin gelişmelerini kavramak ve sonrası süreçleri de bu gelişmelere bağlayabilmek için incelenmesi gerekir. (Bakınız Hıdır Göktaş)

TC devlet sınırları içinde yaşayan Kürtler'in Kemalizm döneminden, bahsedilen sürece kadar bir dizi isyanı, talebi ve yönelimi olmuştur. Özel-

likle Dersim isyanının bastırılmasından sonra, derin bir suskunluk içine gömülen iç ülke; 1960'lara gelindiğinde; gerek iç toplumsal çalkalanmalar ve onun yarattığı aydınlanma etkileri, gerekse de, -başta- hemen yanındaki kardeş coğrafyanın Kürtler'inde gelişen yoğun alt üst oluşlar ve giderek kendisinin varlığını hissettiren gelişmeler ve yine dünya ölçeğinde boy gösteren anti-emperyalist başkaldırıları yeni aydınlanmalar ve onun yeni boyutta hareketliliğine tanık olmaya başlıyordu.

TKDP'nin programı, -her ne kadar devrimci mücadele mecrasında olmasa da- reformcu ve ilerici talepler yüklenmiş ve kendi doğal zorunlu istemlerinin siyasi bir öze büründürüldüğü biçimde olmuştur. Bu gelişmeler, Türkiye "sol"unun gelişiminin ve giderek Marksist baloş açısının olgunlaşmasına da kaynaklık etmiştir.

TİP'in içinde yer alan kimi Kürt aydınlarının da yarattığı basınla, 1967'de TİP'in düzenlemeye başladığı "Doğu mitingleri" bu yansımanın ve aydınlanma doğrulunun küçük imareti olacaktır. Bu mitinglere katılan ve konuşma yapan aydınların bir kısmı, illegal faaliyet yürüten TKDP'nin üyeleri veya taraftarlarıdır.

Silvan, Diyarbakır, Urfa, Viranşehir, Lice, Hilvan, Mardin, Derik, Kızıltepe, Siirt, Batman, Tunceli, Bingöl, Genç, Bitlis, Tatvan'da gerçekleştirilen mitingler, Kürt aydınlanmasında önemli etkiler yaratmıştır.

Bu mitinglerde:

"Doğulu, kanunî hakların için çalış didin. Hak istemekle birlik bozulmaz."

(...)

"Batıya medeniyet, Doğu'ya cehalet neden?"

"Jandarma değil, öğretmen istiyoruz."

"Karakol değil, okul istiyoruz."

"Doğu batı yoktur diye uyutulduk."

"Doğunun kaderi açlık, işsizlik, horgörülmeye. Batı vatan, ya doğu ne?"

"Doğulu, insanlığını ve vatandaşlığını mutlaka kabul ettirecektir."

"Batıya fabrika yol, Doğu'ya komando, karakol."

Millî gelir Marisa 2350, Ağrı 500, Aydın 2500, Hakkari 250 TL."

"Dipçik değil uzman istiyoruz." (...) (Aktaran Hıdır Göktaş) vb. gibi pankart ve sloganlar kullanılmıştır. Bu örnekler, dönemin kitlesel gelişimi ve

bilinç uyanışının özel yetilerini gösterme açısından önemlidir.

TKDP'nin kurulmasından 1 yıl sonra, Genel Sekreteri **Faik Bucak**'ın öldürülmesi, ve 1968'de TKDP'ye karşı başlatılan yoğun tutuklama faaliyetleri, Kürt hareketlerinin ilk elden hedef durumunda olduğunu gayet açık biçimde sergilemektedir.

TKDP'nin dışında Kürt kimliği taşıyan diğer bir önemli oluşum Dev-Genç ve TİP içindeki Kürt gençlerinin kurduğu Devrimci Doğu Kültür Ocakları'dır. Esasta Kürtler tarafından kurulan ve Kürt halkının kimi demokratik-ilerici taleplerini savunan bu oluşumun "Kürt" ibareli herhangi bir isim kullanamayışı, dönemin bilinç seviyesiyle değil, devlet aygıtının yapısını yansıtmalarıyla açıklanabilir. 1969'da kurulan bu oluşum, Türkiye'de Kürt sorununa bakış bilincinin gelişme evrelerinin somutlanışını göstermektedir.

DDKO'nun tüzüğü'nün ikinci maddesinde amacı şöyle izah ediliyor:

"Madde 2: (...) İnsan hak ve hürriyetlerini savunmak, halkımızın bütünlüğünü devrimci çizgide geliştirip yaşatmak, demokratik özlem ve ihtiyaçlara cevap verebilecek kültürel ve sosyal faaliyetlerde bulunmak, ırkçı, şoven ve anti-demokratik akınlara karşı insanı değerlere dayalı, toplumsal muhtevalı Misak-ı Milli anlayışını haktan kılmak amacını güder." (Akt. H. Göktaş, sf.109)

Başta Ankara'da kurulan DDKO, kısa zamanda çeşitli Kürt illerinde içinde olduğu 9 ayrı yerde kurulmuş ve bu örgütler bünyesinde bir dizi "Doğu mitingleri" gerçekleştirilmiştir.

Bu faaliyetlerin kendisi iç ülkelerde ciddi hareketlenmelere kaynaklık etmiştir ve öte yanda da egemenlerin Kürt illerine karşı yoğun saldırılarını gündemlemiştir. Komando operasyonları düzenlenerek "asayiş testis etme" adı altında yüzlerce Kürt köylüsü işkenceden geçirilmiştir. Bu konuda DDKO'nun hazırladığı bir rapor, dönemin cumhurbaşkanına sunulmuştur.

Gerek TKDP ve gerekse de DDKO'nun gelişimi 60'lı yıllardan sonra gelişen Kürt aydınlanmasının, ilerici, demokratik, devrimci nüvelerinin maddi ürünleri idiler ve bu gelişmeler, Türk sol hareketi ve giderek radikalleşen devrimci gençliğin bilinç sıçramalarına da olumlu yansımalarla bulunuyordu. Bu hareketler ve bu hareketleri oluşturan aydın ve öğrenciler, başta TİP ve

SGÖ, TÖS gibi örgüt ve partilerle de ilişkiler içindeydiler.

Bilinç evriminin seyrini anlayabilmek ve dönemlerin somutluğunu daha yakından kavrayabilmek için bu süreçlerin içinde küçük gözlemler edinmek önemli olacaktır.

TÜRK SOLU'NUN KÜRT SORUNU KARŞISINDA TAVRI

1920'lerden sonra Bolşevikler'in Kürt sorunu karşısındaki tavırları, dönemin TKP siyaset ve pratiğine olduğu biçimiyle yansıdığı gibi, 1930'lardan sonraki süreçte tamamen Kemalizm'in Kürt sorunu karşısındaki uygulamalarına tabi olan TKP yaklaşımları, uzun yıllarca egemen politik tarz olagelmıştır. (Bu yanı farklı bir yazı konusu olacağından şimdilik geçiyoruz)

1960'lara gelindiğinde de TKP'nin Kürt sorunu karşısındaki sosyal şoven duruşu esas belirleyici olmakla birlikte, gelişen diğer siyasi oluşumlara da bu yaklaşım yansıyor.

1954'te kurulan Vatan Partisi ve 1961'de kurulan TİP, bu genel oluşumun ve yaklaşımın etkisinden farklı bir mecraya çıkamamıştır.

"Sorun sınıfsaldır" şeklindeki genel ifade ve buna dayanan teorik açıklamalar esas olarak, egemen ulus milliyetçiliğinden beslenen ve Kürt varlığının inkarı üzerine kurulan şovenizmin savunusu gerekçelerinden başka bir şey değildi. Kemalizmin savunusu olarak şekillenen dönemin "sol"culuğu, milli mesele karşısında da farklı bir mecraya, ancak 70'lere gelindiğinde çıkabilecekti.

Bu gelişmelerde, Güney'deki Kürt hareketliliğinin iç ülkedeki yansımalarının etkili olması ve Kürt aydınları ile gençliğin kıpırdanışlarının gündeme oturmasıyla yaşanan etkileşimler önemli olacaktı.

1960'ın ortalarına gelindiği süreçte, ulus ya da ulus ve ülke varlığını zikreden bir yaklaşım yoktu. Kuvilcım'ın kimi değini ve görece ileri yaklaşımlarının ötesinde ciddi bir duruş yoktu.

1960'lardan 1968'lere kadar yayınlanan dergilerde Kürt sorununa -hemen hemen- hiçbir değini yapılmış değildir. Daha ziyade "Atatürk milliyetçiliğinin izinde" olunduğu yönünde tavır belirtilmiş, yazılar, sloganlar ve propaganda bunun üzerine şekillenmiştir.

Ancak 1968'lerden sonra, "Doğu sorunu" ibaresi altında kimi -tek tük- yazılar yayınlanmıştır. DDKO'nun kurulması ve faaliyeti Türk solu için de ciddi etkilemeler yaratmıştır.

1970'lere gelindiğinde, Türk solu kavramı Türkiye solu, "Türk devrimcileri", "Türkiyeli devrimciler" vb. gibi değişimleri koşullayan esas etmen, Kürt uyanışı, Marksizm'in daha canlı biçimde günlük yaşama girmesi ve Kürt aydın, öğrenci gençliğini kazanma sorunlarının artan önemi ve bunun ihtiyaçları idi.

70'lerde, Emek, Türkiye Solu, İşçi-Köylü, Anı gibi dergilerde "Kürt Sorunu", "Doğu sorunu", "Etnik sorun" türünden başlıklar altında yazılar yayınlanmaya başlayacaktı.

Bu etkiler, TİP'in 4. Kongresi'ne de yansımaktır. 1970'te toplanan kongre, "Türkiye'nin doğusunda Kürt halkının yaşamakta olduğunu, Kürt halkı üzerinde baştan beri hakim sınıfların, faşist iktidarların, zaman zaman kanlı zulüm hareketleri niteliğine bürünen, baskı, terör ve asimilasyon politikaları uyguladıklarını, Kürt halkının yaşadığı bölgenin, Türkiye'nin öteki bölgelerine oranla gert kalmış olmasının temel nedenlerinden birinin, kapitalizmin eşitsiz gelişme kanununa ek olarak, bu bölgede Kürt halkının yaşadığı gerçeğini göz önüne alan hakim sınıf iktidarlarının güttükleri ve sosyal politikanın bir sonucu olduğunu, bu nedenle doğu sorununu bir bölgesel kalkınma sorunu olarak ele almanın hakim sınıf iktidarlarının şoven milliyetçi görüşlerini ve tutumunun bir uzantısından başka bir şey olmadığını, Kürt halkının anayasal vatandaşlık haklarını kullanmak ve diğer tüm demokratik özlem ve isteklerini gerçekleştirmek yolundaki mücadelesinin bütün anti-demokratik, faşist baskıcı şoven-milliyetçi akımların amansız düşmanı olan partimiz tarafından desteklenmesi... vb" (STM Ansiklopedisi, sf. 2133) şeklinde kararlar alıyordu.

Bu dönemde hemen hemen diğer tüm ilerici reformcu ve devrimci hareketlerde Kürt sorunu belli farklı etkilerle yansıyorluydu da, esaslı bir çözümleme sözkonusu değildi. Böyle bir çözümlemenin, Kemalizm'den kopma ile başlayacağı açıkken, bu süreçte -yani 1970 ve öncesi süreçte- böyle bir kopuşun yaşandığı söylenemiyordu.

En ciddi karşı duruş Kürt hareketlerinin bünyesinde gelişirken, bu durum; özellikle de 1970'te Irak Kürtleri'nin hükümetle yaptıkları özerklik anlaşmaları ile ivme kazanıyor, moraliye oluyordu.

Dev-Genç'in bünyesinde ve TİP saflarındaki ayrışmaların devamı olan çeşitli "sol", devrimci grupların söylemlerine de Kürt meselesi giriyordu bu aşamadan sonra.

1971'de sıkıyönetimin ilan edilmesi ve ilk etapta, devrimcilere ve Kürt aydınlarına, ilericilerine yönelen operasyonlarda, tutuklamalar ve mahkemelerde görülen DDKO ve TKDP davalarında Kürt milli bilincinin ve Türk solunda Kürt sorununa karşı yeni sıçramaların doğmasına kaynak oluşturan etmenler gelişmiştir.

70 öncesi gelişmelerden olumlu biçimde etkilenen ve bir Türk aydını olarak Kürt sorunu karşısında ciddi duruşlar gösterme çabası içinde olan **İsmail Beşikçi** 71'deki yargılanmalarından bahsederken şöyle diyor:

"... 1971 Doğu duruşmaları hakkında bazı şeyler söylemem gerekiyor. Gerek duruşma sürecinde, gerek sıkıyönetim tutukevinde çeşitli kişilerle yaptığım konuşmalar, Kürt sorunu hakkındaki düşüncelerimi kökten değiştirdi. Aslında olgular, olgusal ilişkiler aynıydı, değişen olaylara bakış tarzıydı."

Denilebilir ki: direnişleri, eylemleri, çatışmaları, baskı sindirme ve yok etme politikaları, tutuklama ve sürgün etmeleriyle yaşanan bu süreçlerin tümü bilinç evriminde ciddi etkiler yaratmıştır. 12 Mart sıkıyönetim dönemlerine gelindiğinde Kürt sorunu karşısında ciddi komünist duruş gösteren siyasal bir yapılanmanın olduğu söylenemez. Bu özellikle de, gerek kendisini Türkiye solu, gerekse de Türk solu ilan eden kesim açısından böyledir. Gerçek anlamda resmi ideolojiden köklü kopuş sağlayan Marksist yekınme eylem ve düşünceleri ancak bu aşamadan sonra yavaş yavaş ayağa kalkacaktı.

İbrahim Kaypakkaya yoldaş da bu süreçlerin hengâmesinde, bu etkileşimler içinde gelişip şekillenen bilinç evrimlerini yaşayacaktı; Kemalizm'e karşı etkin tavır alabilme tavrıyla bağlaşıklık içinde, Kürt meselesine de nitel bir yaklaşım gösterme pozisyonu içine girecekti.

(DEVAM EDECEK)

STRATEJİ VE TAKTİKLER

BELGE*

PB 1. SAYISINDA YER ALAN ÖNSÖZDEN:

"Strateji ve Taktik başlığı altında yayınladığımız bu yazının bir bölümü, daha önce MK raporunda yer alan bu konularla ilgili MK'nın görüşlerini yansıtan, bugünde geçerli olan görüşlerdir. Diğer bölümler ise MK raporunun bu konudaki görüşleri ışığında kaleme alınmış görüşlerdir. Görüşlerin bütünlüklü olarak incelenmesini kolaylaştıracığı ve tartışmaların belli konularda toplanmasına hizmet edeceği ve gereksiz tekrarları önleyeceği için, bu konudaki tüm yazılan bütünlüklü olarak yayınlamayı uygun gördük."

Genel olarak partimizde, özel olarak da MK'da en çok sorun teşkil eden ve en fazla hataların yapıldığı temel sorunlardan biri de strateji, stratejinin taktiklerle olan bağı, taktikler, mücadele biçimleri, objektif gerçeğin tahlili ve bu alanda subjektif ögenin rolü ve fonksiyonuna ilişkin politikamızdır. Bu nedenle bütün bu sorunlara bilgimiz ölçüsünde mümkün olduğunca geniş bir şekilde değinmeye çalışacağız.

İşte sınıf hareketinin objektif ve subjektif olmak üzere iki yönü vardır. Strateji ve taktiklerin hareket alanı subjektif yönü sınırlandırır. Objektif yan, bizim irademiz dışında olan, bizden bağımsız ve bize rağmen varolan olgulardır. Toplumun gelişmesinde son tahlilde tayin edici olan yan objektif yandır. Partimizde strateji ve taktikler incelenirken, özellikle objektif gerçek ile subjektif öge sürekli olarak birbirine karıştırılmakta, çoğu zaman içinden çıkılmaz hale sokulmaktadır. Ya da objektif gerçek, strateji ve taktik belirlemede yeterince göz önünde bulundurulmamakta, subjektif öge, her derde deva olarak görülmekte, gerçek yerine duygular konulmakta, bazen sağ, bazen de sol pozisyonlara düşülebilmektedir. Proletarya hareketinin iradesi dahilinde olmayan objektif süreçlerin ve gelişmelerin proletaryanın beynine yansımaları, proletaryanın objektif şartları olduğu gibi görmesi, yorumlaması ve bu objektif sürece uygun taktiklerin geliştirilmesi gerekir. Proletarya hareketi, objektif gerçeği tayin etmez; uyguladığı taktiklerle bu süreci hızlandırır ya da yavaşlatır. Ama objektif sürecin gelişme seyrini tayin edemez. Mesela proletarya partisi doğru taktikler ileri sürüp uygulaması durumunda, objektif süreç daha olumlu yöne kayarken, yanlış tak-

tikler ve uygulamalar yaparsa, objektif durum bu defa da kötüye gidecektir.

Objektif gerçeği çok yönlü tahlil edebilmek için proletarya hareketinin yerterli bir Marksist bilince sahip olması gerekir. Objektif durumdaki gelişmeleri, sınıfların gelişme seyrini köklü değişikliklerin ekonomik ve siyasi nedenlerini, bu değişikliklerin dünyadaki objektif değişimlerle olan bağı, yükselen ve çöken sınıfların durumunu ayrıntılı olarak tahlil edebilmek ve doğru bir strateji ve taktik tespit edebilmek için proletarya hareketinin ML teori konusunda asgari bir bilgisinin olması gerekir. ML teoriyi asgari oranda da olsa kavramayan bir önderlik veya kişi, gerçekten durumu çok yönlü olarak tahlil edemez. Yüzeysel tespitler yapar. Gelişmenin bir yanını görürken öbür yanını göremez. Olaylar hızla değiştiği zaman, gelişmenin ve değişimin nedenlerini göremez ve ona uygun hareket edip proletarya hareketinin önüne doğru taktikler koyamaz ve gerekli değişiklikleri zamanında yapamaz.

Biz kendimizi bu açıdan değerlendirdiğimizde objektif gerçeği tahlil etmede ne kadar hatalar işlediğimizi, onun yüzeysel ve kaba olarak tahlil ettiğimizi ve bazen de çok kaba noktalarda açık olan bir sorunu bile zamanında tahlil edemediğimizi görüyoruz. Bunun esas nedeni, olayları ve gelişmeleri Marksist bilgi ışığında yeterince tahlil edememiz veya ML bilginin oldukça suğ olmasından ileri gelmektedir. Çoğu zaman siyaset ve taktikler tespit ederken taşın kuşa değmesi değil de, kuşun taşla çarpması misali tespitlerimizin nedenleri, tam da buradan gelmektedir veya çoğu defa objektif gerçek üç yıldan beri değişmişken, biz bu objektif gerçeğin değiştiğini ancak üç yıl sonra tespit edebilmekteyiz. Bunun nedeni de objektif süreci ve bu süreçte meydana gelen şu veya bu değişikliği takip etme ve onun sonuçlarını tahlil etmede izlediğimiz kendiliğindenci siyasetimizden başka birşey değildir. Bazen bu konularda sıradan insanların bile gerisinde kalmamızın düşündürücü yönleri vardır. Objektif gerçeği kaba olarak tespit etmek de proletarya partisi için yeterli değildir. Mesela, devrimci durum geliyor veya karşı-devrimci sınıflar saldırıya geçecekler demek yetmiyor. Önemli olan kaba gözlemler değil, bu değişim ve gelişmelerin nedenlerini köklü ve çok yönlü bir şekilde tahlil etmek ve bu gerçeğe

uygun olarak doğru bir siyasi hat belirlemektir. Örneğin bu cıvıtanın geldiğini herkes bilir. Ama onun neden ve nasıl geldiğini, kimler tarafından gerçekleştirildiğini ve ne amaçla geldiğini herkes tahlil edemez. Bunu ancak ileri bilinçli insanlar tahlil edebilir. Mesela biz, üzerinde yaşadığımız ülkemizdeki objektif gelişmelerin doğru bir tahlilini bile ancak yıllar sonra tespit edebiliyoruz. Ama bu defa da iş işten geçiyor. İşte bütün bunlar bize önderlik olarak objektif süreci incelemede ne derece yüzeysel bilgilere sahip olduğumuzu göstermektedir.

Dünyadaki ve ülkemizdeki objektif gerçeği tahlil etmek yalnızca taktikler için gerekli değildir. Ülkemizin toplumsal ve ekonomik gelişmelerini yani objektif durumunu doğru tahlil etmek, stratejinin tespiti ve diğer tüm sorunların temel taşıdır. Bu gerçek, tahlil edilmeden proletarya hareketi stratejisi, asgari ve azami programını, taktiklerini objektif gerçeğe üzerine oturtamaz ve nihai hedefine varamaz. Bu gerçekleri tespit edecek olan tek silah da ML bilimidir. Bu kullanılmadığı müddetce proletarya hareketi yönünü hiçbir zaman doğru tahlil edemez ve stratejiye kılavuzluk edemez.

Devrimci teori, pratikten elde edilen bilgilerle ortaya çıkar, sistemleşir, tekrar pratiğe hizmet eder. Ve tekrar daha da gelişip güçlenir. Proletarya hareketinin devrimci teori konusunda asgari bir bilgisi yoksa, stratejik meselelerden tutun da günlük somut taktiklere kadar doğru hareket çizgisi benimseyemez. Kendiliğindencilik sağ ve sol biçimlerinde debelenip kalır ve sınıf mücadelesine önderlik yapamaz. Bizim de durumumuz üç aşağı beş yukarı böyle bir kendiliğindencilik içinde kıvranıp durmaktan başka bir şey değildir.

STRATEJİ NEDİR?

Stratejinin en önemli görevi, proletaryanın programında formüle edilen hedeflere ulaşmak için, karşı-devrim güçlerini yenmeyi gerçekleştirmesi için, işçi sınıfı hareketinin izlemesi gereken temel yönü tayin etmektir. Bu amacı gerçekleştirmeye kadar strateji değişmez. Strateji denildiği zaman bu yalnızca hakim sınıfların yıkılması olarak ele alınmaz veya yalnızca devrimin bütünüyle gerçekleşmesi temeline stratejiler tespit edilmez. Mesela düşmanın herhangi bir ordusunu yok etme planında da strateji tayin edilebilir. Örnek olarak düşman ordusunun herhangi bir kolunu yenmek, stratejik hedef olarak konur, bunun nasıl gerçekleşeceği ve temel yönü bu temele bağlı olarak tespit edilir. Stalin yoldaş strateji konusunda şunları söylüyor:

"Stratejinin konusu, devrimin belirli bir aşaması

na... kabul ederek, proletaryanın başlıca darbesinin doğrultusunu saptamak, devrimci güçlerin uygun düzenlenişi için (ana ve ikinci yedek güçler) plan hazırlama; devrimin belirli aşaması boyunca bu planın gerçekleşmesi için mücadele etmektir." (Leninizim'in Sorunları, sf: 72)

Strateji, o süreç bitmeye kadar değişmeden kalır. Eğer proletarya amacını tamamlayıp o stratejik hedefe varmış ise, o zaman strateji değişir. Strateji değişmez bir tespit değildir. Objektif süreçteki köklü değişikliklere, bağlı olarak strateji de değişmektedir.

Strateji, objektif koşullardan soyut olarak tespit edilen hedef değildir. Tersine, objektif durumun sonucunda strateji tespit edilir. Mao Zedung yoldaşın deyişimiyle: "Strateji, objektif gerçeğin kazıkları üzerine dikilmelidir." Partimizin ülkemiz gerçeklerine uygun olarak koyduğu stratejik tespitleri doğrudur. İl, MK, stratejimiz konusunda elle tutulur bir faaliyet yürütmedi. Ortaya koyduğu çizgi ve uygulama, bizi stratejik hedeflere bir adım daha yaklaştıran çizgi değil, stratejik hedeflerden partiyi gerilere götüren, kendiliğindenci, sağ çizgidir. MK, stratejimizi uygulayabilecek kadar bir kavrayışa sahip değildi ve hayata uyguladığı çizgi de stratejimize uygun çizgi değildir. MK, stratejik tespitlerimizi derinleştiren, bu stratejimizi kadrolarımıza kavrayabilecek veya daha da derinleştirebilecek bir hat izlememiştir. Daha çok çizgimizin doğru olduğunu söylemekle yetinmiştir. Çizgimizin doğru olduğunu söylememize rağmen uyguladığımız çizgiyle partimizin stratejisi arasındaki ilişkinin ne olduğunu, onunla bütünlük içinde olup olmadığını gözden geçirmemiştir. Oysa, parti çizgimiz adına yapılan birçok tespit, politika ve uygulama, gerçekten bu çizgiyle tezat teşkil ediyordu. MK, stratejimizi hayata uygulamadığı gibi bu çizgi bazen temel noktalarda çığnıncıbilmiş bazı noktalarda ise iğdiş edilmiştir. Mesela halk savaşı stratejimizi parti çizgimizle olan ilişkisini gözden geçirdiğimizde sağdır. Yine ordu örgütlenmesi sağdır. Yine cephe konusundaki siyasetimizi değiştiren İl, MK'nın 4. toplantı kararı anti-demokratik ve sağdır. MK, stratejik tespitlerimizi oportünizme ve revizyonizme karşı da savunmamıştır. MK, daha çok susmayı yeğlemiştir.

MK, stratejiye yön verecek olan devrimci teorianın önemini kavrayamamıştır. Bu nedenle de stratejik tespitlerimizi derinleştirememiş ve hayata uygulayamamıştır.

TAKTİK NEDİR?

Stalin yoldaş bu konuda şunları söylüyor:

"Diğer yandan taktikler ise, belirli bir dönüşüm

ve stratejik dönem temelli üzerinde, itişler ve kalkışlar tarafından birbirleriyle mücadele eden güçlerin ilişkileri tarafından, mücadele biçimleri tarafından, hareketin temposu tarafından, herhangi bir bölgedeki, herhangi bir andaki mücadele arenasını tarafından belirlenir ve bu etkenler bir dönüşümden bir diğerine kadar olan dönem sırasındaki, zaman ve mekan şartlarına uygun olarak değiştiğinden tüm savaş kucaklamayan ama, sadece tek tek savaşları kucaklayan ve savaşın kazanılmasına veya kaybedilmesine yol açan taktikler bir stratejik dönem boyunca bir çok kere değişir (değişebilir). Bir stratejik dönem, taktik dönemden daha uzundur. Taktikler stratejinin çıkarlarına dahildir." (Stalin Strateji ve Taktik, sf: 9-10)

Demek ki, strateji değişmediği halde taktikler birçok kez değişebilir ve hatta taktikler bölgeye göre bile farklılıklar gösterebilir. II. MK, taktikler konusundaki bu gerçeği kavrayamadı, daha çok düz mantıkla hareket etti. Taktik üretmede oldukça hantal ve pasif kaldı. Canlı bir politika izlemedi. Doğru bir taktiğin birçok inceleme ve araştırmayı gerektirdiğini görmedi. Sağ taktik hataların yanı sıra önemli dogmatik taktikler de benimsendi.

Doğru bir taktik tespit edebilmek için şu üç noktanın üzerinde durulması gerektiğini Mao Zedung yoldaş şöyle özetliyor:

"Yoldaş Stalin'in de belirttiği gibi taktiklerin doğru düzenlenmesi, durumun doğru tahlilini (sınıf güçlerinin ilişkisinin doğru tahlilini ve hareketin itiş çakışlarının doğru değerlendirilmesini) gerektirir. Buna dayanan doğru mücadele ve örgüt biçimleri gerektirir. Ve doğru bir şekilde 'düşman kampındaki her çatlaktan yararlanmayı ve müttefik bulabilme yeteneğini' gerektirir." (Mao Zedung, Sağ ve Sol Sapma, sf: 70)

Kısa ve öz olarak söyleyecek olursak, herhangi bir konuda doğru bir taktik tespit edebilmek için şu noktalar önemlidir:

- 1- Taktiğin stratejiye hizmet etmesi yani hedefin gözden kaçırılmaması.
- 2- Somut durumun çok yönlü olarak doğru bir tahlili.
- 3- Gelişmenin yönünün tespiti.

Bunların somut olarak ne anlama geldiğini daha derinlemesine ele alacak olursak; Herhangi bir konuda taktik tespit edilirken strateji göz önünde bulundurulmalı ve gözden kaçırılmamalıdır. Çünkü, ML'ler tespit edip uyguladığı her taktiğin stratejiye hizmet etmesi gerektiğini ve bizi stratejik hedefimize bir adım daha yaklaştırması gerektiğini savunurlar. Stratejiye hizmet etmeyen taktikler, devrimci taktikler değildir. Stalin yoldaş bu konuda şunları söylüyor:

"Taktiklerin görevi, yığınların mücadele içinde yö-

netilmesi, sonuçta mücadele bir tüm olarak savaşın kazanılmasıyla yani stratejik başarıyla sonuçlanmasıdır. Ancak taktik başarıların stratejik başarıları engellediği veya ileriye attığı durumlar olabilir. Buna göre, böyle bir durumda taktik başarılarından vazgeçmek gerekir." (Stalin, Strateji ve Taktik, sf:10 -abc)

Stalin yoldaşın da net olarak özetlediği gibi, taktikler stratejiye tabidir ve ona hizmet etmek zorundadır. Ayrıca bazı dönemlerde taktik başarıları stratejik başarıları daha geciktirdiği anlarda taktik başarıları stratejik çıkarlar için feda edilebilir.

İbrahim Kaypakkaya yoldaş ise bu konuda şunları tespit ediyor: "Acil talepler asla her şart altında savunulmaz ve desteklenmez. Marksist-Lenistler 'acil talepleri genel politik taleplerimize ve kitleler içindeki devrimci ajitasyonumuza sıkı sıkıya bağlamak' şartıyla ve 'devrimci sloganların yerine kısmi talimleri asla ön plana çıkarmamak' şartıyla savunur ve desteklerler.

Birinci olarak, 'acil talepler' genel politik taleplerimize ve devrimci ajitasyonumuza aykırı düşmemelidir. Yani kitleler, daha ileri hedefler için mücadele ederken, onlar 'kısmi düzeltmeler' uğruna geriye tilmemelidir. İkinci olarak da, acil talepler için mücadele daima tali kalmalıdır. Devrimci sloganların yerine bunlar geçmemelidir. Reformistlerle devrimciler birbirinden ayıran kıstaslar bunlardır." (İbrahim Kaypakkaya, Seçme Yazılar, sf: 354)

Bu ML anlayışın partimizin önderlikleri tarafından layıkıyla hayata geçirilebildiğini söyleyemeyiz. II. MK'ın bu açıdan değerlendirdiğimizde belli olumlu faaliyet yürütmesi ve belli taktikler ileri sürmesi ne rağmen esas olarak bu konuda bolşevik bir politikaya sahip olduğunu söyleyemeyiz. MK'nın taktikler konusunda genel hatına damgasını vuran anlayış, kendiliğindencilik sağ ve sol biçimleridir. MK, birçok taktik tespitinin, stratejiye hizmet etmesini becerememiş, taktikler ve strateji arasındaki bağı, bu taktiklerin stratejiye hizmet etmesi gerektiğini teorik planda savunmasına rağmen pratikte buna hizmet eden bir politika izlememiş, sağ hatalar işleyebilmiştir. MK, taktiklerde kitleleri devrimci bilinç ile canlı bir şekilde eğitememiş, birçok canlı tespiti de dar çerçeveden öteye gidememiş, yine bunun yanı sıra sol oportünist taktikler de ileri sürebilmiştir.

Bizde öteden beri varolan bir zaaf da genel stratejik tespitlerimizi, her derde deva gören, taktiklerin önemini küçümseyen, somut konularda taktik üretmede hantal davranıp işi oluruna bırakmaktır. Öte yandan, kitlelerin ekonomik-demokratik mücadelelerini küçümseyen adamsanderciler tavrımız da belirgin olarak süregitmektedir.

MK, tespit ettiği taktiklerin ağırlığı, bizi strateji-

mize yaklaştıran taktiklerden çok esas olarak stratejik başarıyı uzatan taktik hat izlemiş, bu hatalar bizi sınıf mücadelesinde daha da geri mevzilere götürmüştür.

Taktiklerde somut durumun çok yönlü tahliline ve bizim bu konuda izlediğimiz hatalara gelince Lenin yoldaşın bu konuda söyledikleri gerçekten öğretici olmalıdır.

"Taktik, sözkonusu devletteki bütün sınıf güçlerini ciddi ve katı bir nesnel değerlendirilmesine olduğu kadar (ülkenin çevresindeki devletlerin ve Dünya ölçüsündeki devletlerin içindeki sınıf güçlerini hesaba katarak) devrimci hareketlerin deneyimine de dayandırılmalıdır." (Marksizm ve Revizyonizm, sf:66)

Lenin yoldaşın da açık bir şekilde işaret ettiği gibi, doğru bir taktik tespit edebilmek için çok yönlü bir tahlil gereklidir. Bu tahlil sadece belli konularla sınırlı kalmamalıdır. Bu, halk sınıf ve katmanlarının durumunun ayrıntılı olarak incelenmesi, sınıfların düzene karşı tutumları, birbirleri arasındaki ilişkileri, ekonomik ve siyasi durumu, proletaryaya karşı tavırları vb. sorunları bütünlüklü olarak incelemek gereklidir. Yine karşı-devrimci sınıfların ekonomik ve siyasi durumunu, kendi aralarındaki çelişki ve kamplaşmaları, bu çelişkilerden proletaryanın nasıl faydalanacağı, hakim sınıfların çelişkili kanatlarının emperyalizmle olan bağları ve ne yönde geliştiğinin objektif bir tahlilini gerektirir. Taktik tespitinde dünyadaki durum ve gelişmeleri, emperyalizmin iç çelişkileri, dünyadaki durumun ülkemizi nasıl ve ne şekilde etkilediğini, bunun bize yüklediği görevleri, emperyalistlerin o ülkeye verdikleri önemin ne olduğunu incelemek gerekir. Aynı şekilde, ülkemizin etrafındaki devletlerin durumunu, bu devletlerin ülkemiz ile olan bağlarını, çelişkilerini de incelememiz gereklidir. Doğru taktik tespit etme, aynı zamanda dünyadaki mücadelelerin gelişme seyrini, bunlardan elde edilen deneyleri ve tek tek ülkelerde önemini, ortak yanlarını, karşılıklı dayanışmaların nasıl olması gerektiğini de içerir. Bütün bunlar ML bir gözle değerlendirilmeden doğru taktikler tespit edilemez.

II. MK'yi bu yaklaşım ile değerlendirdiğimizde, izlediği siyasetin olumsuz olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. II. MK, somut durumun çok yönlü ve doğru tahlilini esas olarak hiçbir dönem tespit edemedi. Bunları birçok somut örnekle açıklamaya çalışsak MK, halk sınıflarının bugün içinde bulunduğu durumu partiye kavratacak düzeyde tespit edemedi. Bazı olumlu tespitleri ise genel kaldı. Mesela millî burjuvazinin durumu, mesela bir küçük-burjuvazinin durumu nedir, ekonomik olarak nereye gidiyor, düzene karşı tutumu nedir? Bu tespitleri esas olarak yüzeysel tespitlerdi. Aynı şekilde hakim sınıfların durumunun çok yönlü tahlili, hakim

sınıflar arasındaki çelişmeler ve dalaşmalar konusunda da yanlış tahliller yaptık. Sadece cunta şun kışın temsilcisiydi, hakim sınıflar arasında dalaşma vardır demek yetmiyordu. Mesela, bir cuntanın değerlendirilmesi oldukça ilginçtir. Önce AP-CHP, sonra merkezci klik, ama bir kanadında CHP'nin merkezci kanadı, diğer kanadında ise AP'nin MHP'li olmayan kesimi, daha sonra ise yalnızca merkezci kışın gerçekleştirdiği şeklindeki tespitler bizim somut durum tahlilinde ne kadar sallandığını göstermektedir. Kaldı ki biz cunta tahlilinde de kendi incelemelerimizde bir sonuca varmış değiliz. Başka yoldaşların görüşlerinin altına imza attık. Sonradan kavraklık bunu.

MK'nın mevcut durum değerlendirmesindeki hatası ve yüzeyselliği, dünyadaki durumun çok yönlü değermendirilmesine de yansımıştır. Aynı şekilde dünyadaki gelişmelerin ülkemize yansımaları ve bunun bize yükledikleri görevler konusunda sistemli bir tahlil yapmamış, 4. toplantısında olduğu gibi dünyadaki durumu "algılama yoluyla" tahlil etmiş ve savaşın esas akım olduğunu söylemiştir.

Gelişmenin yönünün doğru tespiti ise, mevcut objektif durumun gelişme yönünün ayrıntılı bir tahlilini ve gelişme durumuna göre uygun taktiklerin ileri sürülmesi anlamına gelir.

Proletarya partisi mevcut gelişmeleri çok titiz bir şekilde izlemek zorundadır. Bunun yapılabilmesi için de proletarya partisinin ve önderliğinin, siyasi olarak uyanık ve muhtemel gelişmeleri çok iyi tahlil edebilmesi gerekir. KP'nin siyasi önsesizliği yoksa olayları takip edemez ve partide zamanında yapılması gereken taktik değişiklikleri yapamaz, ya kitle kuyrukçuluğuna, ya da maceracı taktiklere başvurur. Bu konuda Lenin yoldaş şöyle diyor:

"Proletarya partisi nasıl güçlenecektir? Bu, öncü tarafından uygulanan siyasal önderliğin doğruluğu ile, geniş yığınların doğru olduklarını kendi öz deneyimleriyle görmeleri kaydıyla, siyasal strateji ve taktiklerin doğrularıyla mümkündür." (Lenin, Sol Komünizm, sf. 13)

Biz kendimizi bu açıdan değerlendirdiğimizde durumumuz içler acısıdır. Devrimci durum gerilerken biz, ilerliyor tespitini yaparız. Hakim sınıflar darbe yapar, biz ancak darbe günü darbeyi öğreniriz. Geri çekilme taktiği izlemek gerekir, ama biz ancak iki yıl sonra geri çekilebiliriz. Devrimci durum ilerledi deriz, bu ilerlemenin boyutların tespit edemeyiz vb. Hele hele güçlü bir siyasi önsesizimiz ise son derece zayıftır. Önemli olayları ve onların yol açtığı gelişmeleri önceden sezme yeteneğimiz oldukça zayıftır. Bu da bizi gelişmeler karşısında gafil avlatmakta ve çoğu defa ne yaptığımızı şaşır-maktayız.

Taktiklerde azami esnekliğin gösterilmesi önemlidir. Proletarya partisinin mevcut şartlardaki değişimleri de zamanında devreye sokması gerekir. Bu konuda Lenin yoldaş şöyle der:

"Devrimci sınıf, görevini yerine getirebilmesi için, toplumsal eylemin bütün biçimlerine ve bütün yönlerine sahip çıkmasını bilmelidir. Ve gerektiğinde bir biçim yerine bir başkasını koymaya hazır olmalıdır. Düşmanın kullandığı ya da kullanabileceği bütün silahlardan, araç ve yöntemlerden yararlanmayı, bunları kullanmayı öğrenmemiş olan orduyu savaşa sürmenin akılsızca bir davranış giderek cinayet olduğu besbellidir."

II. MK, taktiklerde bu konuda aldığı tavrı ve izlediği politikayı değerlendirdiğimizde esneklikten oldukça uzak olduğunu, uyanık olmadığını, devrimci taktiklerini zamanında tespit etmediğini görüyoruz. MK'da, sık sık taktik değişiklikleri olmuştur ama bu değişiklikler bir esnekliğin sonucu değil, somut şartların doğru tahlilinden değil, somut olgunun dayatması sonucu, MK'nın tespitlerindeki yüzeyselliğin ve tutarsızlığın iyice açığa çıkmasından sonra yapılan değişikliklerdir. Belli bir süreçteki değişikliğin -taktik değişikliği- özü yalnızca geri çekilmeyi veya ilerlemeyi tespit etmek değildir. Bu gerekli olmasa rağmen yapılacak bir taktik değişikliğin yerine, yeni taktiği doğru temeller üzerine oturtmak, bunun nedenlerini ortaya koymak, gerekli değişikliği hemen yapmak, yaratıcı fikirler ileri sürmek, partiyi ve yığınları bu taktiğin etrafında toparlamayı gerektirir. Bu konuda Lenin yoldaş şöyle der:

"24 saatte taktiği değiştirmek, evet ama taktiği değiştirebilmek için ilk önce bir taktiğe sahip olunmalıdır. Eğer siyasal mücadeleyi en değişik durum ve dönemlerde kendi tecrübelerinden etraflıca tanıyan sağlam bir teşkilat yoksa, o zaman taktik adını taşımaya layık olan o sistemli sağlam ilkelere aydınlatıldığı ve hiç şaşmadan tatbik edilecek faaliyet planından söz edilemez." (Propaganda Ajitasyon ve Örgütsel Görevler Üzerine, sf:5, Aydınlık Yay. -abç)

Lenin yoldaş, çok önemli bir konuda taktik değiştirebilmek için bir taktiğe sahip olmak gerektiğini söylemektedir. Biz, gerçekten de bu konuda tamamen kendiliğindenci bir siyaset izlemekteyiz. Taktik değişikliği ismen yapıyoruz. Mesela, geri çekilmeyi söyleriz ama bu taktiğin içeriğini dolduramayız, partiyi harekete geçiremeyiz ve tókezler kalırız. Sözde taktik değiştirmemize rağmen aslında özde herhangi bir değişiklik yoktur. Deyim yerindeyse "eski tas eski hamam" misali yolumuza devam ederiz. Mesela, daha 2. toplantımızda geri çekilme kararı aldık, ama parti örgütlenmemizde hiçbir değişiklik olmadı. Zaten olması da mümkün de-

ğildi. Çünkü, taktik değiştirirken, yeni bir tespiti-miz öz itibariyle yoktu.

Stalin yoldaş Leninizm'in üç taktiksel ilkesi konusunda şunları belirtiyor:

"Leninizm'in belli taktik ilkeleri vardır. Bunlar dikkate alınmadan ne devrime doğru bir şekilde önderlik yapmak, ne de Çin'de Komüntern çizgisini gözden geçirmek mümkündür.

... Burada Leninizm'in şu taktik ilkelerini kastediyorum.

a- Her ülkenin işçi hareketi için Komüntern'in yönlendirici talimatları hazırlanırken, o ülkenin milli özelliklerinin mutlaka göz önünde bulundurulması ilkesi,

b- Her ülkedeki komünist partisinin o ülkede proletarya ve kitle müttefikleri sağlamak için, bu müttefik geçici, yalpalayan, kararsız, güvenilmeyen bir müttefik de olsa, en küçük bir fırsattan bile mutlaka sonuna dek yararlanma ilkesi,

c- Her ülkedeki kitlelerin siyasi eğitimi için sadece propaganda ve ajitasyonun yetmediği, bunun için kitlelerin bizzat kendi siyasi deneylerinin gerekli olduğu gerçeğinin mutlaka göz önünde bulundurulması ilkesi." (Stalin, Çin Üzerine)

Gerek partimizin, gerekse II. MK'nın taktik tespit etmede ülkenin özgül koşullarını tahlil etme yönü oldukça zayıftır. Bu konuda genellikle dogmatizm kendisini hemen göstermektedir. Birçok yoldaş kendi tespitlerini doğrulamak için, hemen Çin devrimine olan gücüyle sarılmakta ve bugünün taktiğini Çin devriminin taktiklerine dayanarak ispatlamaya çalışmaktadır. Oysa bu yöntem, Çin devriminin ruhuna da aykırıdır. Çünkü ÇKP, somut taktikler konusunda oldukça usta bir parti durumundadır. Kaldı ki, Çin'de uygulanan her taktik, dogmatik olarak ülkemize indirgenemez. Sorun bu ve bu gibi devrimlerin tecrübelerini incelerken, ne inkarcılığa ne de dogmatizme düşmektir. Partimiz, doğru taktikler üretmek için özellikle dogmatizmi alıtmak ve özgül koşulları tahlil etmeye kafa yor-mak zorundadır.

Partimizin müttefikler konusundaki politikası da ana hatlarıyla doğru olmasına rağmen, somut taktikler üretme ve müttefikleri bu ve buna benzer yollarla kazanması da oldukça zayıftır.

Taktik tespitlerimizde, kitlelerin denimlerine verdiğimiz önem konusunda da durumumuz iç açıdan değildir. Doğru bir taktik tespit edebilmek için kitlelerin nabzının elinizde olması gerekir. Doğru bir taktik için sadece bizim deneyimimiz yetmez. Sadece doğru propaganda yetmez. Kitlelerin kendi siyasal deneyleri de gerekir. Bu açıdan MK'nın durumuna baktığımızda taktik tespitlerde kitlelerin nabzını elinde tutmamış ve kitlelerin deneyimine gerekli önemi vermemiştir.

Sonuç: II. MK. taktikler ve mücadele biçimleri kimusunda esas itibarıyla doğru bir hat izlenmiş, kendiliğindenci bir politika izlenmiştir. Zaman zaman sol subjektif tespitlerine rağmen, bu alanda esas olarak sağ oportünist bir hat izlenmiş, bu alandaki hatalarımız, partiyi yenilgiye götüren en önemli hatalardan biri olmuştur. Bu soruna 4. toplantıda genel olarak doğru yaklaşım doğru bir hat tespit etmiş ise de, bu tespit de genel kalmış ve somut hayat ile birleştirilmemiş ve partiye kavratılmamıştır.

**"SOMUT ŞARTLARIN SOMUT
TAHLİLİ" İLKESİNİ KAVRAYALIM,
SUBJEKTİVİZMİ, DOGMATİZMİ
ALTEDELİM!**

Geriye dönüp, partimizin geçmişine baktığımızda, en göze çarpan olumsuzluklardan biri olarak partimizin bakiş açısının sığ ve yüzeyselliğini görürüz. ML teoriyi kavrama ve özümsemedeki sığlık, dünya ve Türkiye nesnellığının diyalektik olarak bütün yönleriyle kavranmasındaki yüzeysellik birleştiği için, partimiz siyasal mücadelede sürekli olarak subjektivizm ve dogmatizm illetinden kurtulamadığını, parti tarihini eleştirisel olarak değerlendiren her yoldaş görebilir.

Emperyalist sistemin 1960'lı yılların ikinci yarısında derinleşen krizinin bir sonucu olarak dünyanın dört bir yanında yükselen devrim dalgasının Çin'de Büyük Proleter Kültür Devrimi'nin etkisiyle daha da güçlü bir ivme kazanmasıyla, emperyalist sisteme güçlü darbeler vurması koşullarının subjektivizme güçlü zemin yarattığı ve bunun uluslararası komünist hareket içinde de Lin Piao tarafından körüklendiği şartlarda kurulan partimiz, kuruluş döneminde önemli ölçüde subjektivizme düşmüştür. Yükselen devrimci hareketlere karşı, emperyalizmin çok yönlü karşı saldırıya geçtiği, devrimci hareketlerin yer yer önemli darbeler yediği, UKH saflarında sosyal şovenizmin ve revizyonizmin güçlendiği, devrimci dalganın geri çekildiği şartlarda İbrahim yoldaş ve partimizin dünyadaki durumun mükemmel olduğu şeklindeki tespiti, bu subjektivizmin en açık ifadesidir. Buna bağlı olarak Türkiye'de de hakim sınıfların en güçlü kesimlerinin 12 Mart askeri muhtırası sonrası birleşmeleri, halka ve devrimcilere karşı topyekün saldırıya geçmeleri sonucu, 1960'lardan beri yükselen ve 1969'larda ve 70'lerde en üst boyutlara ulaşan devrimci dalganın düştüğü 1971-72 yıllarında devrimci durumun mükemmel olduğu tespit edilerek aynı tür bir subjektivizme düşülmüş ve bunun sonucu izlenen sol

taktiklerden dolayı yenilgi alınmıştır.

Bugün bazı yoldaşlar, bu yenilginin objektif, yani kaçınılmaz olduğunu savunarak, keskin parti çizgisi "savunucusu" kesilmeye çalışıyorlar. Buna gerekçe olarak da, bazı yoldaşlar dünyada ve Türkiye'de o dönem durumun mükemmel olduğunu ve bundan dolayı izlenen taktik çizginin doğru olduğunu savunurken, bazı yoldaşlar da, yenilgiyi tesadüflerle ve kişilerle açıklamaya çalışıyorlar.

1960'ların ikinci yarısında dünya genelinde yükselen devrimci dalganın, 1970'li yılların başlarından itibaren önce durakladığı, sonra geri çekildiğini, düştüğünü göremiyorlar. Dünyada 60'ların ikinci yarısından itibaren yükselen devrimci dalganın, modern revizyonizme karşı yürütülen mücadelelerin ve bunun en üst biçimi olan Büyük Proleter Kültür Devrimi'nin ürünleri olan yeni ML parti ve güçlerin de bu uygun koşullarda birbirlerinin peşi sıra dünyanın dört bir yanında sınıf mücadelesine atılmalarıyla ve bu iki öğenin birbirlerini olumlu olarak etkilemesi sonucu, hem dünyanın dört bir yanında emperyalizme güçlü darbeler vuruldu, hem de bu mücadeleler içinde genç ML partiler önemli güç kazandılar. 1960'lı yılların sonu, 2. Dünya Savaşı'ndan sonra devrimci mücadelelerin dünya çapında en üst boyutlara ulaştığı yıllardı. Bu dönem devrimci durum, hem dünya çapında, hem de tek tek ülkelerin önemli bir bölümünde, 2. Dünya Savaşı'ndan sonraki en mükemmel durumdaydı. Bugünkü Marksist-Leninist hareketin kökleri bu döneme dayanır. Emperyalistler, ABD önderliğinde 1970'li yılların başlarından itibaren çok yönlü saldırıya geçtiler. Başta Sovyet revizyonistleri olmak üzere, tüm modern revizyonistler emperyalistlerin devrimci hareketlere yönelik bu genel saldırısına destek oldular. Tek tek ülkelerde farklı süreçlerde etkisini göstermesine rağmen, genel olarak devrimci dalga bu yıllardan itibaren düşüş göstermeye başladı. Bunu, en açık biçimde ülkemizdeki 12 Mart 1971 muhtırasından sonraki süreçte görebiliriz. O döneme kadar sürekli bir ivme kazanan devrimci dalga, bu tarihten itibaren düşüşe geçmiştir. 1975'ten sonra tekrar yükselmeye başlayan devrimci hareketler 1970'in vardığı boyutun doğrudan devamı olarak değil, 1971-72-73 yıllarındaki sürekli düşüşün vardığı noktadan başlayan bir yükselmedir ve bunun böyle olduğu 1974-75'den sonraki yükselmenin biçimiyle de açıkça görülebilmektedir. 12 Mart'tan sonraki devrimci durumdaki gerilemenin en önemli nedeni, hakim sınıfların sağladığı kısmi siyasal istikrardır. Geçici olarak halka karşı birleşen hakim sınıfların en güçlü kanatları, kendi aralarındaki çelişkiyi geri plana çekerek, devletin halka ve devrimcilere karşı topyekün saldırısına destek olmuşlardır. Bunun böyle

olduğunu, bugün her yoldaş o dönemin yayınlanan belgelerinden daha detaylı olarak öğrenebilir. Bu anlamda, 1971-72'lerde devrimci durumun mümkün olduğunu savunan yoldaşlar, kötü bir yenilgi içindedirler. 1. yenilginin nedeninin objektif olduğunu savunan bu yoldaşlar, birincisi; objektif yenilginin ne olduğunu kavrayamıyorlar, ikincisi; hatalı taktiklerden dolayı da Marksist-Leninistler'in yenilbileceklerini ve bunun da subjektif nedenlerden dolayı bir yenilgi olduğunu kavrayamıyorlar. Hiç şüphesiz, her objektif yenilgide subjektif etkenlerin de rolü olabileceği gibi, her subjektif nedenlerden kaynaklanan yenilgilerde objektif etkenlerin de rolü vardır. Objektif veya kaçınılmaz yenilgi, yığınların hareketinin gelişmesinin boyutlarının, henüz o aşamada devrimin karşı-devrimi altedebilmesi çeşitli nedenlerden dolayı mümkün olmamasına rağmen, devrimci hareketin karşı-devrimle girdiği savaşta yenilmesidir. Öncünün tek başına yenilgisi, objektif bir yenilgi olamaz. Çünkü, ML parti, kendiliğindenci bir hareket değil, bilinçli bir harekettir. Yani dış dünyanın kanunlarını kavraması, düşüncesini ve hareketini bu kanunlara uydurması gereken bilinçli bir harekettir. Eğer o yenilgi almışsa şu veya bu nedenlerden objektif gelişmeye ayak uyduramamış demektir. Eğer bir parti, devrimci durum gerilerken gerilemeyi kavrayamayarak hareketini ona uyduramıyorsa ve bunun sonucu yenilgi alıyorsa, bunun nedenini objektifliğe bağlamak yanlıştır. Paris Komünü'nün yenilgisi veya 1905 devriminin yenilgisi objektif yenilgiye iki önemli örnekler. Proleter hareketin objektif gelişiminin, bilinç ve örgütlenme düzeyinin düşüklüğünü vb. nedenleri görerek, "ünlü 9 Eylül 1870 Enternasyonal söylevinde Marks, Fransız proletaryasını zamansız bir bas kaldurma konusunda uyarıyordu, ama her şeye karşın bir ayaklanma olurca (1871), Marks, 'göğü titreten' (Marks'ın Kugelmann'a mektubu) yığınların devrimci insiyatifini coşkuyla selamladı. Marks'ın diyalektik materyalizmi açısından, bu durumda devrimci eylemin yenilgisi, öteki birçokları gibi, proletarya mücadelesinin genel gidişi ve sonucu içerisinde, hali hazırda işgal edilmiş bir konumu bırakmaktadır, savaşmadan teslim olmaktan daha az kötüydü." diyen Lenin, Marks'ın Paris Komünü'ne yaklaşımının çelişkili değil, tufanlı komünist tavır olduğunu savunurken, Marks'ın şu ünlü sözüne de atıfta bulunuyordu: "Eğer mücadeleye yalnızca yarılmaz uygunlukta fırsatlar koşuluyla girilmiş olsaydı, dünya tarihini yapmak gerçekten çok kolay olurdu." Lenin, her zaman Marks'ın bu ünlü sözünü aklında tutarak, devrimin hiçbir zaman dümdüz bir yol izlemeyeceğini, yenilgi ve zaferlerle dolu olduğunu, esas sorunun bunlardan öğrenmek ve çıkarılan doğru derslerle yığınları eğitmek olduğunu sürekli vurgu-

ladı. "Rusya işçi sınıfı göğü titretilme yetisinde olduğunu, bir kez tanımlamıştır ve bir kaç kez yeniden tanımlayacaktır" diyen Lenin, 1905 ayaklanmasında, "işçiler silaha sarılmamalıdır" diyen Plehanov'un sözlerini "yüreksiz", "kendini beğenmiş dar kafaların vazası" olarak nitelendirdi.

Paris Komünü ve 1905 devrimine karşı Marks ve Lenin'in tavrı, hareket başlamadan önce hareketin tam bir başarıya ulaşmayacağını görmelerine rağmen, hareket başladıktan sonra, kitlelerin gelişen devrimci insiyatifinin, önünde durma yerine, bir yenilgi pahasına da olsa, hareketi sonuna kadar götürme, destekleme tavrına girdiler ve sonucu yenilgi de olsa kitlelerin bu tür insiyatiflerinin gelecek devrimlerin tohumlarını içerisinde barındırdığını, bu tür devrimci atılımların proletaryanın savaşma gücünü ve azmini bileyerek zihinlerde yüzyıllarca silinmeyecek etkiler yarattığını vurguladılar. Bundan dolayı işçi sınıfı ve emekçilerin iktidara yönelik her hareketi yalnızca iktidarı alıp alınamaması şeklinde sonuçlarıyla değil, bir bütün olarak her yönüyle tarihi gelişim ve gelecekteki etkileriyle değerlendirilir. Sonuç olarak, yığınların iktidar için her devrimci atılımları, çeşitli objektif ve subjektif nedenlerden dolayı başarıya ulaşmayabilir. Kesin başarı şansı olmadığı için, yığınların bu tür devrimci atılımlarının önüne geçmek, onları geriye çekmeye çalışmak, muhtemel bir yenilgiden çok daha olumsuz sonuçlar doğurabilir. Gelişen devrimci hareketin başarı şansı olmadığı için pasifize edilmesi veya düşmanla savaşmadan geri çekilmesi, işçi ve emekçiler üzerinde etiketsiz yıllarca silinmeyecek olumsuzluklar yaratır. Bu bağlamda, proletarya hareketinin kaçınılmaz olarak girdiği ve girmek zorunda olduğu, fakat bir zaferin, yani düşmanı yenebilmenin koşul ve şartlarının henüz çok çeşitli nedenlerden dolayı olgunlaşmadığı durumlarda girilen savaşta, proletaryanın aldığı yenilgi objektiftir. Yani, alınan yenilgi, şu veya bu siyasi veya askeri hatalardan dolayı değil, o şartlarda kaçınılmaz olarak girilen savaşta, proletaryanın düşmanı yenebilmesi objektif olarak mümkün olmamasındandır.

ML parti ve örgütler devrim mücadelesinin inişli çıkışlı, zikzaklı güzergahında sürekli başarı kazanamazlar. Düşüncenin, nesnel gerçekliğin ve hareketin gerisinde olması gerçeği, düşüncenin harekete uygunluk arzemesi için bilinçli çabayı sürekli gerekli kılar. Ama buna rağmen bu diyalektik ilişki bile dümdüz bir seyir izlemez ve ilişkinin kendisi de sürekli değişim gösterir. Yani Mao'nun deyişiyle yaptığımız programlar planlar, her saat, her gün değişikliğe uğrar. İşte bu nedenle ML'lerde nesnel durumu, gelişmenin yasalarını, yönünü her zaman doğruya en yakın bir biçimde tahlil etmezler. Zaman zaman subjektivizme düşerler. Özellikle karşı-

devrimin saldırılarının yoğunlaştığı, proletarya hareketini açık bir savaşa teşvik ettiği dönemlerde eğer durum iyi değerlendirilemez, buna uygun taktikler izlenmezse yenilgi kaçınılmaz olur. Birinci yenilgiyi incelediğimizde, partimizin henüz yeni kurulduğu bu dönemde, 12 Mart sonrası devrimci durumdaki gerilemeye bağlı olarak geri çekilme taktiklerini tespit edip, taktik aktif savunmayı esas alıp, taktik saldırıları sadece bir eylemin ne getirip ne götüreceği çerçevesinde değil, bir bütün olarak düşmanın durumu, halkın durumu ve partinin durumu değerlendirilerek ele alınmalıydı. Bu dönemde, gerilla savaşına hazırlık döneminin görevleri olan gerilla birimlerinin ve milislerinin örgütlenmesi görevini sabırla yürüterek, partinin görüşlerinin propagandasına ağırlık verilmeli ve kitle bağları güçlendirilmeye çalışılmalıydı. Burada tayin edici sorun, devrimci durumdaki gerilemenin görülüp görülmemesi ve buna bağlı olarak taktiklerde yapılacak değişikliklerdir. Yoksa şu eylem bu eylem tartışması, şu kişinin bu kişinin hatası tartışması değildir. Sorunu bu düzeyde ele almak, değerlendirmeyi siyasi olmaktan çıkarır. Bugün 1. Konferans'ın partimizin kuruluş dönemini ve 1. yenilgisini değerlendirmede önemli hatalara düştüğünü daha net görmemizden hareketle, 1. Konferans'ın, 1. yenilginin esas nedenini subjektif etken olduğu, yani partimizin hatalarından kaynaklandığı tespitini tepkici bir şekilde yadsımak, reddetmek 1. yenilginin nedenini objektif duruma bağlamak, 1. Konferans'ın gerisine gitmek demektir ki, bu da partiye önemli zararlar verir. Bir çok yoldaş, 1. yenilginin esas nedeninin subjektif etkenlerden kaynaklandığı tespitini, parti çizgimizin ve partimizin mücadelesinin reddi olarak değerlendirmekte, bundan dolayı da, yenilgiyi güç dengesiyle veya tesadüflerle açıklamaya çalışmaktadır. Bu bakış açısı yanlış ve tehlikelidir. Çünkü, şu veya bu hatalardan yola çıkarak, proletaryanın şanlı mücadele tecrübelerini bir çırpıda siler. ML partilerin tarihinde sık sık görüldüğü gibi, çizgileri doğru olmasına rağmen, yanlış taktiklerden de proletarya yenilgiler alabilir. Bu tür yenilgiler, bu partilerin ML olmadığı anlamına gelmez. Örnek olarak, M. Suphi Kemalistler'in niteliğini yanlış değerlendirdiği için, önemli bir hataya düşüyor ve bu hata TKP'nin ağır bir darbe almasına yol açıyor. Ama, ne İbrahim yoldaş, ne de partimiz bu hatasına rağmen, bugüne kadar M. Suphi ve M. Suphi TKP'sinin Leninist olduğu gerçeğini gözardı etmemiştir. Bugün partimizin 1. yenilgisini değerlendirmede düşünülen hatalar, salt basit birer yanlış olarak görülemez. Bu hatalı bakış açısının, partideki subjektivizm ve dogmatizmle sıkı ilişkisi vardır ve aynı zamanda onun bir göstergesidir.

Partimizin, 1. yenilgisinde İbrahim yoldaşın kat-

li ve önder yoldaşların önemli bir bölümünün engellenmesiyle, teorik seviyesi önemli ölçüde düşmüştür. Yeniden toparlanma döneminde başta Koordinasyon Komitesi (KK) olmak üzere, geriye kalan parti kadroları, partinin çizgisini, 1974'lerden sonraki durum ve gelişmeye uygun olarak yaratıcı bir biçimde uygulayacaklarına, 1971-72'nin taktiklerini olduğu gibi uygulamaya çalıştılar. KK, bu dogmatik bakış açısını değiştireceğine, suçu burada arayacağına, suçu parti çizgisinde arayarak, parti çizgisini revize etmeye başladı. Bu durum, partiyi 1. yenilgiden kısa bir zaman sonra, tekrar ağır bir bunalıma yüz yüze getirdi.

KK'ya karşı parti çizgisini savunurken, KK'nın revizyonizme sapmasını partimizin çizgisine saldırılarına karşı mücadeleye atılan ve parti çizgisini savunan genç ve tecrübesiz kadrolar ML teorisi özümsemedeki sığıltan ve tecrübesizlikten dolayı, 1. yenilgiden sonra partide gelişen dogmatizmi aşamayarak aynı hataları sürdürdüler. Yani, parti çizgisini dönemin koşullarına yaratıcı bir biçimde uygulayamayarak önemli ölçüde 1971-72 taktiklerinin aynısını uygulama hatasını devam ettirdiler. Bu dogmatizm, 1. Konferans ve sonrasında "Üç Dünya Teorisi'ne" karşı mücadele içinde, partiye sokulan sakat bir dizi anlayışla bütünleşti, adeta birbirlerini besleyerek kökleştiler. Neydi, "Üç Dünya Şeması" adı verilen modern revizyonist Üç Dünya Teorisi'ne karşı mücadelede bu teoriden köklü kopuş adına partiye şırına edilen ve uzun süre propagandası yapılan bu anlayışlar? Bunların en önemlileri, dünyada ve Türkiye'de baş düşman tespitlerinin bin bir dereden su getirilerek reddiydi. Düşman saflarındaki çelişki ve gelişmeyi incelemeyi reddeden bu anlayış, tüm düşmanları bir ve aynı kefeye koyarak, bunlar arasındaki çelişki ve rekabetin halkları kandırmak için uydurulmuş şeyler olduğu düşüncesi yayılıyordu. Bu anlamda, düşman saflardaki siyasi, ekonomik ve askeri çelişkileri, gelişme ve değişimleri araştırma, inceleme, tahlil etme görevleri yadsınarak, soyut ve genel laflarla siyaset sürdürülmeye çalışılıyordu. Tabii ki bu, dogmatik anlayışlara da uygun geliyor, çelişkileri, gelişmeleri somut irdeleme, tahlil etme yerine, yüzcysel ve genel laflarla, özellikle de "sol" keskin sloganlarla aynı koroya katılıyorlardı. 1. Konferans ve sonrası dönemde, parti içinde yaygınlaşan anlayışa göre, baş düşman tespiti, düşmanlar arasından bir bölümüyle ittifakı zorunlu kılar ve böyle bir ittifak bugün yanlış olduğundan, baş düşman yanlış ve gereksiz olduğu sekindeydi. Düşmanlar arasındaki parçalanmışlığın objektifliği ile taktik bir sorun olan ittifakları birbirine karıştırıyor, eğer baş düşman tespiti yapıyorsa, ittifakı da bunun zorunlu sonucu olarak görüyordu. Komünist'in dördüncü

sayısında "Çelişme üzerine" adlı yazıda, bu yanlış anlayış çok açık bir biçimde şu şekliyle de ifade ediliyordu: "Biz baş düşman tespiti yaptığımız halde, baş düşman tespit edilen düşmanlara karşı, diğer düşmanlarla herhangi bir şekilde bir ittifaka yönelmediğimiz için yaptığımız tespit ile ters düşüyorduk, böylece hem baş düşman kavramı kullanılıyor ve hem de düşmanlar arasında bir ayrım yapılmıyor, düşmanların bir bölümü ile bir diğer bölümüne karşı ittifak sorunu diye birşey ortaya çıkmıyordu. Baş düşman kavramına böyle yaklaşmak da, yine bir yandan baş düşman kavramına kullanmak, diğer yandan ise içinde bulunduğumuz dönemde, ne dünya çapında emperyalistlerin bir bölümü ile diğer bir bölümüne karşı, ne de ülkemizde hakim sınıfların bir bölümü ile diğer bölümüne karşı ittifakın mümkün olmadığını, böyle bir siyasetin yanlış olduğunu görmekten kaynaklanıyordu. Bazı yoldaşlar, baş düşman tespitinin düşmanlar içinde bir veya bir kaçını tecrit etmek, diğerleri ile ittifaka yönelmek demek olduğunu reddediyorlar. Baş düşman tespitini yalnızca ajitasyon-propaganda da daha çok teşhir edilmesi gerekeni belirtmek anlamında ele alıyorlar ki, kavrama böyle yaklaşmak doğru değildir." (Komünist 4, sf. 40-41-42)

Yukarıda aldığımız alıntılardan da açıkça görülebileceği gibi, emperyalizmin eşitsiz gelişimi sonucu, düşmanlar arasındaki çelişki ve mücadelenin bir ürünü olarak gündeme gelen taktik bir sorun olan baş düşman sorunu, ittifak sorununa indirgenerek veya eşitlenerek, reddedilmektedir. Komünistler, düşmanlar arasındaki ekonomik, siyasi ve askeri çelişmeleri salt ittifak kaygısıyla incelemeyiz, onlar emperyalizmin genel bir yasası olan eşitsiz ve dengesiz gelişme yasasından yola çıkarak, Lenin'in deyişiyle, "üçbiri sağlam bir temele dayanmayan" "iki eğilim'i de yani bir birlik ve mücadele eğilimlerini somut olarak incelerler. İttifakın kurulup kurulmayacağı, yahut, baş düşman dışındaki güçlerin teşhir ve tecritinin önc çıkarılacağı sorunu, somut, her taktik aşamada -salt savaş şartlarında değil- belirlenmesi gerekli bir sorundur. Lenin, Çarlık Rusya'sını baş düşman olarak ele aldığı, liberal burjuvaziyle ittifaka gitmiyor. Ayrıca ille de savaş veya işgal şartlarında baş düşman dışındaki düşmanlarla ittifaka gidileceği şeklindeki görüş de aynı derecede yanlış, teslimiyetçi görüştür. Gidilebilinir veya gidilmeyebilinir de. Bunun reçetesi çıkarılamaz, ancak o şartlarda, proletarya ya hizmet edip etmediği kriteri ile soruna yaklaşılır ve bu bugünden tayin edilemez. Bugün ülkemizde, komprador burjuvazi ve toprak ağalarının en palazlanmış kesimi olan Kemalist-İnönücü kliği ve onun siyasi temsilcisi cuntayı baş düşman tespit etmek, hakim sınıfların diğer kesimleriyle ittifakı zorunlu

kalmaz ve böyle bir ittifak yanlış ve sınıf uzlaşmacılığına veya halkı hakim sınıfların diğer kesimlerinin kuyruğuna takmaya götürür. Cuntayı baş düşman ilan ederken, diğer hakim sınıf kliklerini de ve onların siyasi temsilcilerini de var gücümüzle teşhir etmeliyiz. Nitekim İbrahim yoldaş, Kurtuluş Savaşı sonrası yıllarda Kemalistler'in baş düşman olduğunu söylerken, diğer kesimlerle ittifakı reddetmektedir. O bu konuda şunları söylüyor:

"Kurtuluş savaşını takip eden yıllarda devrimin baş düşmanı Kemalist İktidardır. O dönemde komünist hareketin görevi, hakim mevkini kaybeden eski komprador burjuvazi ve toprak ağaları kliğine karşı Kemalistler'le ittifak değil (böyle bir ittifak zaten hiçbir zaman gerçekleşmemiştir), komprador burjuvazi ve toprak ağaları kliğini temsil eden Kemalist İktidarı devirmek, yerine, işçi sınıfı önderliğinde ve işçi köylü temel ittifakına dayanan demokratik halk diktatörlüğünü kurmaktır." (İbrahim Kaypakkaya, Seçme Yazılar, sf. 62)

Aynı anlayış, kendisini dünya çapında izlenmesi gereken taktiklerde de, dogmatizmin en kaba örneğini sergileyerek yansıtır. 1. MK, Stalin ve Komünintern'in 2. Dünya Savaşı öncesi ve sırasında izlediği taktikleri dogmatik bir biçimde alarak, günümüz şartlarına uydurmaya çalışmıştır. Somut durumu ve 2. Dünya Savaşı'ndaki durumla, bugünkü durum ve gelişmeleri tahlil etmeden bugüne uydurulmaya çalışılan 2. Dünya Savaşı yıllarının doğru olan taktiği, bugün için "sol" laflarla gizlenmiş sağcı, emperyalistlerle uzlaşma, onların kuyruğuna takılma çizgisidir. Komünist Sayı 2'de bu konuda şunlar söyleniyor:

"Savaş etkenleri, devrim etkenlerine göre ağır bastığında ve savaş tehlikesi geçirilememeyip, önlenemez hale geldiğinde uluslararası proletaryanın görevi, dünya barış cephesinin oluşturulmasıdır."

"Bu cephe belli emperyalist devletlerle, o tarihi dönemde ve somut durumda barışı esas olarak tehdit eden baş savaş kışkırtıcısı; barışın baş düşmanına karşı kurulur." (Komünist 2, sf. 22-23)

Yukarıda da çok açık olarak ifade edildiği gibi, emperyalistlerin bir bölümüyle ittifakın gerekli olup olmadığı, somut durumun değerlendirilmesi temelinde ele alınmıyor, proletaryanın boyun borcu olarak konuyor. "Savaşı iç savaşa çevirme", "Ya devrimler savaşı önlüyor, ya da savaşlar devrime yol açar" vb. doğru ML görüşlerle süslenen bu teslimiyetçi dogmatik görüş, uzun yıllar partimizde yer etti. 2. MK 4. Toplantısı'nda karar olarak çıkan, ABD ve RSE dışındaki emperyalistleri de tarafsızlaştırma çabaları bu görüşün bir başka şekilde ifadesidir.

1. Konferans'taki subjektivizmin önemli bir göstergesi de gerilla savaşına başlamak için objektif ve subjektif şartların elverişli olduğu şeklindeki anla-

yıştır. Bu "sol" subjektif değerlendirme 1. Konferans'ın hemen arkasından, gerilla savaşına hazırlık aşaması boyunca, esas mücadele biçiminin barışçıl mücadele biçimi olduğu şeklindeki iradeci sağ bir anlayışa dönüşmüştür. 1. MK'nın durum değerlendirmesindeki yüzeyselliği ve dogmatizmi, 12 Eylül darbesinin ayak seslerini duymadaki yeteneksizliğiyle de devam etmiş, 12 Eylül darbesi geliyor diye bas bas bağırırken, bunun ekonomik, siyasi ve askeri göstergeleri her alanda ortaya çıkarken, 1. MK bu durumu görüp bilince çıkararak, partiye kavratıp buna uygun taktikler konusunda partiyi hazırlaması gerekirken, o, yüzeysel ve soyut sloganlarla siyasal sürdürmeye devam etmiştir.

"Bu dönemde gelişen üç önemli olayı ve 1. MK'nın bu olaylara ilişkin takındığı tavrı incelemeyi gerekli görüyoruz:

Bunlardan birincisi, Kahramanmaraş olaylarının hemen ertesinde bazı illerde ilan edilen sıkıyönetimdir. Hakim sınıflar, halkın gelişen mücadelesini bastırmak için Kahramanmaraş olaylarını bahane ederek bazı illerde sıkıyönetim ilan ettiler. Sıkıyönetim ilan edildiği zaman 1. MK 5. toplantısını yapıyordu. 1. MK'nın ürkekliği, sıkıyönetim ilanı, mevcut durumun değerlendirilmesi ve tespit ettiği taktiğinde açık ve net olarak yansıyor. 1. MK, sıkıyönetim ilanından tam bir paniğe kapılarak güçleri korumamızın esas olduğunu ve 12 Mart gibi bir dönemin geleceğinden hareketle mevcut durum değerlendirmede sağ bir hata yaptı. Ve partimizin sıkıyönetim ilanına rağmen gelişecek olan halk muhalefetine önderlik yapması için doğru bir taktik hat ileri sürmedi. Sıkıyönetim ilan edilmeyen bölgelerde kitle hareketlerinin yükselişinden ve buralara güç kaydırılmadan dem vurdu. Gelişmeler, 1. MK'nın sağ anlayışını mahkum etti. Kitlelerin kendiliğinden gelişen hareketlerini sıkıyönetimler de engelleyemedi. 1 MK bu hatasını ancak 7. toplantısında gördü ve özelleştirmesi yaptı ama artık zaten iş işten geçmişti. Bu hatayı görmemek için de kör olmak gerekirdi.

Bu dönemde diğer önemli bir gelişme de 1979 sonlarında ordunun kuvvet komutanlarının hükümete verdiği uyarı mektubuydu. Ki aynı uyarının benzeri 1980'de de yapıldı. MK, yapılan bu uyarılardan gerekli dersleri çıkarmadı. Genel olarak saldırının daha artacağından bahsetti, fakat bu uyarıya da gözönüne alarak karşı-devrimin muhtemel gelişmelerini ve bu temelde de partimizin nasıl bir politika izlemesi gerektiğini, bilinçli olarak tespit edemedi.

Yine diğer önemli bir gelişme de "24 Ocak Ekonomik İstikrar Kararları"nın uygulamaya konulması ve bunun getireceği sonuçlardı. Bu kararların benzerleri, diğer bazı ülkelerde de uygulamaya konulmuş ve bunun sonucu olarak da karşı-

devrimin saldırıları daha da artmış, hatta birçok yarı-sömürge ülkede darbe tezgahlanmıştı. O dönemde hakim sınıfların belli kilitlerinin temsilcileri bile (mesela Ecevit) 24 Ocak Kararları'nın uygulanmasının ancak bir ara rejimi (siz bunu askeri faşist diktatörlük anlayışı) gerektirebileceğini söylüyordu. 1. MK, olgunlaşmakta olan ekonomik ve siyasi krizin Marksist bir analizini yapamadı, bunun doğuracağı sonuçları göremedi. Partiyi ve halk kitlelerini bu temel de eğitip seferber edemedi. Özellikle kuvvet komutanlarının uyarıları ve bazı tartışmaların sonucundan hareketle bizimki gibi ülkelerde darbe tezgahlanabileceği tehlikesine dikkat çekti. Ama bu tespit bile mevcut durumumuzun bütün yönleriyle Marksist bir tahliline dayanmıyordu. Daha çok herkesin görebileceği sonuçlardan hareketle bu tespitler yapıldı. Bunun sonucudur ki, darbenin gerçekleştiğini herkes ancak 12 Eylül günü öğrenebildi. Darbe gerçekleştiği zaman da biz de dahil hiçbir halk örgütü bu duruma hazır değildi. Ve gafil avlandılar." (MK Raporu, sf: 51-52)

1. MK, 12 Eylül darbesinden kısa bir süre sonra çıkardığı broşürle darbeyi değerlendirdi, partinin ve halkın önüne görevler koydu. 1. MK'nın bu konudaki bakış açısının ne olduğunun kavranması açısından, MK raporundaki bu broşür değerlendirmesi bölümünü olduğu gibi aktarıyoruz:

"Darbe öncesinde hakim sınıflar arasında, mevcut halk muhalefeti bastırmak için çeşitli tartışmaların ve girişimlerin olduğu bir gerçektir. Halk muhalefeti engellenmenin önemli alternatiflerinden biri, AP ve CHP koalisyonu idi. Ancak çeşitli girişimlere rağmen bu alternatif bir türlü gerçekleşemedi. Bunun esas nedeni de hakim sınıflar arasındaki çelişkiler ve çıkar çatışmaları idi. 12 Eylül öncesinde ara rejim tartışmaları tam da cunta tartışmalarıdır. Bu dönemde halk muhalefeti bastırılması konusunda hakim sınıfların çeşitli kesimleri arasında değişik biçimlerde tartışmalar ve uygulamalar vardı. Hakim sınıfların özünde birleştikleri nokta halk muhalefeti bastırılmasının gerekliliğidir. Özde bu birliğe rağmen yöntemde çeşitli farklılıklar mevcuttur. Mesela, MHP kendi kontrolü altında bir askeri darbeden yanadır. Mesela, hakim sınıfların merkezci kanadı darbeden yanadır. Ancak, tam ortamın beklemekte, diğer alternatiflerin uygulamaya girmesi veya gerçekleşmemesi durumunda hakim sınıfların merkezci kanadı tek alternatif olarak cuntayı ileri sürerlerdi ve nihayet öyle oldu. Cunta özellikle partiler arasındaki çekişmeleri eleştirdi. Bütün beklentilere rağmen parlamentoda bulunan çoğunluk partiler bu beklentileri gerçekleştiremediği gibi devletin itibarını sarsan davranışlar içinde olduğunu üzerine basa basa vurgulayarak puan topladı. Kendisini sınıflar üstü olarak ve tarafsız olarak göster-

meye çalıştı. CHP, bir cunta girişimine veya ordunun direk yönetime geçmesine karşıydı. Bunun nedeni, CHP'nin iyi niyetli oluşu değildi şüphesiz. CHP, halk muhalefeti sivil sıkıyönetimlerle bastırmak istiyordu, cuntayı ise en son alternatif olarak düşünüyordu. AP'de kendi kılığın çıkarları açısından **o aşamada** bir darbenin tezgahtarlığından yana değildi.

12 Eylül öncesinde AP-CHP koalisyonunun gerçekleşmemesi, cunta alternatifini güçlendirdi. Merkezî kılığın böyle bir harekete meşru bir zemin yarattı. 1. MK, bu noktada Amerikancı merkezî kılığın oynadığı oyunları göremiyor ve yanlış bir tahlil ile cuntayı AP ve CHP'nin gerçekleştirdiğini söylemektedir. Bu tespit iki açıdan yanlıştır. Birincisi, eğer, hakim sınıfların bu klikleri birleşebilselerdi 12 Eylül öncesi bir koalisyon hükümeti temelinde birleşebilirlerdi. 12 Eylül öncesinde bu temelde birleşemeyen bu klikler nasıl oluyordu cunta alternatifi temelinde birleşebiliyorlar. Açık ki, MK'nın bu tespiti yanlıştır. Öte yandan Avrupalı emperyalistlerin işbirlikçileriyle Amerikan emperyalistlerinin uşağı AP kılığı arasında yoğun dalaşmalar vardı. Bu kliklerin **o aşamada** ortaklaşa davranışları pek mümkün değildi. Bu, şüphesiz ki, o somut durum için mümkün olmayan bir durumdur. Yoksa, hakim sınıfların bu kanatlarının hiç birleşemeyecekleri şeklinde bir tespit yapmak yanlış olur.

Cunta sonrası gelişmeler de göstermiştir ki, cunta kılığı ile AP ve CHP arasında yoğun çelişmeler mevcuttu. Daha sonraki gelişmeler de, 1. MK'nın bu tespiti kökünden mahkum etti. Cunta AP'yi temsil eden BTP'yi kapattı ve onun devamı olan DYP'yi seçimlere bile katmadı. Yine, CHP'nin bir bölümünü temsil eden SODEP'te seçimlere katılmadı. Bazı noktalarda yürüttüğü muhalefetten dolayı Ecevit de içeri atıldı. Bütün bu ve buna benzer gerçekler cuntayı AP ve CHP'nin gerçekleştirmediklerini gösteren en somut delillerdi. Cuntanın hakim sınıfların tümünün tek alternatif olduğu şeklindeki tespit de yanlıştır. Gelişen olaylar, bu tespitin de doğru olmadığını göstermiştir.

Emperyalistlerin ve uşaklarının, cuntanın çeşitli itiraatlarını destekleme sorununu da somut olarak ele alıp incelemeliyiz. Bu temelde soruna yaklaştığımızda, hakim sınıfların tümü halk muhalefeti bastırılmasını yöntemdeki farklılıklara rağmen onaylamışlardır. Bu istek, diğer kliklerin cuntayı gerçekleştirdikleri anlamına gelmez. Özellikle hatlı emperyalistler, Türkiye'nin kendileri açısından taşıdığı önemi dikkate alarak cephe gerilerinin sağlama alınmasını ve devrimci muhalefetin ezilmesini onaylıyorlardı. Bu duruma rağmen cunta kılığı ile Avrupalı emperyalistler arasında çelişmeler mevcuttu. Ve cunta, esas olarak Amerikan emperyalizminin uşağı idi.

Özellikle Alman emperyalistlerinin de cuntayı çeşitli noktalarda desteklediği doğrudur. Ancak ciddi çelişmeler de vardı.

1. MK, 12 Eylül darbesiyle başlayan yeni dönemin, objektif ve subjektif durumun tahlilini ve bu temelde partinin izlemesi gereken hattı ve yine bu temelde kitlelerin yeni dönemde devrimci taktikler etrafında düzene karşı nasıl seferber edileceği noktasında doğru bir tavır üretmedi. Bilindiği gibi 1. MK, daha evvelki tespitlerinde GSHD (Gerilla Savaşına Hazırlık Devresi) boyunca barışçı mücadelenin esas olacağını söylüyordu. Öte yandan kavranması gereken esas halkların da içe dönük çalışmanın olduğunu söylüyordu. 12 Eylül, MK'nın bu tespitlerini yerle bir etti. MK, yaptığı yanlışlığı görerek özelleştire bile yapmadı. MK, kükrayan aslan pozuyla sarıci hiçbir şey yokmuş gibi cuntaya karşı savaş naraları attı. Ama MK'nın bu tespiti, kelimenin tam anlamıyla boş laftı. Çünkü MK, geçmişte izlediği sağ çizgi ile partiyi yukarı sürüklemişti. MK, o halyle ve siyasetyle cuntaya karşı silahlı bir direniş çizgisi izleyemezdi. Atığı "sol laflar" ise hayalden ve sağı yüzünü örtmekten başka bir şey değildi. 12 Eylül'den evvel barışçı mücadelenin esas olduğunu söyleyen 1. MK, 12 Eylül sonrası dönemde, mücadele biçimleri konusunda şu tespitleri yapıyordu:

"Karşı-devrimin topyekûn saldırısı karşısında silahlı mücadeleyi yükseltip yükseltmemek, bağımsızlık ve demokrasi mücadelesinin kaderini tayin edecektir. Cunta karşısında militan ve silahlı bir direniş çizgisi izlenmek zorundadır." (1. MK'nın Halk Örgütlerine Gönderdiği Çağrı yazısından, 16.10.1980, sf: 6)

1. MK, her ne sebeptense 12 Eylül öncesi dönemde ısrarla barışçı mücadele biçimlerinin esas olduğunu savunurken 12 Eylül ile birlikte görünüşte bu tespitini değiştirmiştir. Görünüşte diyoruz çünkü, 1. MK, bu tespiti hayata uygulayamazdı, bu mümkün değildi. Ve böyle de oldu. MK'nın silahlı direniş çizgisini izlemesi bir yana, özde tam sağ bir politika izledi ve önder bir organı olup olmadığını hissedilmedi. 12 Eylül karşısında silahlı mücadeleye dayanan bir direniş çizgisi izlemek gerekir miydi? Evet, gerekirdi. Ama bunun bir tek yolu vardı, o da doğru bir siyaset izlemek ve bunu uygulamak idi. Partimizin o aşamadaki durumu böyle bir direniş çizgisine kesinlikle elverişli değildi. Bu nedenle ilk iş, partiyi asgari olarak bu şartlara hazırlamaktı. Bunun da yolu sağ oportünist çizgiyi altıtmak, doğru bir siyasi çizgi ile bolşevik bir önderliği sağlamaktı. Kısa dönem açısından direniş çizgisi izlemenin imkanı yoktu. Bu nedenlerden dolayı partimiz 12 Eylül karşısında kayda değer bir hareket gerçekleştiremedi. Bunun esas sorunu da 1. MK idi. 12 Eylül cuntasıyla birlikte silahlı direniş çizgisi geri çekilme taktiğiyle

birlikte uygulanmalıydı, bu gerekliydi.

1. MK, gerçekleri yeterince tahlil temeden, keskin ama boş bir çağrı yapıyordu. Şöyle deniliyor çağrıda:

"Kurtuluş yolu, silahlara sarılmak ve uzun süreli bir halk savaşı vermektir."

"Diyoruz ki: Ağaya karşı, tefectiye, tüfeyliye karşı, faşist rejime karşı toprak ve özgürlük için savaşmak isteyenler beri gelsin. Partimiz önderliğinde halk ordusu içinde ve ona bağlı olarak örgütlenin."

"En önde savaşacaklar, halk ordusu gerilla birimlerine katılın."

"Gerektiğinde savaşın, gerektiğinde üretime geri dönen, köylü milis kuvvetlerine katılın."

"Savaşanlara silah onaran, irtibat sağlayan, malzeme ikmal yapan vb. hizmetleri götüren özel savaş hücrelerinde örgütlenin." (Age, sf: 48-54)

1. MK'nın bu çağrılarını, tam bir seferberliği andırır. Ama açık olan birşey var ki, o da bu çağrılarının gerçeği yansıtmadıkları ve birer boş yankı niteliğinde oluşudur. Sebebine gelince, herşeyden önce, o dönem, partimizin durumu içler acısıdır. Çağrı yapıp katılmaması istediğiniz halk ordusunun örgütlenmesinin çekirdeği bile yoktur. Burakalım köylülerin halk ordusu içinde örgütlenmesine, 1. MK, o dönem profesyonel çalışanları bile halk ordusu içinde örgütleyebilmiş değildir. Bunu yapamayan bir önderliğin diğer şeyleri nasıl yapacağını ve köylüleri savaşa nasıl çağıracağını ve örgütleyeceğini bir düşünün! Kaldı ki o dönemde topyekûn bir çağrı da anlamsızdı. İlk önce yapılması gereken, en ileri kesimi parti ve ordu önderliğinde örgütlemek ve öncelikle bu kesimleri çeşitli örgütlenme alanlarında seferber etmektir. 1. MK bu çağrıyı yaptığı dönemde, en yoğun olduğumuz alanlarda bile gerilla birimleri örgütlenmiş değildi. En basit olarak doğru dürüst bir silahlanma bile yoktu. Yerleşik milis örgütlenmesi bile yoktu. Bütün bu gerçekler ve bunların da ötesinde 12 Eylül'den önce sağcılığın teoristini yapan bir önderliğin bu tip çağrılar yapması tam bir tutarsızlıktan başka bir şey değildir. Hele hele geçmiş dönemin samimi bir özeleştirisi yok ise durum daha da kötü demektir." (MK Raporu, sf: 76-77-78-79)

2. Konferans ve 2. MK da, yazımızın başından beri örneklerini göstermeye çalıştığımız, dogmatizm ve subjektivizmden kopmadığı gibi, bu hatalı bakış açısını birçok tayin edici sorunda olduğu gibi sürdürdü. Bunların en önemlilerinden biri, durum değerlendirmesindeki subjektivizmdir. 1. MK'nın yayınladığı 12 Eylül broşürüne tek bir eleştiri getirmeyen 2. Konferans ve 2. MK 1. Toplantısı, buradaki görüşleri olduğu gibi savunmuştur. 2. Konferans: "bugün ülkemizde devrimci durum duraklamasını rağmen kalınmış değildir. Hakim sınıflar arasında çelişme vardır. Geniş yığınlar 12 Eylül faşist dar-

bestyle saskınlığa kapılmıştır, her an patlamaya hazır durumdadır, hoşnutsuzluk giderek artıyor, gide-rek patlaklar kaçınılmazdır ve bugün taktik olarak da mücadelenin silahlı biçimleri ön plandadır, yarı esastır. Ama bu gerilla savaşının hemen başlatılması anlamına gelmez." (2. Konferans Raporu, sf: 68) diyerek, yüzeysel ve yanlış bir durum değerlendirmesiyle, 1. MK'nın bu konudaki yanlış çizgisini ve bakış açısını olduğu gibi sürdürmüştür. Hakim sınıflar arasında çelişkinin olduğu her zaman doğrudur. Sorun, bunun geçmişe göre aldığı somut yeni biçim nedir? Halkın durumu konusunda da söylenenler, objektifliği değil, MK'nın kendi isteğini yansıtmaktadır. Böyle bir subjektif durum değerlendirmesiyle işe başlayan 2. MK'nın 12 Eylül sonrası gibi, karşı-devrimin çok yönlü açık saldırısına geçtiği bir dönemde, başarılı olması mümkün değildir. Nitekim daha bir çok diğer nedenlerinde etkisiyle, bu subjektif durum değerlendirmesinden dolayı, partimiz 2. bir yenilgi almıştır. 2. MK, 1. Toplantısı'ndaki yanlış bakış açısı ve anlayışlarını daha sonra da aşamamış, bunları şu veya bu biçimde olduğu gibi sürdürmüştür. 2. MK'nın, 2. ve 3. toplantılarına damgasını vuran bakış açısı ve tespitleri, MK raporunda şu şekilde değerlendirilmiştir:

"II. MK'nın mücadele biçimleri konusundaki tutarsızlığının temelinde objektif şartların subjektif ve yüzeysel olarak değerlendirilmesinin rolü esastır. MK'nın objektif şartları derinlemesine inceleme ve sonucu bütün yönleriyle ortaya koyma politikası esas olarak yoktur. Objektif süreçte kitlelerin ruh halini, sorunların durumlarını, yine ekonomik ve siyasî durumu vb'ni inceleme yöntemleri bilimsel değildir. Daha çok kaba ve yüzeysel tespitlerle kitleler adına onların ruh haline tezat teşkil eden tespitleri vardır.

ML muhalefet 12 Eylül döneminde, 1. MK'nın sağ çizgisine karşı, mücadele biçimlerinin esas olarak silahlı olduğunu savunurken dogmatik davrandı. Şartların değişmesiyle birlikte objektif gerçeği tahlil edemedi. 12 Eylül gibi bir dönemin başlangıcı bile MK'nın kafasında yer etmedi. Bu da bizim mücadele biçimleri konusundaki dogmatikliğimizi ve sığlığımızı göstermektedir. 1. MK'nın hazırladığı ve II. MK'nın da onaylayarak diğer devrimci teşkilatlara gönderdiği eylem birliği çağrısında "Ki bu çağrı 12 Eylül sonrasını içermektedir- şunlar söylenmektedir: 'Karşı-devrimin topyekûn silahlı saldırısı karşısında, silahlı mücadeleyi yükseltip yükseltmemek, bağimsizlik ve demokrasi mücadelesinin kaderini tayin edecektir. Cunta karşısında militan ve silahlı bir direnişme çizgisi izlenmesi zorunludur.'" (Mektup sf: 6)

İşte 1. MK'nın, 12 Eylül öncesi dönemde silahlı mücadeleyi savunmazken 12 Eylül ile birlikte objektif şartlardaki belirgin değişmeyi görmeden sağdan

sola çarkedilmiş, II. MK'nın da bu anlayışı eleştirilmez olarak imzalaması. Tüm bunların da sorunlara bakış açısını ortaya koyması.

12 Eylül'den sonra esas mücadele biçimi neydi? Silahlı mücadelenin esas olduğu doğruydı ama, mücadelenin bu biçimi geri çekilme taktiğiyle birlikte direnenek geri çekilme şeklinde olması gerekiyordu. Ama bütün durumumuz ve mevcut örgütlülüğümüz böyle bir mücadeleye kesinlikle uygun değildi. Kısas kesimlerde bile doğru dürüst gerilla birimlerimiz yoktu. Bu nedenle biz, bu doğruyu bile hayata uygulayacak fazla birşey yapamazdık. Yapmamız gereken, partiyi kısa sürede düzeltme olabildi. Ama bunun da imkanı yoktu. Çünkü ortada önderlik diye bir şey kalmamıştı. Önderliğin parti çizgisine güveni yoktu. Bu ve buna benzer nedenlerden dolayı, partimiz 12 Eylül'e karşı herhangi bir direnme çizgisi izlemedi. Kitlelerin beklediği tavır ve devrimci durumdaki duraklama giderek hızlı bir gerileme sürecine girdi. II. Konferans bu gerileme sürecinde yapıldı. II. Konferans, bu objektif durumu ve objektif gerçeğe denk düşen esas mücadele biçimini subjektif olarak tespit etti. Mücadelenin barışçı biçimlerinin ön plana geçtiği bir dönemde silahlı mücadele esası tespitini yaptı. II. MK, I. Toplantısı'nda da aynı durum değerlendirmesi yapıldı. Objektif gerçek oldukça abartmalı ve subjektif bir tarzda tespit edildi. II. MK, I. Toplantısı'nda objektif durum konusunda şunlar tespit ediyor: 'Halkın sınıfların iktisadi ve siyasi hâlinin karanlık geleceği kendi iç çelişkilerinin artması, hakim sınıflarla halkımız arasındaki çelişkilerin gittikçe keskinleşmesi önümüzdeki dönemlerde kitlesel hareketlerin yeniden başlayacağını ve bunların zorunlu olarak silahlı biçimlere bürüneceğini göstermektedir.' (II. MK, I. Toplantı Raporu, sf: 5)

'Giderek yaygınlaşan ve dayanılmaz boyutlara ulaşan açlık ve sefalet, cuntanın binbir demagojist, en kanlı terör ile sağladığı teslîmiyet, yalınlık ve bekleme eğilimlerini silip süpürecek.

Göstergeler öyledir ki kitlelerin yeniden harekete geçmesi önlenemez durumdadır.

Kısacası bir yandan halkın sınıfların 12 Eylül'e sağlanmış gibi görünen birlikleri parçalanmaktadır. Diğer yandan her türlü baskıya rağmen kitlelerin kendiliğinden hareketinin yeniden başlaması kaçınılmazdır. **Devrimci durum yıl ilerledikçe yeniden yükselecektir.**' (II. MK, I. Toplantı Raporu, sf: 16)

İşte bizim objektif gerçeklerdeki köklü değişikliklere rağmen iradeci ve subjektif düşünce yapımızın olduğu boyutların düzeyi budur. Bundan daha fazla bir subjektivizm de düşünülemez herhalde. Yaşanan hayal, gerçekten de bizi bütün yönleriyle mahkum etti. Somut gelişmeler, MK'nın tespitlerinin tam aksi yönde oldu. Yıl boyunca 'ilerlemesi gereken' devrim-

ci durum ve kitlelerin kendiliğinden gelme hareketi tam tersine yıl boyunca gerilemeye devam etti. Göstergeler, kitlelerin hareketinin yükseleceğini değil tam tersine bizim subjektif tespitlerimizi yerle bir ederek geriye doğru sayma işlemine devam edeceğini gösteriyordu. Peki MK'nın bu subjektivizmi nereden geliyordu? Herşeyden önce MK, değişen koşulları ve kitlelerin ruh halini bilimsel bir tarzda inceleme yerine duygularıyla hareket etti. Objektif gerçeğin yerine kendi duygularını geçirdi. Kitlelerin ruh halini bilinc ve örgütlenme seviyelerini tahlil edemedi. Herşeyin tozpenbe olacağını zannetti. Karşı-devrimin silahlı saldırılarını ve güçlülüğünü göremedi. Genel olarak devrim güçlerinin, özel olarak da partimizin olumsuz durumunu hesaplayamadı. Ve sol subjektif tespitler yaptı.

MK, objektif duruma ters olarak yaptığı sol subjektif tespitine bağlı olarak, mücadele biçimleri konusunda da sol subjektif tespitler yaptı. MK, bu dönemde silahlı mücadelenin esas olduğunu tespit etti. Bazı köylük alanlarda cuntaya karşı kitle direnişlerinin örgütlenmesi gerektiği tespitini yaptı. MK'nın bu konudaki tespitleri de objektif gerçekliğe uymayan, görünüş itibarıyla sol, pratik açıdan ise sağ idi. Silahlı mücadele tespitini yapmasına rağmen buna uygun bir pratiği, örgütlenmesi, silahlı mücadeleyi esas alan veya bu tespiti uygun olan bir politikası yoktu. Çünkü tespit lafı kalyon ve hayata uygulanmıyordu ve uygulanamazdı da. Bu üç açıdan mümkün değildi.

Birincisi; Objektif şartlar buna elvermiyordu.

İkincisi; Partinin durumu buna elverişli değildi.

Üçüncüsü; MK'nın mücadele yürütmeye uygun bir örgütlenmesi, inşası ve hazırlığı esas olarak yoktu.

İşte yukarıdaki bu vb. durumlardan dolayı MK, bu işi yürütemezdi. MK, I. toplantıda düştüğü subjektivizmi göremedi. Çünkü objektif gerçek, yeniden doğru bir şekilde değerlendirilememişti. Kafamız hep 12 Eylül öncesi döneme göre çalışıyordu. Değişen tek tespitimiz devrimci durumu duraklama içinde olduğu idi; ama yakında devrimci durumda patlama olacağı tespiti bu tespitin hemen peşinden geliyordu. Bu gibi konularda MK'da geniş tartışmalar da olmamıştı. II. Konferans'ta revizyonist kanadın bazı temsilcileri, barışçı mücadele biçiminin esas olduğu ve geri çekilme taktiğinin izlenmesi gerektiğini söylemişlerdi. Ama bunların tespitinin temelinde 'devrimci durumun olmadığı' yatıyordu. ML kanat içerisinde ise, Konferans'ta sadece bir yoldaş devrimci durumun gerilediği, barışçı mücadelenin esas olduğu ve geri çekilme taktiğinin izlenmesi gerektiğini söylemişti. MK içinde de bu görüşü savunan yalnızca bu yoldaş. Ama bu yoldaşta sol subjektivizmin huşuna uğrayıp sağcı olarak değerlendirilmişti.

Objektif durum ve mücadele biçimleri konusunda hatalarımızın sistemli hale gelmeye daha da yüz tuttuğu dönem 2. Toplantı'dır. 2. Toplantı sonucunda çıkan 'İçinde Bulduğumuz Durum ve Görevlerimiz' adlı yazı, bu konudaki cahilliğimizi ortaya koyabilecek bir belge idi. Bu belgeyi değerlendirecek olursak;

MK 2. toplantısında objektif durum, mücadele biçimleri ve taktikler üzerine geniş olarak tartışılmıştı. Bu konuda MK içinde iki farklı görüş vardı. Bazı yoldaşlar devrimci durumun gerilediğini, barışçıl mücadele biçimlerinin esas olduğunu, geri çekilme taktiklerinin objektif şartlardan dolayı uygulanması gerektiğini söylüyorlardı. Bu görüş, MK içinde azınlıktaydı. Çoğunluk olan görüş ise, **devrimci durumun durakladığı bu anlamda gerilediği**, subjektif şartlardan dolayı geri çekilmek gerektiği, mücadele biçimleri konusunda ise açık bir görüş yoktu. Bu konuda ağır basan eğilim ise hangi mücadele biçiminin esas olduğu konusunda bir tespitin yapılmasının şart olmadığı doğrultusunda idi. İkinci görüşlü savunan yoldaşlar yani barışçıl mücadelenin esas olduğunu savunan yoldaşların tespiti öz olarak doğru olmasına rağmen bu tespitlerin bize hangi görevleri yüklediğine dair sorunlarda açık bir fikirleri ve perspektifleri yoktu.

MK, bir yazı aracılığıyla objektif ve subjektif durumu partiye kavratmayı, önümüzdeki görevleri partiye açmayı ve bu temelde önümüzdeki dönem izlenecek hatı ortaya koymayı düşünüyordu. Ancak sonuç düşündüğü gibi olmadı, zaten olması da mümkün değildi. Çünkü, MK'nın mevcut durum konusunda kafası açık değildi ve tam bir belirsizlik hakimdi. Bu nedenle de önümüzdeki görevler konusunda da aynı şekilde tam bir muğlaklık vardı. Zayıflayan gücümüz karşısında esas görevimizin ne olduğu vb. konularda tam bir kafa karışıklığı hüküm sürüyordu.

MK adına hazırlanan bu yazı, MK'nın genel görüşlerini yansıtmaya rağmen yazının içeriği MK'nın denetiminden geçmeden yayınlandı. Yazı genel olarak olumsuz karşılandı ve kafaları açması bir yana daha da bulandırdı. 'Bugünkü Durum ve Görevlerimiz' adıyla yayınlanan bu yazıda, o günkü somut koşullarda dünyada durum ve görevlerimiz konusunda bir tahlil bile yoktu. Bu da MK'nın dünyadaki durumu tahlil etmeden dünyadaki gelişmelerin ülkemizi nasıl etkileyeceğini bilinç üzerine çıkarmadan ülkemizdeki taktikleri tespit etmeye çalışan yanlış bir anlayıştı. Oysa böyle bir yazı zorunlu olarak dünyadaki durumu bize yüklediği görevleri tespit edip bunu partiye kavratmak ve uygulamaya yöneltmek görevlerini yükliyordu. Yazının başlığı ile içeriği arasında da bir çelişki vardı. Yazı, somut duruma açık cevaplar vermezken, hakim sınıflar arasındaki çelişmeleri, Kemalizm döneminden itibaren soyut bir şekilde özetlemişti. Somut görevler ko-

nusunda ise son derece yüzeysel tespitler yapmıştı. Bu yönüyle yazı olumsuz bir yazıydı.

II. MK 2. Toplantısı'nda cuntanın değerlendirilmesi ve cuntayı gerçekleştiren klikler üzerine yeniden tartışıldı. Sonuç olarak I. MK'nın ve II. MK'nın 1. toplantısındaki tespit hatalı olarak görüldü. Bilindiği gibi daha önceki tespitlerimizde, cuntayı AP ve CHP yanlısı komprador burjuvazi ve toprak ağalarının ortaklaşa gerçekleştirdikleri yönündeydi. Söz konusu yazıda değişen tespit konusunda şunlar söyleniyor:

'Hakim sınıfların göbekçi veya 'merkez' kanadı cuntanın merkezinde bulunurken, CHP'nin Güneş, Topuz, Eyüboğlu kesimi bir kanadında diğer kanadında ise AP'nin MHP'li olmayan kesimi yer almaktadır.' (Agy, sf. 17)

'Cunta bunların dışında diğer komprador burjuvazi ve toprak ağaları klikleriyle orta burjuva kesimlerini hedef almıştır ...' 'Cunta, hakim sınıflar içinde esas olarak CHP'nin Ecevit kanadına, RSE'ye kayarak sallayan kesime ve diğer uzlaşıcı orta-burjuva kanadına yöneldiği ve bu kesimlerin cuntaya epeyce tepki duyduğu bir gerçektir.' (Agy, sf. 18)

'Görüldüğü gibi cuntanın kendi içindeki çatışması AP'li klik ile IMF ve Vehbi Koç (hakim sınıfların devletçi ve merkezci kanadı) çatışmasıdır. Cuntanın kendi içindeki siyasi çatışması arayasa, seçimler ve partiler yasasına da yansımacaktır.' (Agy, sf. 21)

Bizim yukardaki tespitlerimizin hata ve eksik yanlarını değerlendirmeden, MK'nın bu soruna nasıl yaklaştığı ve bu sonuca nasıl vardığı konusunda bilgi vermeyi yararlı görüyoruz. En önemlisi MK, bu tespiti somut durumun tahlili ve kendi değerlendirmesiyle tespit etmemiştir. Veya 2. Toplantısı'nın çok kısa bir süre öncesine kadar MK içerisinde cuntanın kimler tarafından gerçekleştirildiğine dair herhangi bir tartışma yoktu. Bu konudaki tartışma esas olarak FÜ'lerden (Fahri Üye) bir yoldaşın konuşuyla ilgili yukardaki değerlendirmesinin öğrenilmesiyle başlamıştı. MK, bu tespitin hangi siyasi tahlillere dayandığını kavramadan FÜ'ler savunduğu için doğru gördü ve dogmatik bir biçimde savundu. Temellendirilmesini ise zorlama bir şekilde yaptı ama, gerçekleri sonucu bu haliyle kavrayarak bir sonuca varmamış, FÜ'lerin yanlış otorite olarak değerlendirilmesi, MK'nın tespiti benimsesinde yeterli bir neden olmamıştır. MK'nın yöntemi diğer bir dizi önemli sorunlarda olduğu gibi anti-ML bir yöntemdi; daha sonra da görebileceğimiz gibi MK çoğunluğu hiçbir araştırma yapmadan, bu tespiti, bu defa da yine FÜ'lerden bir başka yoldaşın cuntayı yalnızca merkezci kanadın gerçekleştirdiğini savunması üzerine 2. Toplantı'daki tespiti hemen değiştiriyor ve MK'nın siyasi tespitleri ne derece sağ ve tutarsız olduğu, bu örneklerle daha bir açığa çıkıyordu.

Cunta gerekleştiren hakim sınıf klifi üzerine daha fazla dirmayacağız. Bu konuda MK 4. Toplantısı'ndaki ve 6 Kasım seçimleriyle ilgili broşürde konulan anlayışa esas olarak katılıyoruz.

Yukarıda aktardığımız alıntılardan anlaşılabilirceği gibi MK, yanlış tespitlerin sorucunda, cunta içerisindeki siyasi çekişmelerden ve çatışmalardan bahsetmektedir. MK'nın cunta içerisinde merkezci kanat ile AP arasındaki çekişme ve dalaşma tespiti de, hayali bir tespitti. Çünkü gerçekleri de **cunta içinde** böyle bir çekişme yoktu. AP ile merkezci kanat arasındaki çekişme cunta içindeki çekişme şeklinde değil, cunta dışı ile cuntanın dışında olan ve hakim sınıfların Amerikançı farklı diğer klifi arasındaki bir çekişme şeklindeydi. Cunta içerisinde somut gelişmeler bugüne kadar göstermiştir ki esasta bir birlik vardır. Yine daha sonraki somut gelişmelerde gösterdi ki, cunta, AP klifi seçimlerden dışladı ve hedeflediği kliplerden en önemlilerinden biri oldu. Seçimler ve partiler yasası konusundaki ayrılıklar da cunta içi bir ayrılık olarak değil, diğer hakim sınıflarla (AP, CHP, MHP vb.) cunta arasındaki bir çekişme olarak sürdü ve cunta bu klipleri 6 Kasım seçimlerine sokmadı.

Cuntanın hedef aldığı kesimlerden biri olan orta burjuvazinin hakim sınıflar arasına konulması da yanlış bir tespittir. Öte yandan uzlaşıcı orta burjuvazi, hakim sınıf klipleri arasında gösterilmektedir. Burada cuntanın somut olarak milli burjuvaziye karşı olan politikası incelenmek isteniyorsa söylenmesi gereken cuntanın milli burjuvaziyi de genel olarak hedef aldığıdır. Sol kanat zaten halk saflarındadır. Ve cunta, bu kesimi de esas hedefleri arasına koymuştur. Cuntanın özel olarak milli burjuvaziyi hedef aldığı doğru değildir. Milli burjuvazi de cuntanın genel hedefleri arasından birisidir. Diğer taraftan milli burjuvazinin sol kanadı da Avrupa'lı emperyalistlerin usaklarının peşine takılmıştır.

Cuntanın değerlendirilmesinde düşülen yanlış konusunda ise şunlar söyleniyor:

'Partimiz önderliği, daha önce darbeyi AP ve CHP'nin ortak olarak gerçekleştirdiğini değerlendirmiyordu. Bu tespit hatalı, doğru olmayan bir tespitti. Çünkü, pratikte gördük ki CHP'nin Ecevit klifi darbeyi başından beri desteklemiyordu ve karşıydı. Daha önce yapılan tespit tahlilci olmayan yüzeysel verilere dayanıyordu.' (Age, sf: 22)

Burada hatalı tespitler konusunda I. MK'nın mı, yoksa II. MK'nın mı hatalı olduğu konusunda açık bir tespit yoktur. Bilindiği gibi cunta hakkındaki bu değerlendirmeyi ilk defa I. MK yapmış, II. MK da I. Toplantısı'nda, I. MK'nın bu tespitlerini doğru görmüş ve propagandasını yapmıştı. Eğer doğru dürüst bir özleştiri yapılacaksa doğrusu hem I. MK'ya, hem de II. MK'ya açık olarak eleştirmek ve bu hatanın ne-

denlerini daha detaylı olarak belirtmekti. Yoksa sadece yanlışlık ve yüzeysel tespitler yaptık demek yetmiyor.

Devrimci durumu o günkü koşullarda, aldığı biçim konusunda MK içinde farklı eğilimler vardı. Çoğunluk görüşü, devrimci durumun durakladığı **bu anlama gerilediğini**, söylerken azınlığı temsil eden yoldaşlar ise, duraklamamanın olmadığı, aksine devrimci durumun gerilediğini tespit ediyorlardı.

Sözkonusu yazıda, ülkemizde devrimci durumun olmadığını savunan YDH hizibine karşı polemik gerekliliği ve partimiz adına aşağıdaki şu cevap veriliyordu:

'Bizim Lenin'in bu görüşünün **ülkemiz için geçerli olmadığını savunduğumuzu** hiçbir yerde gösteremezler. **Ama Lenin'in devrimci durumun ortaya çıkışı ile ilgili olarak kapitalist ülkeler için söyledikleri elbette bizim ülkemiz için geçerli değildir.** Çünkü herşeyden önce bu durum ayrı sosyo-ekonomik yapıdaki ülkelerde değişiklikler arzeder. Ancak bizim savunduğumuz, Lenin'in devrimci durumun belirtilerini hangi temele dayandırdığı ve ülkemizde bu temeli doğru kavramaktır.' (Agy, sf: 24 -abc)

Yukarıdaki anlayışta en önemli nokta, Lenin'in yanlış temelde yorumlamasıdır. Lenin'in anlayışında, 'devrimci durumun ortaya çıkışıyla ilgili olarak' söylenenler, bütün ülkeler için genel geçerliliğe sahiptir. O da 'ekonomik ve siyasi buhran'dır. Eğer söylenmek istenen, 'ekonomik ve siyasi buhran' üzerinde yükselen belirtiler ise, bu belirtilerin farklı sosyo-ekonomik yapıya sahip ülkelerde farklı biçimler alacağı doğrudur. Ama o zaman ifade yanlışdır ve 'devrimci durumun ortaya çıkışıyla ilgili olarak' ifadesi kullanılamaz, onun yerine, **devrimci durumun belirtileri** ifadesi kullanılmalıydı. Bu da Lenin'in ek-sik ve yanlış kavranıldığını gösteriyor.

Lenin yoldaşın bu konuyla ilgili anlayışını aktaracak olursak şöyle demektedir:

'Bir devrim durumu olmadan devrimin mümkün olmayacağı Marksistler için tartışma götürmez bir gerçektir. Ayrıca her devrim durumu da devrime götürmeyecektir. Genel olarak bir devrim durumunun belirtileri nelerdir? Şu üç önemli belirtiyi ileri sürerek herhalde yanlışmış olmayız.

1) - Egemen sınıflar için değişikliğe gitmeden egemenliği sürdürmek mümkün olmazsa, 'üst sınıflar' arasında şu ya da bu biçimde bir buhran, egemen sınıfın politikasında baskı altındaki sınıfların hoşnutsuzluğuna ve parlamasına yol açacak bir çatlamaya götüren bir buhran ortaya çıkarsa, bir devrimin olması için genellikle 'alt sınıfların eski biçimde yaşamak istemesi' yeterli değildir. 'Bu sınıfların eski biçimde yaşamayacak durumda' bulunması da gereklidir.

2) - Baskı altındaki sınıfların sıkıntısı ve gereksinimi, olduğundan daha öteye varmışsa.

3) - Yukarıdaki nedenlerin bir sonucu olarak 'barış zamanında' kendilerinin soyulmasına hiç ses çıkarmadan razı olan, ama sıkıntılı zamanlarda hem buhranın her türlü koşullarında hem de 'üst sınıflar'ın kendileri tarafından bağımsız tarihsel eyleme atılan yığınların etkinliğinde önemli bir artış varsa' (Proletarya Devrimi ve Dönek Kautsky, sf: 14)

Görüldüğü gibi Lenin yoldaş devrimci durumu üç belirti temelinde tahlil etmekte ve 3. maddeyi ilk ilkesinin doğrudan sonucu olarak koymaktadır. Lenin yoldaş yarı-sömürge, yarı-feodal ülkeler için özel bir tanım getirmiyor. Ve yukarıda saydığı şartların 1905'de Rusya'da ve bütün devrim dönemlerinde burada olduğunu söylemektedir. Almanya'da 1859-61 ve Rusya'da 1879-80'de de olduğunu söylemektedir.

Lenin yoldaşın Basel Manifestosu'nun bu konudaki tespitine değinerek 'Bu manifesto, kısaca 'bir ekonomik ve politik buhran' diye nitelendiği bir devrim durumunun ortaya çıkacağını sandı. Böyle bir durum ortaya çıktı mı? Elbette çıktı.' (Age, sf: 19) diyerek bu tanımlamayı doğru görmektedir. Lenin yoldaşın ortaya koyduğu fikirler çerçevesinde söylemektedir.

Kısaca gelişmiş ülkelerin ve Avrupa'nın büyük devletlerinin çoğunda bir devrim durumu meydana gelir. Bu bakımdan Basel Manifestosu'nun önceden verdiği haberler aynen doğrulanmıştır.' (Age, sf: 17 -abc)

Marks ve Engels yoldaşlar ise devrimci durumun ortaya çıkışıyla ilgili olarak şunları söylemektedirler:

'Burjuva toplumdaki üretim güçlerinin burjuva ilişkiler içinde alabildiğine geliştiği, bu genel refah devresinde gerçek bir devrim sözkonusu olamaz. Böyle bir devrim ancak bu iki faktörün yanı sıra modern üretim güçleriyle burjuva üretim şekillerinin birbiriyle çabıştığı devrelerde mümkün olur. Kitapta-ki (kita Avrupa'sındaki) mevcut partilerin çeşitli fraksiyonlarını temsil edenlerin birbiriyle didişmeleri ve birbirlerini suçlamaları yeni devrimlere yol açmaz. Aksine ilişkiler şimdilik böylesi sağlam ve böylesine burjuva bir temele dayandığı için bu kavgalar mümkün olmaktadır. İrticanın burjuva (kapitalist) gelişmeyi durdurmak için yaptığı bütün teşebbüsler, demokratların bütün bildirişleri gibi mufaka boşa gidecektir. Yeni bir devrim ancak yeni bir buhranın sonucunda mümkün olacaktır.' (Ekonomi Politikasının Eleştirisine Katkı. Önsözden, sf:7)

Yine aynı bölümde;

'Devrim yaklaşıyor. Ceretti Mobiller'in ve genellikle Bonaparte maliyesinin gidişi bunu göstermektedir.' (Age, sf: 9)

Yukarıdaki anlayışlardan da görülebileceği gibi

Marks, Engels ve Lenin yoldaşın anlayışlarının temeli ve özü aynıdır. O da, devrimci durumun ortaya çıkışının temelini ekonomik ve siyasi kriz olarak görmeleridir.

Soruna bu Marksist bakış açısıyla yaklaşırsak somut olarak hangi tesbilleri yapmalıyız?

Bizinki gibi ülkelerle kapitalist-emperyalist ülkeler arasındaki özgül koşulları detaylı bir şekilde inceleyip bu temelde sağlıklı sonuçlar çıkartmalıyız.

Kapitalist-emperyalist ülkelerde devrimci durum her dönem yoktur. Bu genellikle ekonomik ve siyasi krizin hat safhaya çıktığı dönemlerde ve emperyalist savaş dönemlerinde ortaya çıkar. Lenin yoldaş bunu çok açık bir şekilde ortaya koyuyor. Bu emperyalist-kapitalist ülkelerin özgül koşullarından kaynaklanan bir durumdur.

Bizinki gibi ülkelerde ise devrimci durum genel olarak vardır. Bunun nedeni objektiftir. Bu objektif neden ise, bizde nisbi bazı istikrar dönemleri hariç, ekonomik ve siyasi krizin sürekli olmasıdır. Refah dönemlerinin olmayışı, hakim sınıfların zayıf durumu, halk kitlelerinin zorla sömürülmesi ve soyulması, istikrar dönemlerinin olmayışı, halkın düzenden sürekli olarak hoşnutsuzluğu vb. gibi şartlardır.

Devrimci durumun genel olarak varolması, şematik olarak devamlı yükselmest ve her an devrim durumunun olması demek değildir. Devrimci durum, objektif şartlardaki değişikliklere bağlı olarak duraklama ve gerileme dönemlerine girebilir. Yani dengesiz bir temelde gelişir. Bizde genel olarak emperyalist ülkelerde olduğu gibi istikrar ve refah dönemlerinin olması mümkün değildir. Geçici ve nisbi istikrar dönemleri bizde de olabilir ki, bu da siyasi ve ekonomik krizi temelden ortadan kaldırmaz. Kısa süreli olan bu gibi durumlar belli bir refah ve istikrar dönemleri gibi değildir. Hakim sınıflar bu nisbi siyasi istikrar dönemlerini ya zorla halk muhalefetine bastırarak, ya da zorun yanında bazı dönemlerde kısmi tavizler vererek kitlelerin mücadelesinde gerilemeler yaratabilirler.

Kitlelerin kendiliğinden gelişen bağımsız tarihi eylemlerinin olup olmamasının devrimci durumun olup olmadığının göstergesi olduğu soruna gelince, bunu somut olarak incelemek gerekir. Kitle hareketlerinin olmadığı her dönem devrimci durumun olmadığı anlamına gelmez. Mesela devrimci durumun gerilediği dönemlerde bağımsız hareketler son derece zayıf olabilir, veya karşı-devrim kitlelerin kendiliğinden gelişen eylemlerini zorla bastırabilir. 12 Eylül'den sonra da olan budur. Devrimci durumu varlığını sadece kitlelerin bağımsız tarihi eylemlerinin olmasına bağlayan anlayışa göre, 12 Eylül öncesi dönemde varolan devrimci durum ve kitlelerin bağımsız tarihî eylemleri, 12 Eylül sabahından itibaren **durmuştur**. Ve bu andan itibaren de devrimci

durum ortadan kalkmıştır. Öyle ya kitlelerin bağımsız eylemleri yoktur. Açık ki böyle bir tespit de diyalektikçe akları olacaktır. Çünkü varolan birşey aniden ortadan kalkmaz. Kitle hareketleri hakim sınıfların belli tavizler verdiği dönemlerde de belirgin olarak düşebilir. Bu, devrimci durumun yok olduğuna işaret değildir. Bu nedenle kitlelerin kendiliğinden gelişen hareketlerinin belli bir dönem olmayışı, bizim gibi ülkelerde devrimci durumun ortadan kalkması demek değildir. Lenin yoldaşın bu anlayışı özünde doğrudur ancak her somut durumda bu anlayışı dogmatik olarak yorumlamak yanlıştır. Dolayısıyla Lenin yoldaşın anlayışının ülkemiz için geçerli olmadığını söylemek de yanlıştır. Yapılması gerekli olan bütün gibi ülkelerde emperyalist kapitalist ülkelerin bu konudaki özgül koşullarını incelemek olmalıdır.

MK, çıkardığı yazıda ülkemizde o aşamadaki devrimci durumun aldığı biçim konusunda ise şunlar söyleniyor:

"1960 dönemi devrimci durum **gerilemiştir**. 12 Eylül'den sonra **duraklama** içindedir. Ve bu anlamda **gerilemiştir**. Denilebilir ki madem her iki dönemde de son tahlilde bir gerileme ise neden farklı olarak 12 Eylül'de **duraklama**, 60 dönemine de gerileme diyoruz?

12 Eylül, daha önce de belirttiğimiz gibi iç ve dış koşulların ürünü, dolayısıyla objektif ve subjektif durumdan ötürü 12 Eylül cuntasında devrimci durumda duraklama meydana gelmiştir. Yani **kitlelerin mücadelesi, ekonomik istikrardan dolayı değil, subjektif güçlerin dağılımından, kitlelerin siyasi deney ve tecrübelerle örgütlenme düzeyindeki yeterliliğinden** yararlanarak hakim sınıfların bu mücadeleyi **bastırmada** attığı adımlar ve taktik olarak güçlü devlet yapısındaki belli gediklerin kapanmasıyla başarıldı.

Bu bastırmayı tencerede kaynayıp buharlaşan, kapağı sıkıca kapatıldığı takdirde taşan, veya tencerayı patlatan suya benzetebilir. Eğer kitlelerden 12 Eylül'den hemen sonra direnişler bekleniyorduyorsa -ki bunun karşı devrim güçleri ile tamamen silahlı temelde olmasından başka bir sonuç beklenemezdi-" (Agu, sf: 26)

Kısaca dönüp dolaşıp gelinen yer ve söylenen şey 12 Eylül'den sonra devrimci durumun durakladığıdır, bu anlamda gerilediğidir. Yazıda başka somut olarak belirtilen herhangi bir anlayış yoktur. Biz önce devrimci durumun o aşamada aldığı biçim üzerinde duralım.

12 Eylül askeri faşist diktatörlüğüyle birlikte devrimci durum duraklamıştır. Hatta devrimci durumda 12 Eylül'den önce de belli duraklamalar göze çarpıyordu. 12 Eylül'den sonra duraklama esas olarak belirginleşti. Kısa bir dönem kitlelerde hakim olan ruh hali bekle gör tavrı oldu. Cuntaya karşı ne kitle-

lerle, ne de devrimci örgütlerde elle tutulur bir direnme olmadı. Tam bir sessizlik hakimdi. Cunta bile böyle bir hareketsizliğin olacağını tahmin etmiyordu. Cunta, darbeden hemen sonra yoğun saldırılara geçti. İlk etapta özellikle büyük şehirlerdeki mücadeleye saldırdı ve kısa dönemde buralardaki muhalefeti **gerilettiler**. Giderek kırsal kesimlere yöneldi. Genel saldırılarını 1981 yılında ilk tur temelinde tamamladı. Hemen hemen bütün örgütlere ağır darbeler vurdu. Cunta genel saldırılarının sonucunda, devrimci durumu, tayin edici bir direnişle karşılaşmadan başa geldiğinden kısa bir süre sonra gerilettiler. Mesela 1980 sonları, 81 başlarında devrimci durumdaki duraklama sona ermiş yerini gerilemeye bırakmıştı. Bu, genele damgasını vuran bir gerileme. Ama özelde bazı alanlardaki halk muhalefeti belirli duraklamalara rağmen tam bir gerileme içine girmemişti. Yani dengesiz bir durum söz konusuydu. MK, söz konusu yazısında 12 Eylül'den sonra başlayan duraklama, aradan 1,5 yıl geçmesine rağmen hâlâ duraklama, bu anlamda gerileme demekle, başka birşey dememektedir. Böyle bir tespit diyalektikçe bile ağırdır. Nedir duraklama? Duraklamadan sonra halk muhalefettin gelişme yönü nedir? Gerilemeye doğru mu gidiyor yoksa ilerleme mi var. Bu saldırılara karşı da elle tutulur bir direniş yok. MK'nın anlayışına bakarsan bu duraklama adeta bir robot gibidir. Ne geriye gidiyor ne de ileriye.

MK, söz konusu tespiti yaptığı dönemde doğru olan tesbit devrimci durumun duraklama içinde değil, gerileme içinde olduğuydu. MK'nın bu tespiti koyu bir subjektivizmi ifade ediyordu ve zorlama bir tespitti. MK bir yandan karşı-devrimin muhalefeti bastırmada attığı adımlardan bahsediyor, güçlü devletten dem vuruyor, devletin açık gediklerini kapatmış olduğunu söylüyor, öte yandan da devrimci durumun duraklamaya devam ettiğini söylüyor.

MK'nın 12 Eylül'den sonraki dönem ile, 1960 darbestinden sonraki dönemde devrimci durumun aldığı biçimlerdeki benzetmenin temellendirilmesi de doğru olmayan yanlış değerlendirmelerdir. MK bu iki dönemin karşılaştırılmasından iki sonuç çıkarıyor. Bunlardan birincisi, 1960 darbest sonraki dönemde devrimci durumda bir gerileme olmuştur. Bu gerilemenin temel nedeni de nisbi istikrarın olması ve hakim sınıfların bazı tavizler vermesidir. İkincisi ise, 12 Eylül'den sonra ekonomik istikrar yoktur, hakim sınıflar halka taviz vermemişlerdir ve halk muhalefettini zorla bastırmak istemektedirler. Bu nedenle 1960'dan farklı olarak devrimci durum gerilememiş, duraklama içine girmiş, bu anlamda bir gerileme meydana gelmiştir. Bu bastırma da kaynayarak tencerenin kapağının sıkıca bastırılmasına benzetilmekte ve her an patlamalar beklenmektedir.

Soruna doğru bir bakış açısı nasıl olmalıdır?

1960 darbesinden sonra devrimci durumun durakladığı doğrudur. Bizim, yazıda belirttiğimiz gibi, bu gerilemenin tek nedeni, hakim sınıfların geri adım atması ve istikrarın olması değildir. Hakim sınıflar halkın kendiliğinden gelen mücadelesini saptırmak için belli tavizler verdiler, bu gerilemeye önemli bir nedendi. Öte yandan bunlarla birlikte baskı yöntemlerini de uyguladılar. Hakim sınıfların devrimci durumu geriletmeleri uzun sürmedi. Nihayet kısa bir süre sonra devrimci durum yeniden yükselmeye başladı.

12 Eylül askeri darbesinden sonra olan ise, hakim sınıflar halk muhalefeti geriletmek için bazı tavizler verme yolunu benimsemediler. Merkezî klik tam tersine bu durumu nedenlerinden birini 1960 anayasasındaki halkın kendi bilek gücüyle aldığı kısmi ekonomik ve demokratik haklar olduğunu söyledi. Elbisenin geniş olduğundan dem vurdu. Zaten böyle bir yola baş vurması da kendi ölüm fermanını imzalaması demekti. Bu nedenle geri adım atmadılar, tam tersine kazanılmış halden da rafa kaldırdılar. Esas düşünceleri, halk muhalefeti karşı bir şekilde bastırmak ve öyle de oldu. Gerilemeyi yalnızca taviz vermeye bağlamak bu nedenle yanlıştı. Yarı halk muhalefeti tamamen zora dayanarakta bastırabilir ve öyle de oldu. MK, bu temelde sonuna yüzyılsal ve kaba yanaştı. Kısacası, yapılması gereken her iki dönemde de gerilemenin olduğu, ama bu gerilemenin de farklı nedenlerini ortaya koyup bunu kavratmak önemliydi.

Devrimci durumdaki somut durumu, kaynayan bir tencereye benzetme meselesine gelince, bu benzetme de somut durum açısından ele alındığında subjektif bir benzetmedir. Uzun vade açısından böyle bir benzetme doğru olabilir. Ama o somut durumda halk muhalefeti kaynaması, hiç de kapığı söktüp atacak türden bir kaynama değildi. Tam tersine kaynama oranı giderek düşme eğilimi gösteriyordu. Ayrıca bu benzetmenin subjektif yönü de vardı. O da, kısa dönemde kitlelerin karşı koyuşlarının artacağı beklentisiydi. Bu da koyu bir subjektifizm yansıtıyordu. Genel olarak objektif durumun değerlendirilmesi noktasında II. Konferans'tan öde hiç bir farkı olmayan bir değerlendirme hakimdi.

Objektif koşulların değerlendirilmesine bağlı olarak mücadele biçimleri konusunda genel teorik doğrulardan sonra somut durumda mücadele biçimleri ve kitlelerin ruh hali konusunda ise aşağıdaki tespitler yapılıyor:

'12 Eylül'den önce silahlı mücadelenin şartlarının varlığı, kendisini esas olarak bizim dışımızda halk kitlelerinin silahlı direnişler ve mücadeleler yürütmesi şeklinde gösteriyordu. Çünkü devrimci durumun yükselmesi bizim dışımızda gelişen sınıf mücadelesi, silahlı biçimleri ön plana geçiriyordu. 12 Eylül'den sonra devrimci durum çeşitli iç

ve dış şartların iç ve dış etkisiyle durakladı. Yani, 12 Eylül öncesi kitle hareketleri süngü zoruyla durduruldu. Bu durum halk ve hakim sınıflar arasındaki çelişkiyi yumuşatmadı tam tersine... halk kitleleriyle hakim sınıflar arasındaki çelişkiyi giderek sertleşmektedir. 12 Eylül öncesi objektif olarak varolan silahlı mücadelenin şartları 12 Eylül sonrası devrimci durumun duraklamasına bağlı olarak, silahlı mücadelenin objektif olarak şartları varolmasına rağmen bu durum kendisini bizim dışımızda halk kitlelerinin fiili olarak mücadelesi şeklinde değildir. Ve bu anlamda üç dönem arasında belli farklar vardı. Ancak kitlelerin cuntaya karşı kin ve nefretleri artmakta, hamurdanmalar görülmekte ve kitlelerin ruh hali silahlı mücadeleye oldukça yatkın görülmektedir. Ekonomik ve siyasal istikrarsızlığın giderek derinleşmesi, kitle hareketlerinin gelişmesinin esas olarak silahlı mücadele yönünde olacağı rahatlıkla görülebilmektedir' (Agy, sf: 30 -abc)

Bugün, yani 12 Eylül sonrası devrimci durumda duraklama, bu anlamda gerileme görülmesine rağmen 'barışçıl mücadele esastır' tespiti yapma doğru olur mu?

Görüşümüze göre 12 Eylül sonrası ve bugün kitleler fiili olarak silahlı mücadele yürütmedikleri için 'barışçıl mücadele esas olmalıdır' şeklindeki anlayışlar oldukça sakattır. Böyle tespit mevcut durumda en ufak demokratik haklara tahammül edemeyen, zorbalığı, baskının bunca yükseldiği bir dönemde kitlelerin durumuna kestirilmekle ters düşer. Halkta hakim sınıflar arasındaki çelişkinin sertleştiği, barışçıl umutların beslenmediği, en ufak demokratik hak ve özgürlüklerin olmadığı bir dönemde yapılacak 'barışçıl mücadele' tespiti acaba zorunlu hangi görevleri önümüze koymaktadır? 'Barışçıl mücadele esastır' tespitinin yapıldığı dönemlerde demokratik mevzilerden yararlanarak kitlelerin mücadelesini yükseltmek, daha ileri mücadele biçimlerinin gelişmesi için katkıda bulunup partinin örgütsel, askeri ve ideolojik-siyasi hazırlığı daha da ileriye dönük olarak gerçekleştirmek gereklidir.' (Agy, sf: 30-31)

'Partimizin II. Konferans'ında tespit ettiği objektif olarak bugün silahlı mücadele esastır tespiti doğru olmasına rağmen eksiktir. ... Kitlelerin ruh hali silahlı mücadeleye oldukça yatkındır. ... Ancak böyle olmasına rağmen devrimcilerin ve komünistlerin zayıflığından dolayı kitlelerden bekle gör tavrı ve arayış içinde oldukları söylenebilir. Bu arayışa yönelme özellikle devrimci ve komünist teşkilatlara doğru yönelmedir dersek yanılmayız.' (Agy, sf: 31 -abc)

MK, halkta hakim sınıflar arasındaki çelişkinin giderek sertleştiğini, ekonomik ve siyasal krizin derinleşmesiyle bu çelişkinin giderek derinleşeceği tes-

pitini yapmaktadır. MK'nın bu tespiti, mevcut objektif gelişmeyi yansıtmamaktadır. Çünkü, 12 Eylül'den sonra gerileyen halk muhalefeti, neden gerilediği net olarak cevaplandırılmamaktadır. 12 Eylül öncesi ve sonrası gelişmeyi irdelersek, şu sonuçlara varırız.

Herşeyden önce, 12 Eylül öncesi varolan ekonomik kriz, 12 Eylül'den sonra da bütün şiddetiyle sürdü. 24 Ocak 1980'de uygulamaya konulan IMF patentli ekonomik kararların kendisi, krizi atlama kararları değil, bizzat ekonomik krizi derinleştirme kararlarıdır. Çünkü, 24 Ocak Kararları'nın en temel özelliklerinden biri, işçilerin, köylülerin, tüm halkın alım gücünü düşürerek, ellerindeki üç-beş kuruşu 'toparlayarak' ihracatta birikim sağlamayı amaçlamaktadır. 1980 öncesi varolan mal darlığının özellikle de bazı temel ihtiyaç mallarının bulunamaması veya sıkıntısının çekilmesi, 24 Ocak Kararları'nın uygulamaya konulmasından sonra 'bollaşması' halk kitleleri nezdinde kısmi bir iyimserlik havası esmesine yol açmışsa da, bu iyimserlik çok sürmeden, en geniş emekçi kitleleri, bu kararların ne demek olduğunu kendi yaşamlarında daha iyi görmüşlerdir. Çünkü, emekçilerin alım gücü sürekli düşürülürken, fiyatlar hızla yükselmektedir. Yatırımların durdurulması, varolan işsiz sayısını hızla arttırarak işsizlik görülmemiş boyutlara ulaşmış, karın tokluğuna bir iş bulan kişi toplumun en şanslı kişileri arasında sayılmaktadır. 24 Ocak Kararları'yla uygulanan "yeni" ekonomik politika, toplumun ve ülkenin tüm değerlerini, emperyalistlere ve bir avuç kompradörün sunmayı amaçlamış ve geçtiğimiz 5 yıl içinde bu amacı doğrultusunda önemli mesafe katmıştır. Genel olarak tüm hakim sınıf kanallarının desteğini alan IMF patentli, "24 Ocak Kararları" uygulamada, çeşitli yönlerine (faiz politikası, bankacılık sistemi, ihracatın desteklenmesi vb.) ilişkin değişik hakim sınıf kesimlerinin sert eleştirilerine uğramıştır. "24 Ocak Kararları" genel olarak tüm hakim sınıfların lehine halkın ilğine kadar sömürülmesini sağlarken, özel olarakta hakim sınıflar içinde bir avuç kompradörün devlet desteğinde, görülmemiş boyutlarda palazlanmasına hizmet etmiştir. Bu anlamda, şunu açıkça belirtebiliriz ki, 12 Eylül öncesi süregelen ekonomik kriz, 12 Eylül sonrası derinleşerek devam edegelmiştir. Önümüzdeki dönem, gerek emperyalist sistemin derinleşen krizinden dolayı, gerekse ülke içinde uygulanan ekonomik politikadan dolayı mevcut ekonomik kriz daha da derinleşerek sürecektir. Bu noktada, MK raporunda belirtilen ekonomik krizin devam ettiği tespiti ile, bugünde hem fikir değiliz.

Siyasi krize gelince, bu konuda MK raporunda belirtilen, siyasi krizin derinleştiği veya devam ettiği tespiti ile hem fikir değiliz. Çünkü herkesin de rahatça görebileceği gibi, 12 Eylül öncesi hakim sınıfların

yönetimde düştükleri kriz, çeşitli araçlarla, 12 Eylül sonrası geriletilmiş ve 12 Eylül öncesine göre yönetimde, yani siyasi durumda geçici bir 'nisbi' istikrar sağlanmışlardır. Bu nasıl olmuştur? Siyasi yapıda bir istikrarın sağlanması, genel olarak ekonomik istikrarla bağlıdır ve onun üzerinde yükselir. Yani, genel olarak ekonomik alanda sağlanan istikrar, siyasi alanda da istikrar beraberinde getirir. Bu, 'nisbi' istikrar içinde geçerlidir; yani, ekonomik alanda sağlanan nisbi ekonomik istikrar, siyasi alanda etkilerini gösterir. 12 Eylül'den sonra geçici ve nisbi olarak böyle bir ekonomik istikrarın sağlanmadığına göre, nisbi siyasi 'istikrar' nasıl sağlanmıştır? 12 Eylül'den sonra sağlanan nisbi siyasi 'istikrar', yani hakim sınıflarca 12 Eylül öncesi yönetimdeki krizi aşmalarındaki en temel unsurlar, demagoji ve faşist terördür. 1978 Aralık'ında siyasetin ilanıdan sonra, adım adım güçlerini halka karşı birleştirmeye çalışan hakim sınıflar, 12 Eylül 1980'e kadar bunu esas olarak başaramamışlardır. Bu 'başarısızlığı' en temel nedeni hakim sınıflar arasındaki parçalanmışlığın almış olduğu boyutlar ve mevcut şartlarda varolan yol ve yöntemlerle, yani parlamento maskesi altında sorunun çözülmemesidir. Nitekim, hazırlığı ABD emperyalistleri desteğinde uzun süredir sürdürülen askeri darbe gerçekleştirilerek, yönetimdeki kriz aşmaya çalışılmış ve bunda da önemli başarılar elde edilmiştir. Darbeyle birlikte, faşist devletin tüm güçleri cunta önderliğinde yeniden düzenlenmiş, işleyiş ve icranın önündeki engeller önemli ölçüde geriletilmiştir. 12 Eylül öncesi, hakim sınıflar arasındaki parçalanmışlığın devlete yansımaları, Amerikancı cunta klifi tarafından, gerek devletin korunması gerektiği ve bunun yeterince korunmadığı şeklindeki demagojilerle, gerekse başka yöntemleriyle, bu durum asgariye indirilmiştir. Parlamento dağıtılmış, eski hakim sınıf partileri feshedilmiş, devletin tüm kurumlarında bu düzenlemeye ayak direten, diğer hakim sınıflar arasındaki çelişkinin temsilcileri tasfiye edilmeye çalışılmıştır. Hakim sınıflar arasındaki çelişki varlığını sürdürmesine rağmen, bu çelişki, merkezci klik lehine, cunta tarafından geriletilmiştir. Darbeyle birlikte, faşist cunta, halka ve halkın örgütlü güçlerine karşı ila önemli silah kullanarak, halk muhalefeti geriletilmiştir. Faşist cunta, 'can güvenliğini sağlama', 'aşırı sağa ve aşırı sola karşı olma', 'yeniden demokrasiye dönme' demagojisiyle halkı, özellikle de geri bilinçli kesimlerini etkilemiş, 12 Eylül öncesi dönemde, sivil ve resmi faşist güçlerin saldırılarıyla halkın can güvenliğini korumaması sonucu, en acil hale gelen bu talebi faşist cunta, kendi amaçları doğrultusunda kullanmıştır. Orduyla, kolluk kuvvetlerinin içiçe, halka, devrimci örgütlere karşı sürdürdüğü çok yönlü saldırılar sonucu devrimci örgütlerin darbenin hemen arkasın-

dan ağır darbeler yemeyi, halkın varolan demokratik örgütlenmelerinin yasaklanması, faşist cuntanın halk muhalefeti geriletmeye diğer önemli silahı olmuştur. Tüm bu önlem ve uygulamalar sonucu, hakim sınıflar, 12 Eylül öncesi içine düştükleri yönetime krizi geçici ve nisbi olarak aşılar. Böylece temelinde şiddet ve demagojinin yattığı nisbi siyasi 'istikrar' sağlanmış oldu. Ekonomik istikrar üzerinde yükselmeyen, nisbi siyasi istikrar geçicidir. Çünkü, faşist demagojinin etkisi uzun süreli olamaz. Ve nihayet bugün görüldüğü gibi, 1981 ve 1982 yıllarındaki gibi, halk kitleleri, cuntanın demagojilerine eskisi gibi kanmamaktadır. Sağlanan nisbi siyasi "istikrarın" diğer bir ögesi olan faşist terör ve baskı yöntemleri, uzun süre halk muhalefeti geriletemez, tam tersine halkın kendi bağrında, buna karşı mücadele biçimlerini ortaya çıkarır. Bunda halkın örgütlü gücü, özellikle devrimci örgütler önemli rol oynarlar. Bugün halk muhalefeti sesini duyuramamasında en önemli sorun, bu muhalefetin zayıf olması değil, örgütsüz olması, daha önemlisi de devrimci örgütlerin içinde bulundukları olumsuz konumdur.

Buraya kadar söylediklerimizi toparlayacak olursak, ekonomik krizin süregelmeye ve devam etmesine rağmen, hakim sınıflar, şiddet ve demagojiyle halk muhalefeti geriletmis, geçici nisbi bir siyasi istikrar sağlamışlardır. II. MK, bu durumu görüp kavramadığı için buna uygun taktik tespit edememiştir. Kitleler bekle gör tavrını devrimci ve komünist örgütlere yöneldiği tespiti de aynı bakış açısının ürünü olan, subjektif bir tespittir. İki nedenden böyledir; kitlelerin geri kesimleri, cuntanın demagojilerinin uzun bir süre etkisinde kalmışlar ve bu durum etkisini kaybetmeye başladığında yani kitleler cuntanın gerçek yüzünü görmeye başladıklarında da cuntaya alternatif olarak diğer hakim sınıf partilerinin kayırgına takılmışlardır. Örnek olarak, 6 Kasım seçimlerinde, kitlelerin büyük bölümü cuntaya karşı, ANAP ve HP'yi desteklemişlerdir. Diğer bir gelişme ise, 12 Eylül öncesi, devrimci örgütlerin çevresinde yer alan, önemli bir kesim, faşist cuntanın saldırıları sonucu, belini bir türlü doğrultamayan devrimci örgütlere karşı, 'bekleme' tavrına girmişlerdir. Bu kesimin 'bekleme' tavrı, cuntanın demagojilerine kandıklarından değil, 12 Eylül sonrası devrimci örgütlerin yaşadığı başarısızlıklarından ve bir türlü istikrarlı bir yapıya kavuşamamalarındandır. Bu durum, bugünde hala devam etmektedir." (MK Raporu)

2. MK'nın durum değerlendirmesindeki bu hatalı bakış açısı, yüzeyselliği ve bunun üzerinde yükselen yanlış taktik hat ve kendiliğindeki pratik, 2. ve 3. toplantılarından sonra da devam etmiştir. Anlayışların üzerine gidilmediği ve kopulmadığı için, bazı kısmi çabalarla atılan adımlar, hiçbir zaman köklü düzeltmeleri sağlamamıştır.

Yazımızın başından beri değişik dönemlerde, çeşitli örnekleriyle ortaya koymaya çalıştığımız dogmatizm ve subjektivizm, salt şu veya bu dönem, şu veya bu soruna ilişkin olarak değil, tüm dönemler boyunca süre gelmiş, önemli ölçüde kökleşmiştir. Burada İbrahim yoldaşın ve partimizin kuruluş döneminde revizyonizm ve dogmatizm karşı mücadelelerini vurgulamak önemlidir. İbrahim yoldaşın ülkemiz devrimci hareketinde 50 yıllık revizyonist geleneğe karşı kararlı mücadelesinden gıcınan ve onun baskısını sürekli hisseden revizyonistlerin iddia ettikleri gibi, İbrahim yoldaş dogmatik değil, tam tersine ülkemizin özgül şartlarını diyalektik materyalist bakış açısıyla tahlil ederek, Marksizm'i-Leninizm'i ülkemiz şartlarına yarattığı bir biçimde uygulamış, proletarya partisinin programatik görüşlerini sistemleştirmiştir. Partimizde dogmatizm, yeniden toparlanma ve KK'ya karşı mücadele içinde gelişmiştir. KK revizyonistlerinin iddia ettikleri gibi, dogmatizm ML ilkelerin, partimizin azamî ve asgarî programına ilişkin görüşlerin savunulması değil, esas olarak İbrahim yoldaşın diyalektik materyalist bakış açısının kavranmaması sonucu, parti çizgimizin değişik dönemlerde nasıl hayata uygulanacağı sorunda ortaya çıkmış ve süre gelmiştir.

Partimiz içerisinde köklü ve gelenekselleşmiş dogmatizm, revizyonist sapmaları önemli ölçüde koşullandırmış, onlara uygun zemin hazırlamıştır. Mesela, parti çizgisine güven ve inanç temelinde yönetici görevlere gelen çok sayıda yoldaş, süreç içinde ya gerilemiş, ya da dogmatizmi aşma adına revizyonizme sapsmışlardır. Partimizin içinde sık sık yaşanan bu durumun nedeni, bir çok ulusal ve uluslararası alandaki gelişme ve değişikliklerin yanı sıra, parti içinde gelenekselleşmiş dogmatizm ve ML bakış açısının sığ oluşudur. Parti çizgisini dogmatik olarak kavrayan kadrolar, özellikle yönetici organlara geldiklerinde siyaset üretme zorunluluğuyla karşı karşıya kaldıklarında, bocalayıp kalmışlar, bir müddet partinin stratejik ve taktik ilkelerini ısıtıp ısıtıp partiye sunmuşlar ve süreç içinde de bunun böyle gitmeyeceğini anlayınca, sağa sola yalpalamaya ve sapsmaya başlamışlardır. Bugün halâ, parti çizgisine dogmatik bakış açısı, parti içinde önemli bir sorundur. Özellikle, tabanın parti çizgisine bağlılığı yöneticiler tarafından kötüye kullanılmış, tabanın ufkü genişletileceği yerde, dogmatizm pohpohlanmış ve körüklenmiştir. Bazen, İbrahim yoldaşın söylediklerini farklı kelimelerle ifade etmek bile, önemli kafa karışıklıklarına yol açmıştır. Bugün birçok sempatican, barışçıl mücadele esastır tespiti cuntayla veya düşmanla "uzlaşma", "onlarla barışma" olarak yorumluyorsa, bu tür anlayışların tarihi gelişiminde bizlerin rolü

küçümsenemez. Ve hala birçok ileri kadro basit pazarcı mantığıyla bu tür anlayışları körüklüyorsa, bu daha da vahimdir. Ve kimse uzun vadede bunun olumsuz sonuçlarından kendisini kurtaramaz.

Her şeyden önce parti çizgisine ve özellikle İbrahim yoldaşın görüşlerine bir Marksist gibi yaklaşmasını bilmek zorundayız. Ona yaklaşımda dogmatizmi altetmediğimiz, elimizde silah olması gereken bu çizgiyi, sağımıza solumuza diktığımız kazıklar olarak kullandığımız sürece, sınıf mücadelesinde başarı şansımız yoktur. Bu konuda Lenin'in Marksizm'e bakışını temel almalıyız ve parti çizgimizi bir dogma değil, sürekli derinleştirilip, zenginleştirilmesi gereken bir eylem kılavuzu olarak kavramamız gerekir. Lenin'in söylediği şu sözler, bizim için öğretici olmalıdır: "Biz, Marks'ın teorisini tamamlanmış ve dokunulmaz bir şey olarak görmüyoruz; tersine biz onun, eğer yaşama ayak uydurmak istiyorlarsa, sosyalistlerin her doğrultuda geliştirmek zorunda oldukları, bilimin sadece bir temel taşı koyduğuna inanıyoruz. Biz inanıyoruz ki, Marks'ın teorisinin bağımsız geliştirilmesi, Rus sosyalistleri için özellikle önem taşımaktadır; çünkü bu teori, yalnızca özel olarak İngiltere'de, Fransa'dakinden farklı, Fransa'da Almanya'dakinden farklı ve Almanya'da Rusya'dakinden farklı olarak uygulanan genel yol gösterici ilkeler sağlamaktadır." (Lenin/ Marks-Engels, Marksizm, sf: 134)

Biz de İbrahim yoldaşın görüşlerini her derde deva reçeteler olarak kullanılacak kuru ve cansız şeyler değil, diyalektik olarak geliştirilip, zenginleştirilmesi gereken ve zorunlu olan bir eylem kılavuzu olarak kavramalıyız. Bir çok yoldaş, parti çizgisinden sapmalara karşı kazanılan başarıları, dogmatizmin "erdemleri" olarak sunmaya çalışmaktadır. Ve bu anlamda da ne kadar daha çizgiye dogmatikçe sarılırsa, o kadar başarılı olacağımız hayallerini taşımaktadırlar. Revizyonizme ve sapmalara karşı mücadelede esas sorun, İbrahim yoldaşın kelimelerini tekrarlayıp durmak değil, onun bakış açısını temel alarak bizzat bu mücadeleler içinde parti çizgisini derinleştirme, zenginleştirme perspektifi kavranırsa, revizyonizme ve sapmalara karşı güçlü darbeler indirilebilir. Yoksa, elimizde diktığımız kazıkların arasında dolanıp durarak değil. Dogmatizmin felsefi kökeni, diyalektiğin yasalarının kavranmamasıdır. En kısa deyimle, ML'lerin görevi dünyayı kavramak ve dünyayı değiştirmek olduğu sık sık tekrarlanmasına rağmen bunun gerekleri yeterince kavranmaz. Dünyayı doğru kavrayabilmek için diyalektik materyalist bakış açısına sahip olmak gerekir. Doğada, düşüncede ve toplumda şeyler birbirinden yalıtılmış, ölü ve hareket-siz olarak kavranırsa, dogmatizm kaçınılmazdır. Marksistler, doğadaki, düşüncedeki ve toplumdaki

şeyleri birbirleriyle ilişki içinde, herşeyi hareket halinde, hareketi de salt basit dönüşümler veya evrimler olarak değil köklü değişikliklerle, devrimlerle birlikte kavrarlar.

Marksist-Leninist teori de dahil, olaylara, gelişmelere yüzeysel ve sağ bakış açısı sürekli olarak subjektivizm ve dogmatizmin uygun koşullarını yaratır. Lenin yoldaş; **"Toplumsal ve ekonomik gelişmenin gerçek süreciyle uyuşmanın bir doktrinin en yüce ve biricik ölçütü yapıldığı yerde, hiçbir dogmatizm olamaz"** der. Ve yine Lenin'in şu sözleri ile bizlerin nasıl bir bakış açısına sahip olmamız ve ne yapmamız gerektiğini açık olarak ifade etmektedir: "Marksizm, bizim sınıf ilişkilerinin ve her tarihsel duruma özgül somut özelliklerinin keskinleştiği doğru ve nesnel olarak gerçekleştirildiği tanımlanabilir bir tahlili yapmamızı ister. Biz bolşevikler her zaman izlenecek siyasete bilimsel bir temel vermek için mutlaka zorunlu olan bu gerekliliği karşılamayı denemiştir."

Sonuç olarak diyebiliriz ki, sınıf mücadelesinde gerçek fonksiyonumuzu oynayabilmek için dogmatizmden ve subjektivizmden kurtulmamız gerekir. Bu da sadece kurtulalım demekle olmaz. Onun partimiz içinde çıkan en belirgin özelliklerine karşı bilinçli bir mücadeleyle olur. Bunun için özellikle şu iki noktada çabamızı yoğunlaştırmamız, anlayışlarımızı değiştirmemiz gerekir.

Birincisi; ML teorisinin ve parti çizgisinin dogmatik kavranışına karşı mücadele edilerek, Lenin'in Marks ve Engels'e atıfta söylediği aşağıdaki sözleri anlayış haline getirmekle mümkün olur:

"Marks ve Engels, tarihsel sürecin her özel döneminin somut ekonomik ve siyasal koşullarıyla, zorunlu olarak değişebilen genel görevlerinin olsa olsa yalnızca sınırları belirlenme yeteneğindeki 'formüllerin' salt ezberlenmesi ve yinelenmesiyle haklı olarak alay ederek, her zaman 'bizim kuramımız bir dogma değil, bir eylem kılavuzudur' demişlerdir." Yani, Mao'nun deyişiyle objektif dünyayı değiştirebilmek için, kendi subjektif dünyamızı da sürekli değiştirmek zorundayız.

İkincisi; **"Marksizm'de en temel şeyin, somut şartların somut tahlili"** ilkesini kavramamız ve hayata geçirmemiz gerekir. Dogmatizmden ve subjektivizmden kurtulmanın en temel güvencesi, somut durumu, olayları, gelişmeleri, ilişkileri nesnel bir şekilde çok yönlü, birbirleriyle ilişkilerini koparmadan, geçmiş ve gelecekle, durağan değil, dinamik olarak tahliliyle ve siyaseti bu tahlil ve tespitler üzerinde inşa etmekle mümkündür.

*Haziran 1985 tarihli Parti Birliği Sayı:1'den alınmıştır.

AŞK, SİLAHLARIN NAMLUSUNA SÜRÜLMÜŞTÜR BİR KERE!*

.....
OZAN VELİ

ÖN AÇIKLAMA

Kolektif'in ayrı çıktığı bu ilk sayıda yazarımız Ozan Velî'nin yazmış olduğu ve yayınevimiz tarafından basıma hazırlanmakta olan "Gaban" adlı romandan Halil Çakıroğlu, Süheyla Dağdeviren ve Munzur Keskin yoldaşların ölümlerini anlatan bölümü devrim ve komünizm şehitlerini anma ayı olan Ocak ayında anlamlı gördüğümüzden dolayı burada yayımlıyoruz.

KOLEKTİF

(.....)

Vadinin çehresi bir açılıyor, bir kapanıyordu. Muzo (Munzur Keskin), taş taş, kaya kaya takip ediyordu keçileri. Av sırasında kullanılan mermilerin sayısı artınca, zorunlu kısıtlamalar getirildi. Komutanlık toplanıp yeni bir durum değerlendirmesi yaptı. Toplantıya üst organ üyeleri Ahmet ve Fırat'ta katıldı. Telefonla yeni bir zaman dilimi belirlenmişti. Köylerden ihbar gitme olasılıkları dikkate alınarak, vadi içindeki nokta yerinin bir kilometre kadar yukarıdaki kayalığa taşınma kararı alındı. Bedir, Muro ve Reha önden gidip yer kontrolü yaptılar. Yeni ahnan naylonun açılması için yer ayarladılar. Grup, erzak ve eşyalarını alıp oraya taşındı. Kuzik yapma faaliyetleri ikinci günde devam etti. Meral (Süheyla Dağdeviren), Diren ile birlikte uzun bir uğraşla iki kişilik bir kuziki akşama kadar zoraki bitirdiler. Ahmet (Hemo-Halil Çakıroğlu), destek yardımlarla birlikte, şafakla birlikte yaptı kuziğini. En çok uğraşan, en geç bitiren Orhan'dı. Bütün uğraşlara rağmen ilk gece kozlike yağmur suyunun doluşmasını engelleyememişti.

O sabah kahvaltı sırasında,

"Kötü şeyler olacak bu günlerde" diyen Reha'ya çeşitli söylemler yöneldi.

"Sen de gerçekten derviş mi oldun birader. Hayramı yoralmı şerre mi" dedi Orhan Rüya yorumlarına.

"Kardeşim siz idealist olmuştunuz" diye karşı duran Fırat'ı kızdırmak için, yorum üzerine yorum çekiliyordu. Ahmet, gözlerinin derinliğine gülümsemeler oturtmuştu. Bedir, ortalıkta koşuşturuyordu. Reha bir parça etti, yumuşak açık sac ekmeğinin içine koyup dağıtıyordu.

Sipariş verilen erzakların alınması için grup top-

luca köye gidecekti. Kozik yapımında yorulan Meral, köye inmek istememişti. O gün Reha'yla aralarında komuta sorununa dair tartışmalar oldu. "Siz Muzo'nun insiyatifine çokça karışyorsunuz" şeklinde eleştirdi Reha'yı. Köye gelineme istemini Reha'ya belirtti.

"Komutanın insiyatifine çokça karışyorsunuz di-yorsun. bana söyleyeceğine Muzo'ya söylemen gerekmiyor mu?"

"Herhalde bu bir kışın karar vereceği iş olmaz."

"Kalabalık gümümüzün nederü erzak gelecek, bili-yorsun."

"Biz de gelirik. Neyse kozikimizi tamamladık, gelince güzel güzel yatarız Diren." Diren gülüşleriyle ve başıyla onayladı.

"Güzel güzel nasıl oluyor?" dedi Reha.

"Kozikimizin sırrını söylemeyiz."

Sohbet sıcaklığında yürüdüler. Güneş battı, yakanın sırtlarını ha aştı, ha aşacaktı. Bulutsu bir gökyüzü, duru bir hava, sakın bir dağ görüngüsü vardı ekranda. Muzo karşı yamaçta koşuşturan keçileri işaretliyordu yanındakilere. Ahmet Fırat'la sohbet ederek yürüyordu. Parti ve bölge sorunları üzerine yorum yapıyorlardı.

"Çifte standartçı yaklaşımlar ben merkezçilikler durumları kötüye götürdü. Partiye, partililere ve ol-gulara doğru yaklaşmak gerek. Zor bir süreç geçiyoruz. İnsanlar yıprandı. Konferansla yapıcı bir topar-lanma, sağlamak gerekiyor."

Fırat, Ahmet'i gözleriyle ve sağa sola büzülen dudaklarıyla onadı.

"Bir çok yerde sorun var ama denilebilir ki, en bo-yutlu sorunlar burada yaşanmış."

"Sorunları aşmak, güveni pekiştirmek yeniden in-şa etmek önde pratik görevleri omuzlamakta olacak-tır."

Konuşma Muzo'nun keçi gösterme hengamesiye o yana kaydı. Muzo yaptığı yol sıralamasını Reha'ya anlattı. "Zor yürüyenleri ard arda vermeseydin" di-yecek oluyorsa da Reha, Meral'in eleştirilerini anım-sayınca vazgeçti. "Bildiğin gibi yap" dedi.

Grup, Gaban'ın çıkışında ikiye ayrılacaktı. Mehmet Koç, Fırat, Muro, Akin, Fethi, Yasemen Mey-van'a, diğer çoğunluk grup Tımg'a gidecekti. Tımg'daki siparişleri almaları gerekiyordu. Tatlı bir bahar akşamıydı. Karanlığın vadilere inmesi için biraz beklediler. Vadiden akan derenin soluna iliş-

miş bir köy görünüyordu aşağıda. Bu köye hiç uğramamışlardı. Bacalarından sıcak tütsüler yükseliyordu. Fırat, vadinin suyunu alıp Kemah Vadisi'ne koşuyordu. Karanlık, makineli menziline düşünce yola çıktılar. Derenin solua geçip Tırmğa yöneldi ana grup. Dereden biraz yükselince Erzincan parıltılarına değiyordu gözler. Uzaktan gülümsüyordu koca ışık kümesi. Meyvan'ın köpekleri, akıllarına geldikçe havlıyorlardı. Gözleri Erzincan'ın ısıtılmasına değen Diren'in, şehir özlemleri pır pır ediyordu. Bir an üşüdüğünü hissetti. Dağ mı soğuktu, şehir mi çok sıcaktı anlam veremiyordu. Fırat kıvrıla kıvrıla uzayıp gidiyordu. Dağ taşkınlarıyla, iyice hoyratlaşmışı akarı.

Meral, Muzo'nun peşinde yürüyen Ahmet'i, Orhan'da Meral'i takip ediyordu. Yorgunluğunu unutmuş, güncel sorunlara sarınmıştı düşümleri. Reha'yla olan konuşmalarını anımsamıştı yol boyu. Diğer bazı yoldaşlarıyla aralarındaki sert tartışmalara ilişkin Reha'nın önerilerini gözden geçiriyordu. "Çok liberal davranıyor Reha. Her şeyi rağmen ağzının payının verilmesi gerekenlere karşı yapıcılık yapacakmışız." Kızgınlık, sevecenlik karışımı duygularıyla Reha'yla tartışıyor, ilişkilerini eğeliyordu. Şafak, gecenin derininde, Reha'yı kaybetmeden takip etmeye çalışıyordu.

Grup, köyün görüldüğü tepede durdu. Muzo, öncülerini Onur Umur, Yamuk ve Çakır İsmail'i gönderdi. Tepede birikenlere, "Biraz dağınık durun" uyarısı geldi.

"Öncüler gitti. Siz burada kalın, ben bir kaç kişiyi daha yakın tepeye gideyim, hep birlikte gitmeye lim" dedi Muzo.

- "Evet daha iyi olur" dedi Reha.

Tırmğın köpekleri boğuk seslerle gecenin üstüne yürüyordu. Ateş hattı ne zaman, nereye kurulacak belli değildi. Yıldızlar, gök mavisini harekete ve şenliğe kesmişti. Emlik kuzular gibi şen ve sevimliydi gökteki parıltılar. Uzakta görünen Sakaltutan Dağı'nın güney yüzleri Fırat'a indikçe koyulaşıyordu.

Muzo, önünde yürüyen Alev, Aze ve arkasında yürüyen sıra düzeninden üç kişiyle hareket etti. Muzo'dan sonra Ahmet, Meral ve Orhan yürüyordu. Reha, Muzo'nun bir kaç savaşçıyla gideceğini düşünüyordu. Reha önünden geçen birimin içinde Ahmet'nun, Orhan'ın ve Meral'in olmasını kabul edemiyordu. Ahmet yönetici organ üyesi, Orhan bölge siyasi komiseri, Meral partili olmasının ötesinde bulunmaz bir cerrah, iyi bir doktordu. Kadroların küçük, önemsiz gibi görünen durumlarda da korunmasının önemsenmesi mutlaka gerekliydi. Önünden geçen grubun içinde en en az bir iki kişiyi durdurmalıydı. Elini kaldırdı, "Ahmet sen gitme" diyecekti, Meral'e olan aralarında geçen tartışmayı hatırladı. Pratik bir tavırdan Muzo'nun düzenleme-

sini müdahale edemedi. "Ahmet'i durdurursam, Orhan'a da dur desem gerek" diye düşündü. Onların öndeki grupla gitme yönünde bir teraddüleri yoktu. Komutaya itaati de işin baş kurahıydı ve bir komutan bu aynımı gözetmeliydi. Reha'nın eli öylece havada kaldı. Müdahale edip, "Siz kalın" diyemedi.

Derin derin ateşler vardı volkanların derinlerinde. Bir top yıldız gezgini, ayın açık çehresine resimler çiziyordu. Gecenin börtü böcekleri avaz avaz türkölere tutunmuştu. Karınca yuvaları gecesine kapatmıştı kapılarını. Çılgın kılamlar, afarez edilmiş cehaletin arzına yürüyordu. Kumal girmişti, taze bahar tomurcuklarına.

Birim ayrılınca Reha gruba mevzilenmesini söyledi. Özel mevzi arama zahmeti yoktu. Herkes olduğu yere çöktü. Köyün sokak lambaları evlerin duvarlarını aydınlatıyor, ışıklar söğüt ve kavak ağaçlarının arasından dışa sızıyordu. Toprak, dağ yükseltilerindeki kar sularını yumuşak bedeninden dışa vuruyordu. Çamur ve mil vardı tarlalarda. Küçük küçük derelerin çağıtılan taşkandı. Geceye egemen olan en belirgin ses, su sesleriydi.

Gecenin döşünde patlayan bir topla sarsıldı gök sema. Köpekler delirircesine saldırmıyordu bilinmeyen hedeflere. Ani yırtılan bir sestir topun gürlemesi.

"Ateş etmesin kimse, herkes olduğu yere yatsın", dedi Reha.

Gümbürtünün ardından gelen küçük demir tıngırılarının sesinden şarapnellerin arka taraflarına kadar geçtiğini anladı.

"Yoldaş arka taraflardan ateş çıkıyor, kuldunlar uçuşuyor", dedi Bedir.

"Tank topudur atılan, şarapneller düşüyor arkamıza, bızımlara atılıyor", dedi.

Herkes susmuştu ne yapılacağına dair Reha'yı izliyordu. Reha telsizden çağrı üzerine çağrı yaptı. Cevap veren olmadı. Çağrıları peş peşe yineledi. Öncülerin telsizinden cevap geldi.

"Bizim durumumuz iyi. Bizden uzak düşünüyor", dedi Yamuk.

"Araları açın. Birerli şekilde dik yukarı çıkın. Gittiğiniz yerden gelmeyin. Üstten dağın önünden dolanarak yanımıza gelin. Atışlar, peşinizden gelen bizim ikinci birime yapıyor", dedi Reha.

Orhan'a peş peşe çağrılar yaptı. Muzo telsizini öncülere vermişti.

"Konuşan Orhan, Sestra alıyorum. Atışlar bize yapıyor. Ahmet ağır yaralı. Muzo'dan habertimiz yok. Ahmet'nun durumuna bakacağız. Meral kontrol ediyor."

"Hemen orayı terk edin. Oyalarmayın. Bize doğru hızlı bir şekilde çıkın. Arada durun bildir", diye tamamladı Reha.

Patlamaların sesiyle Mehmet Koç'lar Meyvan'dan çıktılar. Telsizden Reha'yla görüştü. Reha

durumu bildirdi. Fırat'ın ağzından araç motoru sesleri geliyordu. Atışlardan sonra düşman da yönelebiliyordu. Reha, makineli tüfek taşıyan Genco'yu, Bedir'i ve Ekber'i sağdaki teeye çıkardı. Tepe, tanklarla grubun arasına geliyor, görüntüyü keşiyordu.

Ahmet dağılan sağ akciğerinin sesiyle inliyordu. İlk atışta almıştı yarayı. Tank namlusu onu gözetiyor, adım adım takip ediyor gibiydi. Bütün faşist namlular ilk atışta ayağa fırlayarak, "tam isabet" diye bağırıyordu. İniltisini ilk duyanlar yoldaşları olmuştu. Orhan ve Meral sürünerek yanaştılar Ahmet'e. Yıldızlar kulak kulaga fısıldadı haberi. "Bir kasırga koptu." dediler "Munzur'dan". "Al al atıların yelelerinde öpülmüş sevinçler doldu, çocuk şenliklerine".

"Nerede yaran?", dedi Orhan. Bu arada eliyle yokladı vücudunu. Kan ve ci parçaları takıldı karanlıkta parmaklarına.

"Yeleğinin cebinde malzemeler var. Yeleğini, testatemi, silahımı alın gidin. Uzaklaşın buradan."

"Seni taşımaya çalışacağız."

"Gidin yoldaşlar. Benim yolum buraya kadar. Siz gitmelisiniz."

İniltileri derinleştiriyor, konuşmasını zorluyordu.

"Size güveniyorum. Konferansta partiyi sağlamlaştırmı, size güveniyorum yoldaşlar."

Avuçlarının içi sıcaktı. Gözlerinde karanlık yaran yaldızlı ısıtılar vardı. Kutup yıldızı görüğü-sündeydi sevinçleri. Tek umarı partide, yoldaşlarında, devrimin sorunlarındaydı. Yavuklusuna dair bir şeyler diyecek oldu. Şırsız suskunluğa gömül-meyi göze alamadı. "O yolunu bulur, yürür" diye düşün-dü. Meral yara yerlerini yokladı.

"Çok ağır", diye fısıldadı Orhan'a. Bu arada bir kaç top daha patlamıştı ard arda. Önce bir cehennem gümürtüsü yıkıyordu kulak duvarlarını, sonra yağmur gibi ateş parçaları yayıyordu karanlığa. Sonra zehir gibi öldürücü bir koku düşüyordu genzlere.

"Oyalarımayın yoldaşlar", dedi usulca.

İniltilerini boğuyor, yoldaşlarına duyurmamaya çalışıyordu ağrıları. Erken gelen zebani zulmü çökmüştü geceye. Yapacak o kadar çok şey vardı ki daha, hiç bir yabancı kabullenemedi bu toy zaman şarkılarını.

Yoldaşlarının oyalanmasının, kayıpların büyü-mesi demek olduğunu biliyordu.

"Hadi durmayın yoldaşlar. Yaşasın Partimiz", di-yebildi boğarak iniltilerini.

Elini tuttu Meral. Vedalaşmanın zamanı kapı-daydı. Ayrılmak zor ve de yakıcıydı. Orhan ahın-dan öptü Ahmet'ni. Silahı ve teçhizatları alıp sürün-meye başladılar.

"Yaşasın Partimiz", şıarlarını okuyordu Ahmet.

Tank kamerası sürünenleri takip ediyor, yakın yakın patlatıyordu topları. Muzo'ya seslenmişler,

hiç bir ses alamamışlardı. İlk atışta yara alan Mu-zo ikinci atış sırasında düşmeden evvel, yakınında-ki Alev'e, "Aşağı doğru git" talimatını vererek, O'nun çıkışını sağlıyordu. Muzo'nun toprağa düşen saka-lını kokularından duydular yabancı dağ keçileri. Bir bayram havası yayılmıştı dağ koyaklarına. "Krallık-larımıza, zirvelerimize göz diken kara yağız, toy de-likanlı Muzo vuruldu" diye ilettiler haberi birbirine. Renk renk acılar çöktü mavinin ayınışan kollarına.

Silah ve teçhizatla sürünmek zor oluyordu. Kur-tulma tepesine az kalmıştı. Hemen yanlarına düşen bir yeni tank topu, Meral'i hafif yaralamıştı. Sayısız şarapnel parçası ışımsı, çantalara, kütüklöklere. Çekişmelerin demindeki sürtüşmeler ömrünü ye-miş, siperane can yoldaşlığı düşmüştü menzile. Birbirine güç veren sıcaklıklar solunuyordu. Cerra-hi ustahındaki serinkanlılığı savaş siperlerinde de boylanıyordu, Meral'in. Kadınsı gücü bir koca dağ altı edebilecek menzildeydi. Yan yana sürünen Or-han'la Meral'in yanına bir tank topu daha düştü. Meral derin bir soluk alır gibi başını yukarı dikti. Bakışları yıldız rengine tutkun kalakaldı. Sessiz sedasız uzandı toprağa.

"Meral, Meral'im", diye seslendi Orhan.

Meral yanısız bıraktı Orhan'ı. Orhan Meral'in silahını da aldı. Tabanına isabet eden şarapnelin sızsı ciğerlerine ulaşıyordu. Koca yüreğinin ateşini yitirmiş gibi oldu. "Sen git. Ben kalan yoldaşlarla olacağım. Muzo'yu arayıp bulacağım. O'nun duru-munu öğrenmem gerek. Hemo'nun bir tabibe ihtiyaç var bilirim, sen git yoldaşım. Yoldaşlarımı benden yana öp" diyordu yıldız yoluna çekilirken Meral.

Reha yeniden yeniden denediği çağrılarına ce-vap alamamıştı. Üç yıldızın Munzur'dan kopup Fi-rat'a düştüklerini gördüler. Gere, üç ışık yoluyla pı-rıl pırl aydınlandı. Kimin adına yazılacağı henüz belli değildi muştuların.

Reha tepedekilen sesli çağrılarını istedi. Şa-fak, Bedir, Genco peş peşe çağrılar yapıyorlardı. Se-se cevap veren yoktu. Tüm telsizler çağrılara cevap-sızdı. Çağrılara bir bayan sesi yanıt verdi. Reha, se-se doğru yanıştı.

"Gel bize doğru gel", dedi.

"Reha yoldaş, Reha yoldaş, yoldaşların hiçbir-i çıkmadı. Muzo vuruldu." dedi Alev heyecan ve duy-gu yüklü sesyle.

"Tamam, sen gel bakınız", diyerek yatıştırdı Alev'i Reha.

Gecenin orta yerine al al hüznüler çökmüştü. Kimin yaralı kimin ölü, kimin sağ olduğunu kimse tam olarak bilemiyordu. Reha, Ahmet'in ağır yaralı olduğunu söylemedi. Şafak, yüreğine çöken derin hüznün yağmurlarına anlam vermeye çalışıyordu. En çok acınarın kendisi olacağını anlamış gibiydi çoktan. Reha, bir kaç kişiyi gerilere mevzilendirdi. Cense sesleri giderek yanaşıyor, uçaksavar tara-

maları üstten geçip, dağa yayılıyordu. Düşmanın gelip Gaban'ın girişini kesmesi olasılık dahilindeydi.

Sesli çağrılar, derin ve uzun bağrılarla peş peşe yapıldı. Sağ tepedeki makineli tüfek mevzisinin yanına gitti Reha. Topların değdiği koyu karanlık oradan görünüyordu. Anı gelen gürlemeyle birlikte, karanlığa yayılan yüzlerce kızarmış demir parçası görülgüye giriyordu. Uzunca bir zaman dilimi beklenildi. Reha, çağrılara devam edilmesini istedi Genco ile Şafak'tan. Bedir'i, Diren'i ve Alev'i dere çıkışına gönderdi. Mehmet Koçlar'la bağ kurmalarını, dereyi tutmalarını istedi. Şarapnel yağmuru altındaki koyu karanlıktan en son Aze çıktı. Çağrılar devam ederken, umut giderek düşüyordu. Reha, mevzilenenleri geri çekti. Düz tarlalar geçilip, taşlı mevzilere konumlandılar. Patlamalar hâlâ aralıklarla sürüyordu. En son patlama tam tamına ilk konumlanılan tepenin üzerine düştü. Reha telsizden çağrılar yoğunlaştırdı. Eli soğuyor, içi daralıyordu. Dört değerli kardeleni kalmıştı gömütlükte. Hüzünlenecek zamanın olmadığını farkındaydı. Telsiz kanalımdan ürperten, sevindiren, yaşatan, acılı bir ses duyuldu. Bu Orhan'dı.

"Konuşan Orhan. Beni duyuyorsanız cevap verin. Konuşan Orhan."

"Sani duyuyorum Orhan, konuş."

"Ahmet, Meral ve Muzo şehit düştüler. Diğerlerinden haberin yok. Ben ayağımdan kötü yaralar aldım. Sürünerek zoraki tepayı geçtim."

"Tamam biz seni almaya geliyoruz. Orda dur kapırdama", dedi Reha.

Diren'i ve Ekber'i aldı. Genco'yu makineliyle savunmaya bıraktı. Diğerleri dereye inmişti. Koşar adım tepeye yürüdüler. Gözlerle aradılar.

"Orhan, Orhan, nerdesin ses ver."

Ses alamadılar. Üçü ayrı noktadan çağırıyordu. Reha telsizden çağrılar yaptı. Cevap yoktu.

"Buraya kadar gelmiş olması lazım, iyi bakın", dedi.

Biraz ilerde bir sese ilştii kulağı. Yanaştı. Sesine cevap verilmedi. Biraz daha yanaştı.

"Kamo, kamo", diyordu peşpeşe Orhan.

"Benim, ben Reha."

Çağrılarını üç dört kez yincediği halde Orhan hala kamo çekiyordu? Daha gür bağırarak.

"Benim Reha, Biziz Orhan."

Orhan silahını doğrultmuş, ateş etti edecek pozisyonda bekliyordu. Kulağının dibinde patlayan bombalar, ses almasını zorlaştırıyordu. Gelenlerin düşmanı oldukları için "kamo"ya cevap vermediklerini sanıyordu.

"Yaran nerede", dedi Reha.

"Ayağımı kullanamıyorum, Ahmet, Meral yarında şehit düştüler. Muzo...", Reha, konuşmasını kes-ti Orhan'ın.

"Tamam, konuşma. Önce buradan çıkmamız gerek". Reha silahını ve Orhan'ın silahını Ekber'e uzattı. Ekber, afallamış, şaşırılmış bocalıyordu. Diren fırlayıp silahları aldı.

Reha Orhan'ı omuzlarına girerek kaldırdı. Sağ omzunu bacaklarının arasına geçirerek omuzladı. Çantasının üstüne ve omuzlarına indirdi Orhan'ı. Hızlı şekilde ayrıldılar. Koşar adım, üçyüz dört yüz metre ancak götürebiliyordu bu şekilde yara. Biraz dinlendikten sonra ikinci kez sıtladı. İkinci dinlenme de Ekber'e almasını söyledi. Ekber şaşkınlığından omzunu değil de kafasını Orhan'ın bacaklarının arasına soktu. Reha düzeltti pozisyonu. Ekber doğru biçimde denedi, beceremedi kaldırmayı. O anki psikoloji koca Ekber'i güçsüz kılvermişti. Oysa, Reha'yı sıkıca suyunu çıkaracaktı. Kaybedecek zaman yoktu. Reha tekrar omuzlamadan, bacağına yara yerinin üstünde bir çitle bağladı. Oturulan yerlere akan kanı kamufler ettiler. Orhan'ın, akan kanın etkisiyle gözleri kararıyor, içi geçiyordu.

"Yoldaş Reha, Ben kan kayırdan gidicem qalıba. Üzerimdeki yelegi ve Hemo'nun yelegini bırakmayın. Hemo giderken son sözü 'Partiyi sağlamaştıru' oldu."

"Şimdi bırak konuşmayı. Sana bir şey olmaz. Konuşma dereye gitmemiz gerek."

Genco'yu da çağırıldılar. Diren hemen yardım etmesini söyledi. Genco'dan makineliyi de aldı. Genco gelip Orhan'ı omuzlamaya çalıştı. İnce bacakları iyice güçsüzleşmişti, titredi düşecek gibi oldu. Kaldıramadı Orhan'ı.

"Taşıyamayacağım", dedi.

Reha yeniden omuzladı Orhan'ı. Dereye kadar, defalarca kez dinlenerek getirdi. Diren yanaşıp, "Ben taşıyayım" dediyse de, taşıyamacağı açıktı. Derede biraz yürüdükten sonra grup gelenleri karşıladı. Orhan'ı Muro omuzladı. Reha soluk soluğa suya bandı ağzını. Biraz yukarıdan kuytu bir yerde indirmelerini söyledi. Orhan'ın damarlarına güçlü bir kan kesiciyi sıringa etti. Reha çizmesini çıkardı. Çizmenin içi kanla dolmuştu.

"Bunu suya atın", diye uzattı birine.

Öncüler gelip yetişmemiş, telsiz bağlantısı da kesilmişti. Gaban'ın girişinde sedye yaptılar söğüt ağaçlarından. Şallarla iki ağacı uygun duruma getirdi Reha. Orhan'ı üzerine yatırdılar.

"Biz, bir iki kişiyle önden gidip, yemek için bir şeyler hazırlayalım. Sedyeye taşıyamayanların burda kalması boşuna olur, diyen Mehmet Koç'un önerisi kabul gördü. Mehmet Koç, Fırat, Bedir, Yasemen, Şafak, Alev, Önder gittiler. Fethi'deki biksi makineli tüfeği, Mehmet Koç aldı.

Şafak, acılarını duru duru yutmuş, gık demiyordu. Bedir, belinin ağrısından dolayı sedye taşıyacak durumda değildi. Mehmet Koç, Biksi'yi taşımayı

tercih etmişti.

Gaban yorucu, engebeli ve soğuktu. Derelerden sağa sola geçmek, irt irt kayaların arasından sedye taşımak oldukça zor işti. Sık sık değişerek aldılar sedyeyi. Dereden geçişlerde, omuzlardan indirip, karış karış ilerliyorlardı karşıdan karşıya. İkinci geçişten sonra dinlenmek için yere indirdiler.

"Bir moret daha örtelim, üşüyor musun?", diye sordu Reha.

"İyi olur", diye cevapladı Orhan.

Yorulanlar hemen bir yana ilişerek soluklanıyorlardı. Gece yarısını bulmuştu zaman. Açık büyüdüğü taşıma gücü düşüyordu.

"Sen gerçekten dervişsin", dedi Reha'ya.

"Hayrola, o nereden çıktı?"

"Sabah 'kötü bir şeyler olacak' demiştin ya."

Reha gülererek yanıtladı.

"Boş ver attık, tuttu."

Normal yürüyüşle yarım saatlik dere yolunu ancak iki saatte geçtiler. Dereden çıktıklarında mide-si zil çalan çalanaydı. Akın bir kere denemiş, uzun süre alamamıştı. Fethi acıktığı an adım atamaz oluyordu. Muro, açlığın pençesinde iken sapsarı kesiliyordu. Taşıma gücü iyiden iyiye düşmüştü. Genco, kırılacak gibi duran ince bacaklarına, gücünün cıhlığına rağmen, ilk atmosferden kurtulmuş, taşımada ısrar ediyordu. Reha, taşıyıcılarda uzun süre dayanabilirdi. Öncülerin gelmeyişi grubun gücünü zayıflatmıştı. Ekber gücünü kullanabildiği oranda taşımada aktifti.

Derenin engebeli yolu bitmiş, bu kez, yokuşun zoru başlamıştı. Orhan üşüye üşüye dinliyordu ağrıların. Ağrılar ayaklarından derinliklerine doğru akıyordu usul usul. Soğudukça koca bir taş yığını gibi hissediyordu bacağı. Ağrıyor, üşüyor, hafif kanyordu. Acılarını kenara bırakmış, siperde kalan yoldaş sıcaklığına düşmüştü meyl. Ay ışığı, vadinin derinliklerine doğru iniyordu. Toprak baharın suskunluğunun ortasına gömülmüştü üç orkidenin şahin bakışlarını. Munzur hiddetlenerek doğruldu yeniden.

"Ey Fırat, Fırat, Utanmaz mısın bunca acıyan suskunluktan. Sana üç muğman gönderdim. Ayakların kırık, ellerin bağlı ne durursun. Dingin sabahlarında üşümüş alırlar gönderdim sana. Herbiri bir dirayet fidesi. Her biri dağ uçlarında kasırga, kılıç çalımı. Her biri bir perşanşan rengi. Bak, ciğerleri ligme ligme olmuş halkın şırı; bak, en amansız illetlerin Hızır eli bir Maral, dağ keçisi sekilerinde arlanmış ince çehreli bir ak eğa, Utanmaz mısın ey Fırat, suskunluğunca utanmaz mısın?"

Munzur'un kökreyen sesi aktı Ahmet'in dizgin-siz heyecanına.

"Beni Dersim'e al ey Munzur. Haydaran Dağları'na, Haydar'ın yanına alın beni. Beni yaban eller de üşümeyin. Tekmeletmeyin elin itine. İki asl dil

ucu yoldaşım var yanımda. Beni benden olanlar çiğ nesin gömüt yalnızlığında. Dersim'de kurulan her Karaçor zılgıtında ben olacağım. Yanımda Meral, Muzo. Halâmını açık güncesinde ben konuşacağım. Mazlumların ahında açan aleşi biz harlayacağız."

Ay, gelinliğine dolanmış narın edaları içinden seyre durmuştu orkidelerin göz bebeklerini. Kaşları çatılı kalmıştı Meral'ın. Gözlerinin gülüşlerini, yoldaşlara armağan bırakmıştı. Yolunu gözleyen yoldaş yaralarını duyuyor, görüyor gidemediği için üzülmüyordu. Derman bekleyen bütün acılar cıhlık cıhlığa aldılar haberini. Dersim'li kadınlar bir birine iltiyor, çocuklar boyunlarını büküyordu.

"Bu kolumun onılmaz yarasını o sarmıştı", diyor-du bir kadın.

"On doktor gezdim, O'nun eli hızar dermanı gibi gelmişti", diyordu biri.

"Bir umuttu o, akşam üzeri dağ serinliğinden köy enlerine akan, sırt çantasında devâlar dağıtan silahlı bir umut, silahlı bir tabipti o."

Gerilla baskınlarının, şafak mevzilerinin yara yerlerini öpen gücü o. Şimdi el eleydi koyakların korkulu görüngüsü Muzo, dağ yamaçlarının asi ezgisi Hemo ile, ateş yağmuru altında kurmuşlardı balay zamanını. Söküp çıkarıyorlardı, gökyüzünün sesini, Maviyi taşra yollarına, yeşili çocuk gülüşlerini, kızılı dağ silüetlerine döküyorlardı.

İkına sıkana, süklüm püldüm, kavrana kavrana akıyordu Fırat. Munzur'un görkemi onu ürküt-müştü.

"Sus Munzur. Ararat'a duyurma bu umarsız bakışlarını. Ben senin taşkırlarına zor dayanırım. Beni akarlarının tufanında boğma. Bilirim, bu toprağı ben sulamasam da, bu toprak karla yıkarır. Benim gücüm kuvvetim bu karı temizlemeye yetmez. Bilirim, koruyamadım emanetlerini. Hiddetini zaptet."

Kara haber erken düşer menzile. Tunçtan bedenler devrilip, toprak yarılmca, bahar suskunluğundan utanır. Utanır ak alırları inciten öpücükler. Sonra Kürdistan alır haberleri. Bir baştan bir başa, adsız kahramanların bilinmeyen gömütleri sarmıştır toprağı memleketin. Aşk, silahın nam-lusuna sürülmüştür. Bir kere kavga diyenler, "dö-nenler namert olsun" naraları savuranlar, dağı dağ dost eyleyecektir yürüyüşleriyle.

Gaban geçitleri zor olacak. Zor olanı yürüyenler, güneşe ulaşanlar olarak tarihe geçecekti.

* Yazının başlığı **Kolektif** tarafından belirlen-miştir.